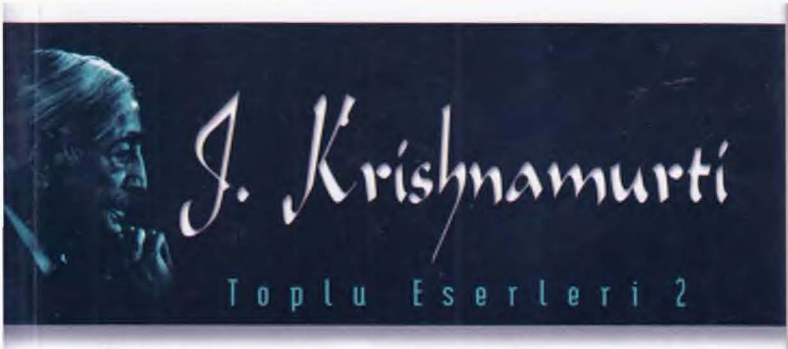

J. Krishnamurti

Toplu Eserleri 2

Öğrenme ve Bilgi Üzerine

Çeviren: Anita Tatlıer

Ayna yayınevi
FELSEFE

Öğrenme ve Bilgi Üzerine

J. Krishnamurti

1. basım
temmuz 1999, İstanbul

Çeviren:
Anita Tatlıer

İnsanın gelişmesi, biriktirilen bilgide yatmıyor... Bilim adamları ve diğerleri insanın ancak, giderek daha çok bilgi elde etmesi, yukarılara tırmanması, yükselmesi yoluyla gelişebileceğini söylüyorlar. Oysa, bilgi her zaman geçmiştir ve geçmişten özgürleşme olmadığı sürece, gelişimi her zaman sınırlı kalacaktır. Her zaman belirli bir düzene sıkışıp kalacaktır. Farklı bir öğrenme yolu olduğunu söylüyoruz; bu, bilginin tüm hareketini, bütünüyle görmektir. Bilgi gereklidir, yoksa yaşayamazdınız, ama bunun sınırlılığını anlamak, bütün hareketine ilişkin bir içgörü elde etmektir. Bu konu hakkında hiç düşünmemiş olabilirsiniz. Bilgiyi doğal olarak aldık, bilgiyle yaşıyoruz ve yaşamımızın geri kalan bölümünde bilgiyle hareket edeceğiz. Ama, bilginin kendisinin ne olduğunu ve özgürlükle olan ilişkisinin, gerçekleşmekte olanla ilişkisinin ne olduğunu hiç sormadık. Bütün bunları kabullendik. Bu, bizim eğitimimizin ve koşullanmamızın bir parçasıdır.

Ojai, 15 Nisan 1979

İçindekiler

9 Önsöz

11 Madras, 22 Ekim 1958

17 Bombay, 24 Şubat 1957

24 *Bilgili mi, Bilge mi?*
*"Yaşama Üzerine Yorumlar"*dan Birinci Dizi

30 *Krishnamurti'nin Not Defteri*'nden,
Paris, Eylül 1961

35 Saanen, 19 Temmuz 1970

48 Brockwood Park, 12 Eylül 1970

59 Saanen, 15 Temmuz 1973

67 Brockwood Park, 6 Eylül 1973

86 Brockwood Park, 31 Ağustos 1978

106 Ojai, 15 Nisan 1979

119 Öğrencilerle Konuşma,
Rajghat, 22 Aralık 1952

123 Yeni Delhi, 17 Şubat 1960

136 Madras, 23 Aralık 1964

142 Bombay, 21 Şubat 1965

147 Saanen, 4 Ağustos 1965

155 Bombay, 16 Şubat 1966

161 Saanen, 12 Temmuz 1964

170 Madras, 16 Aralık 1959

179 *Krishnamurti'nin Not Defteri*'nden
Paris, Eylül 1961

Önsöz

1895 yılında Hindistan'da doğan Jiddu Krishnamurti, on üç yaşındayken Theosophical Society tarafından geleceği ilan edilen *"dünya öğretmeni"* olarak seçildi. Krishnamurti kısa zaman içinde *güçlü, ödün vermeyen* ve *sınıflandırılamayan* bir öğretmen olarak ortaya çıktı. Konuşmaları ve yazıları herhangi bir özel dinle bağıntılı değildi. Ne Doğu'ya ne de Batı'ya, ama bütün dünyaya aitti. 1929 yılında kendisine yakıştırılan mesihlik imgesini büyük bir kararlılıkla yadsıdı. Çevresinde oluşturulmuş geniş ve zengin örgütü açık bir biçimde dağıttı. Hakikatin, *yolları olmayan bir ülke* olduğunu ve ona herhangi bir biçimsel din, felsefe ya da tarikat aracılığıyla yaklaşılamayacağını açıkladı.

Yaşamının kalan bölümünde Krishnamurti, başkalarının kendisine kabul ettirmeye çalıştıkları *guru statüsüne* ısrarlı bir biçimde karşı çıktı. Bütün dünyada geniş dinleyici topluluklarını cezbetmeyi sürdürdü. Fakat *hiçbir otorite iddia etmedi, kimsenin müridi olmasını arzulamadı* ve her zaman *bir birey ile bir başka birey olarak* konuşmayı yeğledi. Öğretisinin kalbinde bulunan şey ise, toplumda gerçekleşecek bir köklü değişimin ancak *bireysel bilinçlilikte bir dönüşüm* ile olanaklı olduğuydu. Kendini bilmeye duyulan gereksinim ile *dinsel ve milliyetçi koşullanmaların bölücü tesirlerinin sınırlayıcı, ayırıcı etkilerinin* anlaşılmasını vurguladı. Krishnamurti her zaman, *içinde hayal bile edileme-*

yecek kadar büyük bir enerji barındıran beynin içindeki geniş uzay için açıklığın ivedi gereksinimine gösterdi. Bu ise insanın kendisindeki yaratıcılığın birdenbire bir yay gibi fırlayarak ortaya çıkmasının ve yavaş yavaş etki eden bir ilaç gibi halkın geniş bir bölümünü etkilemesinin anahtarıydı.

Krishnamurti, 1986'da doksan yaşında ölene kadar dünyanın her yerinde konuşmalarını sürdürdü. Konuşmaları, söyleşileri, gazete yazıları ve mektuplan altmışın üzerinde kitapta ve yüzlerce kayıtta toplandı. Öğretilerinin bu geniş bedeninden, konularına göre sınıflandırılmış bu kitaplar düzenlendi. Her kitap bizim günlük yaşamımız içindeki önceliğine göre odaklanarak oluşturuldu.

Madras 22 Ekim 1958

Sorunumuz zihin, koşullanan, biçimlenen, her türlü etkinin, kültürün oyuncağı olan, geçmişin bir sonucu olarak ortaya çıkan, sayısız anı ve deneyimi yüklenen zihin. Bu bağlamda zihin, kendini tüm bunlardan özgür kılıp kişisel bir bütünlüğe nasıl ulaşabilir? Bunun ancak, ciddi ve dürüst bir biçimde kendini incelemekle olanaklı olduğunu söylemek istiyorum—'kendi', *atman** veya *yüksek benlik* değildir, çünkü bunlar bir kez daha yalnızca sözcüklerden başka bir şey değildir. Burada günlük varoluşumuzdaki, kızabilen, hırsları olan, kırılan, farkedilmeyi isteyen, meraklı, "Güvende olmalıyım", "Konumumu göz önüne almalıyım" vb. diyen 'kendi'den söz ediyorum. Sahip olduğumuz tek 'kendi' budur. Yüksek benlik, süper atman ise yalnızca bir düşüncedir, bir kavramdır, gerçek değildir; ve gerçek olmayanın peşinden gitmek iyi değildir, çünkü yanılsamalara yol açar. Tüm kutsal kitapların,—her neyi kastediyorlarsa—süper atman'dan söz ettiklerini biliyorum, günlük 'kendi' içine sıkışan insan için bu bir kaçıştır. Bunun hakkında yazdığı ve tartıştığı ölçüde dindar olduğunu düşünür. Ama, hepimizin bildiği, günlük hareketin içindeki 'kendi'ye ulaşabildiğimizde, söz konusu kendinin bilgisi sayesinde, dikkatli bir inceleme ve gözlem aracılığıyla, düşünceyi koşullandıran tüm etkilerden uzaklaşmaya yetkin olduğunuzu göreceksiniz diyorum.

---

* atman: Tüm kişisel ruhların kaynağı; evrensel ruh.

Bir başka özellik ise, düşünme işlemi sayesinde düşüncenin kendini koşullandırdığıdır. Öyle değil mi? Sahip olduğunuz herhangi bir düşünce zihni etkiler. Bu düşünce iyi ya da kötü, çirkin ya da güzel, usta ya da kurnazca—her ne olursa olsun, zihni biçimlendirir. Öyleyse düşünme nedir? Düşünme, kuşkusuz sahip olduğumuz bilginin bir tepkisidir. Bilgi tepki verir ve biz bunu düşünme olarak adlandırırız. Lütfen bunu gözlemleyin. Uyanık olduğunuz, kendi düşünce sürecinizin farkında olduğunuzda, her ne düşünürseniz düşünün, bunun zihninizi zaten biçimlendirdiğini göreceksiniz; düşünceyle biçimlendirilen bir zihin, özgür olmaktan çıkmıştır ve bu nedenle, kişisel bir zihin değildir.

Böylece kendinin bilgisi, düşüncenin devam eden bir süreci değil, ama düşüncenin azalması, sona ermesidir. Buna karşın düşünmeyi, yadsıma, denetim, disiplin veya hile ile sona erdiremezsiniz. Yoksa, düşünce alanına sıkışmaktan kurtulamazsınız. Düşünme işlemi ancak, düşünen kişinin bütününü bildiğinizde sona erebilir ve böylece insan kendinin bilgisine sahip olmanın ne denli önemli olduğunu görmeye başlar. Çoğumuz, yüzeysel bir kendinin bilgisiyle, bu konuda yaptığımız bir başlangıçla, psikolojinin sıradan ABC'siyle kolayca yetiniriz. Psikoloji üzerine birkaç kitap okuyarak bunu biraz eşelemek ve bildiğinizi söylemek doğru değildir. Bu yalnızca öğrendiğinizi zihninize uygulamaktır. Bu nedenle öğrenmenin ne olduğunu sormaya başlamalısınız. Kendinin bilgisi ile öğrenme arasındaki ilişkiyi görüyor musunuz? Kendinin bilgisine sahip bir zihin öğrenir, oysa yalnızca edindiği bilgiyi kendisine uygulayan ve bunun kendinin bilgisi olduğunu düşünen bir zihin yalnızca biriktirir. Biriktiren bir zihin ise hiçbir zaman öğrenemez. Lütfen dikkat edin. Siz hiç öğreniyor musunuz? Herhangi bir şeyi öğrendiğinizi farkettiniz mi, yoksa yalnızca bilgiyi biriktirdiğinizi mi keşfettiniz?

Kendinin bilgisi olmaksızın, birey var olamaz. Bu cümleyi okuduğunuzda—buna nasıl bir tepki verdiniz? "Bununla ne kastediyorsunuz?" dediniz. Başka bir deyişle, "Açıkla, ben de ya sana katılacağım ya da seninle aynı fikirde olmayacağım," diyorsunuz ve daha sonra da bir şeyler öğrendiğinizi söylüyorsunuz. Ama bu öğrenmek mi? Öğrenmek bir uzlaşma veya uzlaşmama konusu mudur? Söz konusu cümleyi, uzlaşma veya uzlaşmama olmaksızın sorgulayamaz mısınız? Kuşkusuz, bununla uzlaşıp uzlaşmadığınızı değil, bu cümlenin doğru olup olmadığını ortaya çıkarmak istiyorsunuz. Hiç kimse sizin bununla uzlaşıp uzlaşmadığınızı merak etmiyor, fakat kendiniz için bu cümlenin doğruyu barındırıp barındırmadığını ortaya çıkarırsanız, işte o zaman görmeye, öğrenmeye başlarsınız.

Öyleyse, uzlaşsın veya uzlaşmasın, bir sonuca varan zihin öğrenmeye yetkin değildir. Uzmanlaşmış bir zihin hiçbir zaman yaratıcı olamaz. Biriktiren, bilgiye batmış bir zihin, öğrenmeye yetkin değildir. Öğrenmek için, bir tazeliğin olması gerekir; bu, "Bilmiyorum, fakat öğrenmek istiyorum. Göster bana," diyen bir zihin olmalıdır. Göstermek için hiç kimse olmadığı zamansa, işe, kendisinden sorgulamaya başlar. Sabit bir noktadan başlayıp, bir diğer sabit noktaya hareket etmez. Biz bunu yapıyoruz, öyle değil mi? Bir sonuca varıyoruz ve bu sabit noktadan hareketle daha fazla düşünüp bir diğer sonuca geçiyoruz. Bu süreci ise öğrenmek olarak adlandırıyoruz. Oysa gözlemlediğinizde, belirli bir noktaya bağlı olduğunuzu ve ancak bir diğer noktaya hareket ettiğinizi göreceksiniz. Bu, hiçbir biçimde öğrenmek değildir. Öğrenmek, kendisine katma amacı olmaksızın öğrenmeye istekli bir zihni gerektirir. Çünkü, kendinize bir şeyler katmaya başladığınız anda, öğrenmeyi bırakırsınız. Bu nedenle, kendinin bilgisi bir toplama işlemi değildir. Öğrendiğiniz şey 'kendi'dir, zihnin yöntemleridir. Bu-

nun inceliklerini, gizlerini, itici güçlerini, olağanüstü olanaklarını, derinliğini, genişliğini öğrenirsiniz. Öğrenmek için büyük bir alçakgönüllülükle gelmelisiniz. Bilgiyi biriktiren kişi kesinlikle alçakgönüllülüğü bilemez. Alçakgönüllülük hakkında konuşabilir, alçakgönüllülük hakkında ifadeler kullanabilir, ama alçakgönüllülüğün ne olduğu hakkında hiçbir fikri yoktur. Öğrenmekte olan kişi ise, temelde alçakgönüllüdür.

Böylece, gerçek bireyi ortaya çıkarma sorunu ile karşı karşıyayız. Söz konusu birey, ancak kendinin bilgisi aracılığıyla ortaya çıkabilir ve 'kendi'yi öğrenmeniz gerekir. Keşfettiğinizi kınamak söz konusu olmamalıdır, keşfettiğinizle özdeşleşmek de söz konusu olamaz, çünkü her türlü özdeşleşme, onaylama veya kınama biriktirmenin bir sonucudur, dolayısıyla öğrenemezsiniz. Lütfen, bunun önemini kavrayın. Son derece çelişkili görünebilir, aslında değildir. Gözlemlediğiniz zaman, öğrenmenin ne kadar gerekli olduğunu göreceksiniz. Öğrenmek için tam bir alçakgönüllülük duygusu ile hareket etmek gerekir ve kendinizde gördüğünüzü kınadığınızda, alçakgönüllülük de söz konusu olamaz. Benzer biçimde, iyi bir şey gördüğünüz ve kendinizi bununla özdeşleştirdiğinizde de öğrenemezsiniz. Bu nedenle, biriktiren zihinden çok öğrenmeye yetkin olan zihin, gerçek bireysel zihindir. Oysa biz, biriktirdiklerimize sürekli eklemeler yapıyoruz.

Örneğin, deneyimin ne olduğunu hiç incelediniz mi? Gözlemleyin; yalnızca beni dinlemekle kalmayın, ben konuştuğum sırada zihninizi gözlemleyerek araştırın. "Bir deneyim yaşadım," dediğinizde, bununla ne kastediyorsunuz? *Deneyim*, tanınabilir bir duygu, bir tepki anlamına geliyor—öyle değil mi? Hoş veya acı veren bir deneyim yaşamakta olduğumu bilirim. Bunu bilirim, çünkü daha önce buna ben-

zer bir deneyimim olmuştur. Bu nedenle önceki deneyimler şimdiki deneyimi koşullandırır. Bu yaşadığınız yeni bir deneyim değildir. Bunun, yeni bir deneyim olması durumunda ise hemen bilinir ve dönüştürülerek eskinin içine sınıflandırılır. Dolayısıyla her bir deneyim zihni koşullandırır, çünkü tüm deneyimler, daha önceki deneyimler aracılığıyla bilinir. Bu nedenle deneyim hiçbir zaman özgürleştirici bir etken değildir.

Tüm dünya, bilim adamları, uzmanlar yetiştirirken, düşüncelerin biçimlenip koşullanmasıyla birlikte, hiç kimsenin bir birey olması olanaklı değildir. Bir birey olmak ancak kendinizi anlamaya ve kendiniz hakkında öğrenmeye başladığınızda olanaklıdır, kitaplar aracılığıyla değil, çünkü 'kendi'—ne olduğunuz—başka biri aracılığıyla anlaşılmaz. Bunu kendiniz gözlemlemelisiniz ve bunu açıklıkla, güçlü ve amaçlı bir yönlendirme ile ancak bir ilişki içinde gözlemleyebilirsiniz. Davranış şekliniz, konuşma biçiminiz, bir çiçeğe, ağaca nasıl baktığınız, bir hizmetçiyle nasıl konuştuğunuz, ellerinizin, gözlerinizin hareketi, her şey, siz farkında olduğunuzda, zihninizin nasıl çalıştığını gösterecektir ve zihin 'kendi'dir. Üstün 'kendi'yi veya—cehennemi yaratabilir—ama bu yine de zihinden başka bir şey değildir.

Zihin kendini anlamadıkça, özgürlük yoktur. Özgürlük, biriktirme ile ortaya çıkamaz. Zihnin ne kadar olağanüstü olduğunu öğrenmelisiniz. Bu, sahip olduğunuz en yetkin şeydir, ama bunu nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz. Biz bunu ancak belirli düzeylerde, özel ben merkezli düzeylerde kullanıyoruz. Bu, henüz çok azını bildiğimiz canlı bir varlık, olağanüstü bir araçtır. Biz yalnızca yüzeysel uzantılarını, bilincin ince katmanlarını biliyoruz, fakat zihnin bütün varlığını, olağanüstü derinliklerini bilmiyoruz. Bunu yalnızca, bunun hakkında tahminde bulunarak bilmeniz olanaklı

değildir. Siz yalnızca bunun hakkında öğrenebilirsiniz ve öğrenmek için de tüm dikkatinizi vermelisiniz. Dikkat, yoğunlaşmaktan farklıdır. Yoğunlaşmak zihni yalnızca sınırlandırır, oysa dikkat, içinde her şeyin yer aldığı bir haldir.

Öyleyse bir din adamı için önemli olan, kitaplardan öğrendiklerini veya koşullandırmanın ortaya çıkardığı deneyimleri yinelemesi değil, herhangi bir yanılsama, çarpıtma, sapma olmaksızın kendisini anlamayla ilgilenmesidir—kendisinde olan ögeleri oldukları gibi görmeye çalışmasıdır. Ve bunları oldukları gibi görmek, zor bir iştir. Bunu hiç denediniz mi, bilmiyorum. Herhangi bir şeyi boyamadan, eklemeden veya adlandırmadan hiç gözlemlediniz mi bilmiyorum? Açgözlülük ya da kıskançlık olarak adlandırdıklarınıza bakmanızı size önereceğim, çünkü *açgözlülük, kıskançlık* gibi sözcükler, kınayıcı bir anlam taşır. Açgözlü bir kişi, hırslı bir insan olabilirsiniz, ama bu duygulara, hırs duygusuna kınamadan bakabilmek, yalnızca buna bakmak, sizin de göreceğiniz gibi olağanüstü bir yetkinlik gerektirir.

Tüm bunlar, kendinin bilgisinin bir parçasını oluşturur ve kendinin bilgisi olmadan, ne isterseniz yapın, yeniliklere gidin, her türlü devrimi, büyük liderleri, büyük siyaset adamlarını deneyin, bireyin bir bütün varlık olarak toplumu etkileyebileceği bir dünyayı hiçbir zaman yaratamazsınız. Bu konu ilginizi çekiyorsa, son derece ciddi bir biçimde bunu incelemeye başlayacağız. Ama, bunu yalnızca yüzeysel bir biçimde ele almak istiyorsanız, buna hiç girişmeseniz daha iyi. Birçok izleyici yerine gerçekten ciddi birkaç kişinin bulunması çok daha iyidir. Burada gerekli olan içtenliktir—kendi içinde sorgulamaya başlayan içtenlikli bir zihin. Söz konusu zihin kendisi için gerçek olanı bulacaktır.

Bombay, 24 Şubat 1957

Yaşam, son derece karmaşık olduğu için, insanın buna çok yalın bir biçimde yaklaşması gerektiğini düşünüyorum. Yaşamın engin karmaşası, savaşım, sefalet, geçici coşku ve belki de bazıları için, tanıdıkları bir doyum duygusunun sürüp gitmesidir. Varlık olarak adlandırdığımız bu olağanüstü karmaşık süreçle karşılaştığımızda, kuşkusuz buna son derece yalın bir biçimde yaklaşmalıyız; çünkü sorunu gerçekten anlayan karmaşık zihin, bilgiyle yüklenmiş zihin değil, yalın zihindir. Çok karmaşık bir şeyi anlamayı istediğimizde, buna son derece yalın yaklaşmalıyız, bizim için güç olan burada yatar—sorunlarımıza her zaman sav, varsayım veya sonuçlar çıkararak yaklaştığımız için, bunlara gerekli alçakgönüllülükle yaklaşma özgürlüğüne hiçbir zaman sahip değiliz.

Yalnızca sözlü veya zihinsel anlamda bir dinleme, çok büyük sorunlarla karşılaştığımızda hiçbir anlam taşımaz. Bu nedenle, en azından birlikte olduğumuz sürece, yalnızca sözlü düzeyde veya zihnin varabileceği bazı sonuçlarla değil, bir alçakgönüllülük duygusuyla dinlemeyi deneyelim, böylece siz ve ben, bu bilgi sorununu tüm yönleriyle araştırabiliriz.

Bilginin çözülmesi, temelde yatan devrimdir; bilginin çözülmesi alçakgönüllülüğün başlangıcıdır. Yalnızca alçakgö-

nüllü bir zihin neyin doğru ve neyin yanlış olduğunu anlayabilir, dolayısıyla yanlış olandan sakınıp doğru olanı izleyebilir. Oysa çoğumuz yaşama bilgiyle yaklaşırız. Bu, öğrendiğimiz, bize öğretilen ve yaşadığımız olay ve durumlardan topladığımız bilgidir. Bu bilgi bizim arkatasarımızı oluşturur, bizi koşullandırır. Düşüncelerimizi biçimlendirir; bizi, geçmişte olagelmiş düzene uygun hale getirir. Herhangi bir şeyi anlamak istiyorsak, buna alçakgönüllülükle yaklaşmamız gerekir, bizi alçakgönüllülükten uzaklaştıran bilgidir. Bildiğiniz zaman, ne olduğunu incelemeyi bıraktığınızı hiç fark ettiniz mi? Biliyorsanız, artık yaşamıyorsunuz demektir. Yalnızca topladıklarını çözen, bildiklerini yalnız mantıksal açıdan değil, gerçek biçimde dağıtan zihin, anlamaya yetkin olur. Çoğumuz için bilgi, bizi toplumun sığınağı içinde, saygınlık sınırları içinde tutan bir yetke, bir kılavuz haline gelir. Bilgi, bundan hareketle yargıladığımız, değerlendirdiğimiz, kınadığımız, kabul ettiğimiz ya da yadsıdığımız merkezdir.

Zihnin kendisini bilgiden özgür kılması olanaklı mıdır? Temelde bilgi birikimine dayanan bu 'ben merkezi'nin dağılması ve böylece zihnin gerçek bir alçakgönüllülük ve saflık içinde doğru olanı algılayabilmesi olanaklı olabilir mi?

Sonuçta, biz neyi biliyoruz? Biz yalnızca olguları veya olgular hakkında bize öğretilenleri biliyoruz. İncelediğim ve kendime, "Gerçekten bildiğim nedir?" diye sorduğumda gerçekte bildiğimin yalnızca bana öğretilenler olduğunu, bir teknik, bir meslek, günlük soru yanıt ilişkisinde edindiğim bilgiler olduğunu görüyorum. Bunun dışında ne biliyorum? Ne biliyorsunuz? Bildiklerimizin, bize öğretilenler ya da kitaplardan ve çevresel etkilerden topladıklarımızdan oluştuğu açıkça belli oluyor. Edindiğimiz ya da bize öğretilenlerden oluşan bu birikim çevreye tepki verir ve bu, bil-

gi olarak adlandırdığımız arkatasarın daha da güçlenmesine yol açar.

Öyleyse, bilgi yoluyla yapılanan zihin, topladıklarını çözüp, yetkeyi bütünüyle ortadan kaldırabilir mi? Bizi kibirli, gururlu yapan bilginin yetkesidir ve ancak bu yetke, kuramsal olarak değil, gerçek anlamda kaldırıldığı zaman alçakgönüllülük var olabilir. Dolayısıyla bu karmaşık varlık sürecine, bilmeyen bir zihin ile yaklaşabiliriz. Zihnin kendisini bildiklerinden özgür kılması olanaklı mıdır?

Dünyada büyük ölçüde zorbalığın egemen olduğunu görebiliyoruz ve zorbalık yayılıyor; hem fiziksel hem tinsel sefalet, zor kullanma ve sürekli savaş tehdidi ile karşı karşıyayız. Bu tür bir dünyanın, düşüncelerimizde bazı kökten değişikliklere yol açması gerektiği de açıktır. Çoğumuz, eylemin düşünceden daha önemli olduğunu düşünürüz; tüm bu karmaşık sorunlar hakkında ne yapmamız gerektiğini bilmeyi isteriz ve doğru eylemi ortaya çıkaracak düşünme sürecinden çok doğru eylemle ilgileniriz.

Düşünme sürecinin, varsayım ya da sonuçlardan hareketle düşünmeye başlandığı sürece yenilenemeyeceği açıktır. Öyleyse, zihnin topladığı bilgiyi çözmesinin olanaklı olup olmadığını kendime sormam gerektiği gibi, siz de kendinize sormalısınız, çünkü bilgi yetke haline geliyor ve bu gururu ortaya çıkarıyor. Ve biz bilinçli veya bilinçsiz yaşama bu gurur ve kibirin ardından bakıyoruz ve dolayısıyla hiçbir şeye, hiçbir zaman alçakgönüllülükle yaklaşamıyoruz.

Biliyorum, çünkü öğrendim, deneyimledim, topladım veya düşünce ve etkinliklerimi uyduğum birtakım ideolojileri göre yönlendiriyorum. Böylece giderek, tüm bu yetke sürecini kendimde kuruyorum. Bu, deneyimleyen kişinin yetke-

si, bilen kişinin yetkesidir. Sorunum şu: Bu denli çok bilgiyi toplayan, bu denli çok öğrenen, bunca deneyimleri olan ben, tüm bunları çözebilir miyim? Çünkü, bilginin çözülmesi olmaksızın kökten bir değişim olanağı yoktur. Bilginin çözülmesi, bu tür bir değişim başlangıcıdır, öyle değil mi?

Değişim ile neyi imliyoruz? Değişim yalnızca, biriktirdiğim bilgiden bilmenin diğer alanlarına, geçmişe göre yeni varsayım ve ideolojilere bir hareket kadar mıdır? *Değişim* ile genelde bunu imleriz, değil mi? "Değişmeliyim," dediğimde, önceden bildiğim bir şeye değişme bağlamında düşünürüm. "İyi olmalıyım," dediğimde, iyi olmanın ne olduğuna ilişkin bir kavram, kural veya bir fikre sahibim. Ancak bu iyiliğin yeşermesini sağlamaz. İyiliğin yeşermesi, ancak bilgi süreci ve birikimini anladığımda ve bildiklerimin çözülmesi ile olur. Böylece, kökten bir değişim, bir devrim olanaklı olabilir. Fakat yalnızca, bir bilinenden diğer bir bilinene geçmek, hiçbir biçimde değişim değildir.

Umarım kendimi açık seçik anlatabiliyorumdur, çünkü sizin ve benim kökten bir biçimde değişime, görkemli, devrimci bir biçimde değişime gereksinimimiz var. Olduğumuz gibi sürdüremeyeceğimiz gerçeği açık bir biçimde önümüzde duruyor. Dünyada oluşan korkunç olaylar tüm bu sorunlara bütünüyle farklı bir bakış açısı, bütünüyle farklı bir yürek ve zihinle yaklaşımı zorunlu kılıyor. Kendimde bu kökten değişimi nasıl gerçekleştireceğimi de işte bu sebeple anlamam gerekiyor. Ancak bildiklerimi çözebildiğimde değişebileceğimi görüyorum. Zihnin bilgiden arınıp kurtulması başlı başına bir kökten değişimdir, çünkü zihin bu sayede alçakgönüllü olur ve bu alçakgönüllülük de bütünüyle yeni bir eylemin ortaya çıkmasını sağlar. Zihin, biriktirdiği, karşılaştırdığı, 'daha çoğu' kavramlarıyla düşündüğü sürece, kuşkusuz, yeni bir eyleme yetkin değildir. Hırslı, açgöz-

lü olan benim, tamamıyla değişip zihnimin artık açgözlü, karşılaştırıcı olmayı ve yarışmayı bırakması olanaklı olabilir mi? Diğer bir deyişle, zihnim kendini boşaltabilir ve bu kendini boşaltma sürecinde yeni olan eylemi ortaya çıkarabilir mi?

Öyleyse, bir istenç eyleminin sonucu olmayan, yalnızca etki ve baskıların bir sonucu olarak ortaya çıkmayan temelli bir değişimi oluşturmak olanaklı mıdır? Etki, baskı, bir istenç eylemine dayalı değişim, kesinlikle değişim değildir. Bunu incelediğinizde açıkça belli olur. Kendi içimde tam ve kökten bir değişimin gerekliliğini duyumsadığımda kuşkusuz, tüm deneyimlerin bundan hareketle ortaya çıktığı merkezi oluşturan bilgi sürecini sorgulamam gerekir. Her birimizin içinde deneyimin, bilginin, anıların sonucu olan bir merkez bulunur ve biz bu merkeze göre hareket ederiz, 'değişiriz'. Bu merkezin çözülmesi, söz konusu 'ben'in (me), 'kendi'nin bu birikim sürecinin dağılması kökten bir değişimi ortaya çıkarır. Ama bu 'kendinin bilgisi'ni kapsayan güç bir iştir.

Kendimi, olmam gerektiğini düşündüğüm gibi değil, olduğum gibi bilmeliyim. Kendimi, bu noktadan yola çıkarak hareket ettiğim, düşündüğüm, toplanan bilgiler, varsayımlar, geçmiş deneyimlerden oluşan merkez olarak bilmeliyim; tüm bunlar kendimin kökten dönüşümünü, psişik bir devrimi engelliyor. Günümüzde dünyada büyük karmaşalar, pek çok yüzeysel değişimler sürüp gittiği için, insanda bu kökten değişimin gerçekleşmesi gereklidir, çünkü yeni bir dünyanın ortaya çıkmasını sağlayabilecek olan toplum değil, yalnızca bireydir.

Bütün bunların ışığında, sizin ve benim, yüzeysel olarak değil, kökten bir biçimde değişmemiz ve böylece tüm gu-

rur ve yetke duygularının yayıldığı, edimsel bir biçimde biriktiren, bilgi, deneyim ve anılardan oluşan o merkezin dağılması olanaklı mıdır?

Bu soruya sözlü olarak yanıt verilemez. Bunu yalnızca düşüncenizi, sorgulamanızı uyandırmak amacıyla ele aldım, böylece yolunuza tek başınıza koyulabileceksiniz. Çünkü bu yolculuğa bir başkasının yardımıyla başlayamazsınız; size ne yapacağınızı, neyi arayacağınızı söyleyen bir guru bulamazsınız. Bunun size söylenmesi durumunda ise, artık bu yolda değilsiniz demektir. Peki, bu araştırma yolculuğuna tek başınıza, gelecek araştırmaları engelleyecek bilgi birikimi olmaksızın başlayamaz mısınız? Araştırmak için, zihnin bilgiden özgür olması gerekir. Araştırmanın ardında herhangi bir baskı olduğunda araştırma doğru yönetilemez ve çarpıtılır; işte bundan dolayı, gerçek anlamda alçakgönüllü olan, "Bilmiyorum, araştıracağım," diyen ve araştırma sürecinde kesinlikle biriktirmeyen bir zihne sahip olmak, temel bir önem taşır. Biriktirdiğiniz an, bir merkez oluşturursunuz ve bu merkez her zaman araştırmanızı etkiler.

Öyleyse zihin, biriktirmeden, toplamadan, bilginin yetkesi aracılığıyla merkezi vurgulamadan araştırabilir mi? Bunu başarabildiğinde, söz konusu zihnin hali nedir? Gerçekten araştıran zihnin içinde bulunduğu hal nedir? Şüphesiz içinde bulunduğu söz konusu hal boşluktur.

Herhangi bir baskı, güdü veya etki olmaksızın, geçmiş ve gelecek düşünceleri olmadan, bütünüyle tek başınalığı kapsayan bir deneyiminiz olup olmadığını bilmiyorum. Bütünüyle tek başına olmak, yalnız olmaktan tamamıyla farklıdır. Yalnızlık, biriktirme merkezinin bir diğeri ile ilişkisinde ayrıldığını duyumsadığında ortaya çıkar. Ben burada, söz konusu yalnızlık duygusundan söz etmiyorum. Biriktir-

me olan bulaşma sürecini anladığı için zihnin bulaşmadığı bir tek başına olma halinden söz ediyorum. Zihin, kendinin bilgisi aracılığıyla biriktirme merkezini anladığı için, bütünüyle tek başına olduğunda, zihin ve etki altında olmadığı için, hırs, açgözlülük veya bildiğimiz çatışmalardan herhangi birine bağlı olmayan eylemleri gerçekleştirebilir. Bu tür bir zihin, herhangi bir sonuç aramaması bağlamında kayıtsız olduğundan, şefkatle yaşamayı başarabilir. Ama bu tür bir zihin hali elde edilemez, geliştirilemez. Bu kendinin bilgisi aracılığıyla, kendinizi bilmeniz—burada söz konusu olan büyük, 'büyük kendi' değil, fakat hırslı, açgözlü, öfkeli, kötü, hırçın olan 'küçük kendi'dir—sayesinde ortaya çıkar. Burada gerekli olan ise, sizin 'küçük kendi'niz olan o zihnin tümünü bilmektir. Uzaklara yol alabilmek için çok yakından başlamalısınız, en yakın ise sizsiniz, anlamanız gereken 'siz' Anlamaya başladıkça bilginin çözüldüğünü göreceksiniz, böylece zihin bütünüyle uyanık, farkında ve söz konusu merkez olmaksızın boş olur. Yalnızca bu tür bir zihin, hakikati anlamaya yetkindir.

Bilgili mi, Bilge mi? "Yaşamak Üzerine Yorumlar"*dan Birinci Dizi*

Yağmur geçen ayların getirdiği toz ve sıcağı yıkamıştı, yapraklar temizlenmiş parlıyordu, yeni yapraklar görünmeye başlamıştı. Bütün gece boyunca kurbağaların bağırışları susmak bilmemişti; biraz ara verip yeniden başlıyorlardı. Irmak hızlı akıyordu ve hava yumuşamıştı. Yağmurlar bir türlü dinmiyordu. Kara bulutlar toplanmış, güneş gözden kaybolmuştu. Toprak, ağaçlar ve tüm doğa yeni bir annmanın bekleyişi içindeydi. Koyu kahverengi yolda çocuklar çamur birikintilerinde oynuyorlardı; çamurdan tepeler yapıyorlar, çevre duvarlarıyla birlikte saraylar ve evler kuruyorlardı. Aylar süren sıcaklardan sonra havada sevinç dalgaları yayılıyordu ve yeşil çimenler toprağı sarmaya başlamıştı. Her şey kendini yeniliyordu.

Bu yenilenme saflıktır.

Adam kendini son derece bilgili biri olarak görüyordu ve kendisi için bilgi yaşamın özüydü. Bilgisiz bir yaşam ölümden de beterdi. Bilgisi yalnızca bir iki konuyu değil, yaşamın pek çok alanını kapsıyordu; büyük bir güvenle atom ve komünizm, astronomi ve ırmaklardaki yıllık su akışı, diyet ve nüfus artışı hakkında konuşabilirdi. Bilgisinden do-

layı büyük bir gurur duyuyor, usta bir gösteri yıldızı gibi bunu insanları etkilemek için kullanıyordu; bu, diğerlerini sessiz ve saygılı kılıyordu. Bilgiden nasıl da çok korkuyoruz; bilen kişiye ne büyük bir saygı gösteriyoruz! İngilizcesi bazen güçlükle anlaşılıyordu. Ülkesinden hiç dışarıya çıkmamıştı, ama diğer ülkelerden gelen kitapları vardı. İnsanların içkiye ya da diğer gıdalara bağımlı olabilecekleri gibi, bilgiye bağımlıydı.

"Bilgelik eğer bilgi değilse nedir? Neden insanın bilginin tümünü bastırması gerektiğini söylüyorsunuz? Bilgi temel değil mi? Bilgi olmadan nerede olurduk? Yaşadığımız bu olağanüstü dünya hakkında hiçbir şey bilmeyen ilkel insanlar olmayı sürdürürdük. Bilgi olmasaydı, her düzeyde yaşam olanaksız olurdu. Niçin, bilginin anlamayı engellediği konusunda bu denli ısrarcıyız?"

Bilgi koşullanmadır. Bilgi özgürlük vermez. Kişi, uçağı nasıl yapacağını bilebilir ve dünyanın diğer ucuna birkaç saatte uçabilir, ama bu özgürlük değildir. Bilgi yaratıcı öğe değildir. Çünkü bilgi süreğendir ve süreğenliği olan, hiçbir zaman öze, ölçülemeyene, bilinmeyene ulaştıramaz. Bilinmeyen, hiçbir zaman bilinende gizli olamaz; bilinen her zaman geçmişe hareket eder; geçmiş her zaman bugünü, bilinmeyeni gölgeler. Özgürlük olmadan, zihin açıklığı olmadan, anlamak olanaklı değildir. Anlamak, bilgiyle olmaz. Anlamak, sözcük aralarındaki, düşünce aralarındaki aralıklarda ortaya çıkar. Bu aralık bilginin bozamadığı sessizliktir; bu, açık olan, ölçülemez olan, öz olandır.

"Bilgi, temel ve yararlı değil mi? Bilgi olmadan, buluşlar nasıl yapılabilirdi?"

Buluş, zihin bilgi ile dolu olduğunda değil, bilgi var olma-

dığında ortaya çıkar; ancak bu yolla sessizlik ve uzay var olur ve işte bu hal içinde, anlayış ve buluş ortaya çıkar. Bilgi kuşkusuz belirli bir düzeyde yararlıdır, fakat bir diğerinde kesinlikle zararlıdır. Bilgi, 'kendi'nin büyütülmesi, kişiyi övmek için bir araç olarak kullanıldığında zararlıdır, ayrılığı ve düşmanlığı besler. 'Kendi'nin genişlemesi, ister Tanrı, ister devlet, isterse bir ideloji adına olsun, dağılmaya neden olur. Belirli bir düzeyde bilgi, koşullayıcı olmasına karşın gereklidir: dil, teknik, vb. Bu koşullanma koruyucu bir kalkandır, dışarıdaki yaşam için temel oluşturur; fakat bu koşullanma psişik bağlamda kullanıldığında, bilgi psişik açıdan güven ve haz sağlanmada bir araç haline geldiğinde, kaçınılmaz biçimde çatışma ve karmaşa yaratır. Bunun yanısıra bilmekle neyi kastediyoruz? Gerçekte neyi biliyorsunuz?

"Pek çok konuda bilgliyim."

Sayısız konuda birçok bilgi, veri sahibi olduğunuzu söylemek istiyorsunuz. Birtakım olguları topladınız, peki daha sonra? Savaş felaketine ilişkin bilgiler savaşları engeller mi? Kişide ve toplumdaki öfke ve şiddet hakkında yığınla veri topladığınızdan eminim, peki bu bilgiler nefret ve kin duygularına son verdi mi?

"Savaşın sonuçlarına ilişkin bilgi savaşlara hemen bir son vermeyebilir, fakat sonuçta barışı getirecektir. Halk eğitilmelidir; savaşların, çatışmaların sonuçları kendilerine gösterilmelidir."

Halk siz ve bir diğeridir. Bu geniş bilgilere sahipsiniz, peki, daha az hırslı, daha az şiddete eğilimli, daha az ben merkezci misiniz? Devrimleri, eşitsizliğin tarihçesini çalıştığınız için, kendinize önem vermekten ve üstünlük duyguların-

dan özgürleştiniz mi? Dünyadaki sefaletler ve felaketler hakkında geniş bilgiye sahip olduğunuz için, seviyor musunuz? Ayrıca bildiğimiz nedir, ne hakkında bilgi sahibiyiz?

"Bilgi çağlar boyunca biriktirilen deneyimlerdir. Bir yönüyle gelenekler, bir yönüyle bilinçli ve bilinçsiz içgüdülerdir. Gizli anı ve deneyimler ister iletilmiş, ister kazanılmış olsun, kılavuz rolünü oynar ve hareketlerimizi biçimlendirir; bu anılar, hem ırksal hem de bireysel olup temel oluşturur, çünkü insana yardım eder ve onu korur. Bu tür bilgilerden uzaklaşabilir miydiniz?"

Hareket, korku ile biçimlenip yönlendirildiğinde eylem olmaktan çıkar. Irkçı önyargı, korku, umut, yanılgıların bir sonucu olan hareketler koşullanmıştır; tüm koşullanmalar daha önce de söylediğimiz gibi, yalnızca daha fazla çatışma ve üzüntü getirir. Siz bir Brahma rahibi olarak yüzyıllar boyunca süregelen bir geleneğe göre koşullandırılmışsınız; toplumsal değişimlere, çalışmalara, dürtülere bir Brahma rahibi olarak tepki veriyorsunuz. Koşullanmalarınıza, geçmiş deneyimlerinize, bilginize göre tepki veriyorsunuz, bu nedenle yeni deneyimler ancak daha öte koşullanmaları getirir. Bir inanç, bir ideoloji uyarınca yaşanan deneyimler yalnızca söz konusu inancın devamı, bir fikrin sürekliliğinin sağlanmasıdır. Bu tür deneyimler yalnızca inancı güçlendirir. Fikirler ayırır ve sizin bir fikre, bir modele göre yaşadığınız deneyim, sizi daha fazla ayrıklıkçı yapar. Bir bilgi olarak, bir psişik birikim bağlamında deneyim yalnızca koşullandırır, böylece deneyim, 'kendi'nin büyütülmesinde bir diğer yol olarak kalır. Psişik düzeyde, deneyim olarak bilgi, anlayışa engel olur.

"Deneyimlerimizi inançlarımıza göre mi yaşıyoruz?"

Bu açık, öyle değil mi? Tanrıya, toplumsal sınıflara inanmak için belirli bir toplum—ki bu farklı bir düzeyde sizi simgeler—tarafından koşullandırılırsınız; bir başkası da oldukça farklı bir ideolojiyi izlemek amacıyla, Tanrının olmadığına inanmak üzere koşullandırılır. Her ikiniz de inançlarınıza göre deneyimler yaşayacaksınız, fakat bu tür deneyimler bilinmeyene bir engeldir. Anılar bağlamında deneyim, bilgi belirli düzeylerde yararlıdır; fakat psişik 'ben'i (me), benliği güçlendirmek için bir araç olarak 'ben' (me), yalnızca yanılgı ve üzüntüye yol açar. Ayrıca zihin, deneyimlerle, anılarla, bilgiyle dolu olduğunda ne bilebiliriz? Bilmemiz, deneyimleme olabilir mi? Bilinen deneyimlemeyi engellemez mi? Şu çiçeğin adını bilebilirsiniz, fakat bundan dolayı çiçeği deneyimleyebilir misiniz? Deneyimleme önce gelir ve adlandırma yalnızca deneyimegüç verir. Adlandırma gelecek deneyimleri engeller. Deneyimleme durumu söz konusu olduğunda, adlandırmadan, ilişkilendirmeden, bellek sürecinden özgürlüğün var olması gerekmez mi?

Bilgi yüzeyseldir, yüzeysel olan derin olana yol açabilir mi? Bilinenin, geçmişin bir sonucu olan zihin, kendi yansımanın ötesine gidebilir mi? Bulmak için, yansıtmayı bırakmalıdır. Yansımaları olmaksızın, zihin yoktur. Bilgi, geçmiş yalnızca bilineni yansıtabilir. Bilinenin aracı kesinlikle buluş yapan kimse olamaz. Bulmak için bilinenin sona ermesi gerekir; deneyimlemek için bilinenin sona ermesi gerekir. Bilgi anlamaya engeldir.

"Bilgi, deneyim, anılar olmazsa bize ne kalır? O zaman hiç oluruz."

Şimdi bundan daha çoğu musunuz? "Bilgi olmazsa bir hiçiz" dediğinizde, o hali deneyimlemeden yalnızca sözlü bir savda bulunuyorsunuz, öyle değil mi? Bu ifadeyi kurduğu-

nuzda bir korku duygusu, çıplak olma korkusu vardır. Bu eklemeler olmadan hiçsiniz—ki bu hakikattir. Peki, neden böyle olmasın? Tüm bu 'gibi davranmalar' ve kendini beğenmişlik neden? Biz bu hiçliği düşler, umutlar, çeşitli rahatlatıcı fikirler ile örttük; ama bu kılıfların altında, hiçiz, bazı felsefi soyutlamalar bağlamında değil, gerçekten de hiçiz. Bu hiçliğin deneyimlenmesi ise, bilgeliğin başlangıcıdır.

Bilmediğimizi söylemekten ne kadar da utanıyoruz! Bilmeme olgusunu sözcükler ve bilgilerle örtmeye çalışıyoruz. Aslında karınızı, komşunuzu tanımıyorsunuz; daha kendinizi tanımazken onları nasıl tanıyabilirsiniz? Kendiniz hakkında birçok bilgi, sonuç, açıklama elde edebilirsiniz, oysa gizli olanın farkında değilsiniz. ***Bilgi*** olarak adlandırılan açıklamalar, sonuçlar, bunun ne olduğunu deneyimlemeyi engeller. Saflık olmadan, nasıl bilgelik olabilir? Geçmiş ölmeden, saflık kendisini nasıl yenileyebilir? Ölmek, andan anadır. Ölmek biriktirmemektir; deneyimleyenin deneyiminde yok olmasıdır. Deneyim olmadan, bilgi olmadan, deneyimleyen olmaz. Bilmek, bilgisiz olmaktır; bilmemek bilgeliğin başlangıcıdır.

Krishnamurti'nin Not Defteri'*nden*
Paris, Eylül 1961

6 Eylül
Sabahın erken saatlerinde, güneş bulutların ardından yeni görünmeye başlamıştı, trafiğin her günkü uğultusu henüz başlamamıştı; yağmur yağıyordu, gökyüzü kasvetli griydi. Ufak balkona yağmurun sesi vuruyor ve rüzgâr canlılık veriyordu. Sığınakta ayakta dururken, ırmak kıyısını ve sonbahar yapraklarını seyrederken, o başkalık geldi, tıpkı bir şimşek gibi, bir an görünüp yeniden kayboldu. Bu denli yoğun ve gerçek olması şaşırtıcıydı. En az bu yüzlerce boyalı çatı katları kadar gerçekti. Bunun içinde tuhaf bir itici güç var; saflığından dolayı güçlü— hiçbir şeyin bozamayacağı, saflığın gücü. Bu bir kutsamaydı.

Bilgi buluş için yıkıcıdır. Bilgi hep zaman içinde yer alır— geçmişte; kesinlikle özgürlüğü getiremez. Ancak, hareket etmek, düşünmek için bilgi gereklidir, hareket olmadan varoluş olanaksızdır.Ama hareket, her ne kadar bilge, doğru ve soylu olsa da hakikat kapısını açmaz. Hakikate uzanan yol yoktur; herhangi bir hareket veya herhangi bir düşünce inceliği aracılığıyla satın alınamaz. Erdem yalnızca düzensiz bir dünyada düzendir ve bir çatışma karşıtı hareket olan erdemin var olması gerekir. Ancak, bunlardan hiçbiri o enginliğe kapıyı açmayacaktır. Bilincin tümü, tüm bilgisini, hareketini ve erdemlerini boşaltmalıdır—bu boşaltma,

kazanmak, gerçekleştirmek, olmak amacıyla yapılmamalıdır. Her günkü düşünce ve hareket dünyasında işlemesine karşın, boş kalmalıdır. Bu boşluktan, düşünce ve hareket doğmalıdır. Ama, bu boşluk kapıyı açmayacaktır. Ne kapı ne de ulaşma girişimi olmalıdır. Bu boşlukta, merkez olmamalıdır, çünkü bu boşlukta ölçü yoktur; ölçen, tartan, hesaplayan merkezdir. Bu boşluk, zaman ve uzayın ötesindedir; düşünce ve duyguların ötesindedir. Sevgi gibi, sessizce ve rahatsız etmeden gelir; başlangıcı ve sonu yoktur. Değiştirilemez, ölçülemez.

8 Eylül

Bu ışıl ışıl şehirde yıldızlar bile görülebiliyor, trafiğin uğultusundan başka şeyler de duyuluyor—güvercinlerin ötüşü ve serçelerin cıvıltısı; karbon monoksit gazından başka kokular da alınabiliyor—sonbahar yapraklarının kokusu ve çiçeklerin parfümü. Sabahın erken saatlerinde gökyüzünde birkaç yıldız ve bulut kümeleri vardı ve onlarla birlikte bilinmeyenin derinliklerine yoğun bir giriş hareketi. Beyin suskundu, öyle sessizdi ki en hafif sesi bile duyabilirdi; sessiz kalıp araya girmeye yetkin olmadığı için, hiçbir yerden başlamayan ve beyinden geçip sözcüklerin anlamını yitirdiği bilinmeyen derinliklere süregiden bir hareket vardı. Beyinden geçerek zaman ve uzayın ötesine aktı. Burada betimlenen bir düş, rüya, yanılsama değil, oluşan gerçek bir olgudur, bununla birlikte oluşan olgu sözcük veya tanım değildir. Yakıcı bir enerji, anında boşanan bir canlılık ve bununla birlikte bu giriş hareketi ortaya çıktı. Tıpkı güçlü bir rüzgâr gibi güç toplayıp şiddetle geçerken yıkıyor, temizliyor, engin bir boşluk bırakıyordu. Bunun tümüne karşı tam bir farkındalık söz konusuydu, büyük bir güç ve güzellik vardı, bir araya getirilen güç ve güzellik değildi bu, bütünüyle saf ve bozulmamış olandı. On dakika sürdü, aslında hiçbir biçimde ölçülemeyen bir şeydi.

Güneş parlak bulutların arasından yükseldi, aşırı derecede canlı ve yoğun renkteydi. Kasabanın uğultusu henüz başlamamıştı, güvercin ve serçeler dışardaydılar. Beynin bu denli sığ olması ne tuhaf; düşünce her ne kadar derin ve ince olsa da, yine de sığ olandan doğuyor. Düşünce zamanla sınırlı ve zaman küçük. 'Görme'yi çarpıtan da işte bu küçüklük. Görmek, anlamakta olduğu gibi her zaman anlıktır ve zaman tarafından kurulan beyin, görmeyi engeller ve çarpıtır. Zaman ve düşünce birbirinden ayrılamaz; birine son verin, diğerine de son verirsiniz. Düşünce, istenç ile ortadan kaldırılamaz, çünkü istenç, eylem halinde düşüncedir. Düşünce bir şeydir, düşüncenin yükseldiği merkez ise başka bir şeydir. Düşünce sözcüktür ve sözcük anıların, deneyimlerin bir birikimidir. Sözcük olmadan, düşünce olabilir mi? Sözcük olmayan ve düşünceden olmayan bir hareket vardır. Bu hareket, düşünce ile betimlenebilir, ama düşünceden kaynaklanmaz. Bu hareket, beyin sessiz, ama etkin olduğunda ortaya çıkar ve düşünce hiçbir zaman bu hareketi araştırıp öğrenemez.

Düşünce, bellek ve bellekde biriktirilen yanıtlardır, böylece düşünce, özgür olduğunu ne denli düşlese de her zaman koşullanmıştır. Düşünce mekaniktir, kendi bilgisinin merkezine bağlıdır, bilgi her zaman dünün, geçmiş hareketin artığıdır. Düşünce kendini geleceğe yansıtabilir, fakat düne bağlıdır. Düşünce kendi hapishanesini kurar, ister gelecekte ister geçmişte gösterişli veya yalın olsun, bu hapishanede yaşar. Düşünce hiçbir zaman dingin olamaz; doğası gereği yerinde duramaz, sürekli ileri ve geri hareket eder. Düşüncenin düzeneği, gürültülü veya usulca, yüzeyde ya da gizli, sürekli hareket halindedir. Kendisini ortadan kaldıramaz. Düşünce, kendini geliştirebilir, devinimlerini yönetebilir, kendi yönünü seçebilir ve çevreye uyabilir.

Düşünce kendisinin ötesine geçemez; dar veya geniş alanlarda işleyebilir, ama her zaman belleğin sınırlamaları içinde yer alacaktır, bellek de her zaman sınırlıdır. Belleğin psişik, içsel olarak ölmesi, yalnızca dışsal olarak işlemesi gerekir. İçsel olarak ölürken, dışsal olarak her türlü etki ve tepkiye karşı duyarlı olması gerekir. Düşüncenin içsel ilgisi eylemi engeller.

9 Eylül

Bu denli güzel bir günün kasabada yaşanması, son derece boşa harcanmış gibi görünüyor; gökyüzünde tek bir bulut bile yok, güneş şehri, güvercinler çatıda kendilerini ısıtıyor, ama kasabanın uğultusu, kimsenin gözünün yaşına bakmaksızın devam ediyor. Ağaçlar sonbahar kokuyor ve yaprakları yavaş, ağır,kayıtsızca değişiyor. Kalabalık sokaklarda insanlar her zaman dükkânlara bakıyorlar, pek azı gökyüzüne bakıyor. Geçerken birbirlerini görüyorlar, ama kendileriyle, nasıl göründükleriyle, nasıl bir izlenim bıraktıklarıyla ilgileniyorlar; makyajlarına, süslü görünümlerine karşın kıskançlık ve korku her zaman kendilerine eşlik ediyor. İşçiler fazla yorgun, hantallaşmış, homurdanıyorlar. Bir müze duvarının karşısında yükselen ulu ağaçların kendi kendilerine yeterli oldukları açıkça görünüyor; kum ve çakılları taşıyan ırmak da son derece kayıtsız görünüyor. Çevrede pek çok güvercin var, kendilerine özgü bir gurur taşıyorlar. Böylece, sokakta veya iş yerinde bir gün daha geçiriliyor. Tekdüzeliğin ve umarsızlığın egemen olduğu bu dünyada, kahkahalar çok geçmeden yitip gidiyor. Akşam, binalar, sokaklar ışıklandırılmış, yine de büyük bir boşluk ve dayanılmaz bir acı var.

Kaldırımın üstünde sarı bir yaprak, henüz yeni düşmüş. Hâlâ yazın izlerini taşıyor ve ölmüş olmasına karşın hâlâ çok güzel. Bir parçası bile pörsümemiş; baharın güzelliği ve bi-

çimiyle yüklü, ama sarı ve akşama kadar kuruyacak. Sabah erkenden, güneş açık bir gökyüzünde kendini yeni yeni gösterirken, kutsamasıyla birlikte, bin anlık bir başkalık oldu ve bunun güzelliği kaldı. Düşünce onu yakalayıp taşıdığından değildi, ama bilinçte izi kaldı. Düşünce her zaman parçalara ayırıcıdır ve bellekte olduğu gibi taşıdığı her şey eksiktir. Bütünü gözlemleyemez; parça bütünü göremez ve kutsamanın izi sözlü değildir, sözcükler herhangi bir simge aracılığıyla iletilemez. Düşünce, zaman ve uzayın ötesinde kalanları bulma, deneyimleme girişiminde hep başarısız kalacaktır. Beyin, düşüncenin düzeneği sessiz olabilir; son derece etkin bir beyin sessiz olabilir; düzeneği son derece yavaş işleyebilir. Yoğun bir duyarlılığa karşın beynin sessizliği temeldir; ancak bu sayede düşünce kendini çözümleyip bir sona varabilir. Düşüncenin sona ermesi ölüm değildir; ancak o zaman düşüncede saflık, canlılık, yeni bir nitelik olabilir. Üzüntü ve umutsuzluğa son veren de işte bu niteliktir.

Saanen, 19 Temmuz 1970

Biliyorsunuz, özgürlük her türlü yetkenin yadsınmasını, olumsuzlanmasını gerektirir. Kişi bunu anlarken çok, çok dikkat etmelidir, çünkü genç kuşaklar özgürlüğün polisin yüzüne tükürmek, istediklerini yapmak olduğunu sanıyor. Dış yetkenin yadsınması, tüm içsel yetkeden tam bir özgürlük sağlanması anlamına gelmeyebilir, içsel yetkeyi ve bütünüyle, ayrılmaz biçimde yetkeden özgür zihni ve kalbi anladığımız zaman, dışarıdaki özgürlük hareketini de anlayabileceğiz. Dışandaki özgürlük hareketi bütünüyle, içsel yetkeden özgür zihne dayanır. İçsel yetkeden özgür olmanın ne olduğunu ortaya çıkarmak için sabırlı, uzun incelemeler ve araştırmalar gerekir. Öyleyse, isterseniz, birlikte yola çıkıp, birlikte paylaşarak ve birlikte çalışarak, bütün içsel yetkeden özgür olmanın ne demek olduğunu bulmaya çalışalım.

Yetke sözcüğü sözlüğe göre, özgün bir düşüncesi olan, bir şeyin yaratıcısı olan kişi anlamına geliyor. Yeni bir şey bulan ilk insan belki bunu sözlere ya da bir resme, bir şiir ya da dinsel bir yaşantıya yansıttı ve bu, diğerlerinin izlediği örnek, bir dizge, ölçü oldu. Örneğin Lenin, Mao ve diğerleri var—siyasi, ekonomik veya dini alanlarda—bunların ardından gelenler ise gözleri kapalı, akıllıca ve entelektüel açıdan izliyor.

Bunu kendi yaşantınızda gözlemleyin, çünkü biz bunu yapıyoruz. Konuşmacıyı dinleyerek aslında kendinizi dinliyor, kendinizi gözlemliyorsunuz. Yoksa söylenenlerin kesinlikle hiçbir değeri yoktur.

Siyasi ya da psişik, dışsal ya da içsel yaşamda belirli düzen ve davranışlardan söz edilebilir ve zihin için en kolay olanı—zihin genelde çok tembel ve üşengeçtir—bir başkasının söylediğini izlemektir. İzleyici böylece yetkeyi, istediğini elde etme ya da belirli bir felesefeyi, düşünceyi güden dizge aracılığıyla kendisine söz verileni almak için bir araç olarak kabul eder. Belirli bir düşünce dizgesini kabul eder, bunu izler, buna tutunur, buna bağlanır ve böylece yetkeye bağlı kalır. Böylece yalnızca bir izleyici, ikinci el bir insandır—çoğu insan bütünüyle ikinci eldir. Resim veya şiir yazmaya ilişkin bazı özgün fikirlere sahip olduklarını düşünebilirler, aslında izlemeye, öykünmeye ve uymaya koşullanmış oldukları için, ikinci el, saçma insanlar olagelirler. Bu, yetkenin yıkıcı bir niteliğidir.

Peki, biz bu tür bir sınıflama içinde miyiz? Siz öyle misiniz? Bunu ortaya çıkarın. Bir kişiyi, bir inancı ya da kuralı bir kitaba ya da bir ödül sözü veren bir kişiye göre—aydınlanma, belirli bir araç yoluyla sonunda elde edilecek bir şey—izlediğimizde, söz konusu araçlar ve bunları veren kimse yetke haline gelir. Bir insan olarak bunu yapıyor musunuz? Birini psişik anlamda izliyor musunuz? Burada, dışsal izlemelerden, dışsalboyun eğmeden, bir yasaya uyma ya da bir yasayı yadsımadan söz etmiyoruz. Bunu tartışmıyoruz. İçsel, psişik anlamda, siz, bir insan olarak, izliyor musunuz? İzlediğinizde, temel olarak bir ikinci el, değersiz bir insansınız. İyi işler yapabilir, çok iyi bir yaşamınız, sevimli bir eviniz olabilir, ama bunun anlamı pek azdır.

Bir başka tür yetke de, geleneğin yetkesidir. Bu *gelenek* sözcüğü, geçmişten geleceğe iletmek anlamına gelir. Hıristiyan geleneği, Katolik geleneği, aile geleneği, ırksal gelenek gibi geleneklerden söz edilebilir. Ayrıca gelenek yalnızca iletilmiş olan değil, aynı zamanda çok daha güç olan bellek geleneğini de çağrıştırır. Geleneklere baktığınızda, bazı düzeylerde değeri olduğunu, diğer düzeylerde ise kesinlikle değeri olmadığını görürsünüz. İyi davranışlar, incelik, saygı, düşünceli olmak, seyreden zihnin uyanıklığı, giderek bir gelenek halini alabilir ve bu düzen bir kez kurulduğunda, zihin bunu yalnızca yinelemeye başlar, kalkar, kapıyı açar, yemek saatini geçirmez. İncedir, ama bu bir gelenek halini almıştır; bu, uyanıklık, kesinlik, ilgi ve açıklıktan doğmamıştır.

Bunun yanısıra, belleği geliştiren bir zihin geleneğinden söz edebiliriz, bu tıpkı bir bilgisayar gibi işler, edimlerin her biri peşi sıra tekrarlanır; böylece kesinlikle yeni hiçbir şey olamaz, bütünüyle farklı bir şeyi hiçbir zaman dinleyemez. Zihinlerimiz tıpkı kasetçalara benzer; bazı anılar yüzyıllar boyunca ekilmiştir ve biz bunu hep yineleriz, yeniden yeniden başlarız. Bu yinelemenin gürültüsü arasından yeni bir şeyler dinlemeye çalışınz ve böylece hiçbir şey dinlemeyiz. Daha sonra ise, "Ben ne yapacağım? Eski düzenekten, eski kasetten kurtulup yeni kaseti nasıl dinleyeceğim?" deriz. Yeni olan, ancak eski kaset sustuğunda duyulabilir. Eski kasetin hiçbir çaba gerektirmeden bütünüyle susması ancak dinleme, keşfetme, dikkatinizi verme konusunda ciddi olduğunuzda gerçekleşebilir; böylece bir diğerinin yetkesi, bir diğerine bağımlılık olmaz.

Geleneklerin yetkesinden, söz edebiliriz; anılar, deneyim, bilgi bağlamında geçmişin yetkesinden söz edilebilir; anlık bir deneyimin yetkesinden de söz edebiliriz. Bir deneyim

yaşarsınız ve bu yetke haline gelir. Deneyim, geçmişinize, biriktirilen bilgiye dayanır; yoksa, bunu deneyim olarak, yeni bir şey olarak kabul etmediğinizde, deneyim değildir.

Öyleyse, yukarıda açıkladığımız bu türlü yetke durumları vardır. Yetke, öykünme, uygunluk, düzeltmeyle bu denli koşullanmış bir zihin, kalp ve beyin, bütünüyle yeni bir şeyi nasıl dinleyebilir? Zihin, kalp ve beyin geçmişin yetkesiyle örtülüyken, bir günün güzelliğini nasıl duyabilir? Geçmişi yüklenen, çeşitli yetke biçimleriyle koşullanmış bir zihnin özgür olmadığını ve bu nedenle bütünüyle göremediğini—sözlü olarak, zihinsel açıdan değil, gerçekte 'ne olduğu' olgusunu algılayabilme—görebiliyor musunuz? Gerçekte bunu görebilirseniz, geçmiş çaba göstermeksizin ayaklanır.

Böylece özgürlük, içsel tüm yetkenin bütünüyle sona ermesini gerektirir. Bu nitelikte ve özgür olan bir beyinden, karşıt bir tepki veya direnme etkeninden bütünüyle farklı bir dışsal özgürlük ortaya çıkar. Burada söylediğimiz gerçekten oldukça sıradan, son derece sıradan olduğu için, bunu es geçebilirsiniz. Zihinlerimiz, beyinlerimiz, yetke, öykünme ve uygunluk aracılığıyla koşullandırılmıştır. Bu bir olgudur. Bunun için, özgürlük bu tür bir zihin için var olamaz. Özgürlükle ilgili hiç durmadan konuşabilir ve bazı dışsal sınırlama biçimlerine karşı başkaldırabilir, ama bu özgür bir zihin değildir. Gerçekte özgür olan zihnin, hiçbir biçimde içsel yetkesi yoktur.

Yetkenin ne anlama geldiğini dikkatli bir biçimde açıkladık. Siz, bir insan olarak, herhangi bir yetke şekline bağımlı mısınız? Eğer bağımlıysanız, özgür olamazsınız, ancak özgür bir zihin, sevmenin ve yoğunlaşmanın ne anlama geldiğini bilir.

Özgürlüğü anlamak için, kişi disiplinin ne olduğunu da anlamalıdır. Bu, sizin tüm düşüncelerinize karşı olabilir, çünkü genelde özgürlüğün, disiplinden bütünüyle özgür olmak anlamına geldiğini sanırız. Bunun ne demek olduğunu birlikte bulalım. Burada oturmuş size ne yapmanız ya da ne yapmamanız gerektiğini söylemiyorum. Disiplin kurmanın ne anlama geldiğini ortaya çıkarmaya çalışıyoruz—çalışmıyoruz—ortaya çıkarıyoruz. Büyük çapta disiplinli bir zihnin niteliği nedir? Özgürlük, disiplin olmadan var olamaz. Bu, ilk önce disiplinli olmanız gerektiği, sonra da özgür olacağınız anlamına gelmez, özgürlük ve disiplin birlikte yol alır; bunlar iki ayrı şey değildir.

Disiplin ne demektir? Sözlüğe göre—sözcüklerin sözlük anlamından bu denli çok söz ettiğim için özür dilerim—bu sözcüğün Latince kökeni öğrenmek anlamına geliyor. Disiplin edilmiş bir zihin, bir amaca uygun zihin değildir, bir ideolojiye ya da Marks, Engels, Stalin, Lenin ya da Mao'nun inancına göre, belirli bir hareket düzenine kendini uyduran bir zihin de değildir. Bu, öğrenmeye yetkin bir zihindir, bu da, uymaya yetkin bir zihinden bütünüyle farklıdır. Uygunluk gösteren bir zihnin öğrenmesi olanaklı değildir, oysa yalnızca gözlemleyen, gerçekte 'ne olduğunu' gören ve 'ne olduğunu' kendi istekleri, kendi koşullanması, kendi özel zevkleri doğrultusunda yorumlamayan bir zihin öğrenebilir. Disiplin, engelleme, yönetme, bir model ya da ideolojiye göre uygunluk ya da düzenleme anlamına gelmez; bu, 'olan'ı gören bir zihin ve 'olan'dan öğrenen bir zihin demektir. Bu tür bir zihnin olağanüstü uyanık, farkında olması gerekir. İşte, disiplin sahibi olmanın anlamı budur.

Sözcüklerin genel anlamıyla, kendini disiplin altına almak, kendini belirli bir şeye göre disiplin altına alan bir varlık ol-

masını gerektirir: Bu, ikilik temeline dayalı bir süreçtir. Tembel olduğum için sabah erken uyanmam gerektiğini, öfkelenmemem gerektiğini ya da bir şeyi yapmamam gerektiğini kendime söylediğimde burada, ikilik temeline dayalı bir süreç söz konusudur; gözlemleyen ve gözlenen vardır; iradesiyle ne yapması gerektiğini yoklayan ya da yapmaması gerekli olanı yadsıyan biri vardır. Bu tür ikilik temeline dayalı bir durumda çatışma vardır, öyle değil mi? Öyleyse disiplin, kabul edildiği biçimde sürekli bir çatışma sürecidir. Bu, anne babalar, toplum, dinsel kurumlar, kilise, Buda, İsa vb. tarafından kurulan bir disiplindir. Bizler için disiplin uymak anlamına gelir, uymaya karşı ise bir başkaldırı söz konusudur. Anne babalarınız sizden bazı şeyleri yapmanızı isterler ve siz onlara karşı ayaklanırsınız. Yaşamlarımız, boyun eğme, uygunluk—ve bunun karşıtı üzerine kurulmuştur: Kişinin istediğini yapması için uygunluğu yadsıması, düzene karşı başkaldırması. İşte, dünyada süregelen durum budur.

Biz şimdi, öykünmeyen, uygunluk göstermeyen, izlemeyen, boyun eğmeyen, ama sürekli öğrenmesi bağlamında, kendi içinde büyük disiplin gösteren zihnin niteliklerini bulmak istiyoruz. Uygunluk göstermeyen, ama öğrenen bir zihnin özelliği nedir? Uygunluk, karşılaştırmayı çağrıştırır, öyle değil mi? Kendimi bir başkasıyla karşılaştırıyorum, kendimi—ne olduğumu ya da ne olmam gerektiğini—bir başkasına karşı; bir kahraman, aziz, Mao, Lenin, Marks ya da bunları sevmiyorsanız, İsa karşısında ölçüp biçiyorum. Uygunluğun olduğu yerde, karşılaştırmanın da olması gerekir. Lütfen bunu görün ve her gün—sözde değil, gerçekten—uygunluk göstermemek anlamına gelen karşılaştırma yapmadan yaşayıp yaşayamayacağınızıortaya çıkarın.

Kendinizi sürekli başkalarıyla karşılaştırdığınızı biliyorsu-

nuz, öyle değil mi? Bu, bizim çocukluğumuzdan gelen bir koşullandırmadır—"Bak, kardeşin gibi olmalısın" ya da büyük halan gibi; aziz gibi olmalısın, Mao ya da bir başkasını izlemelisin. Her zaman karşılaştırıyoruz; okullarda bize verilen eğitim de budur: not vermek ve sınavlardan geçmek. Siz, karşılaştırma yapmadan, yarışmadan ve böylece şiddete baş vurmadan, saldırgan olmadan yaşamanın ne anlama geldiğini bilmiyorsunuz. Kendinizi bir başkası ile karşılaştırdığınız anda, bu bir tür saldırganlıktır ve dolayısıyla bir şiddet türüdür. Şiddet yalnızca, birini öldürmek ya da vurmak değildir; bu sözünü ettiğimiz karşılaştırmacı görüştür: "Bir başkası gibi olmalıyım" ya da "Kendimi yetkinleştirmeliyim" Kendini geliştirmek, özgürlük ve öğrenmenin karşı savıdır. Kendiniz için, karşılaştırmadan yaşamanızı nasıl sürdürebileceğinizi bulun ve başka seçenek olmaksızın, karşılaştırma yapmadan yaşamanın ne demek olduğunun, kesinlikle *daha iyi olacağım* sözünü kullanmamanın ne demek olduğunun gerçekten farkına vardığınız taktirde ne denli büyük bir olağanüstülükle karşılaştığınızı göreceksiniz. Bizler, *olmak* sözcüğünün kölesiyiz, bu, gelecekte bir zaman biri olacağım anlamına gelir.

Böylece, karşılaştırma ve uygunluk birlikte gider ve yalnızca baskı, çatışma ve sonsuz acıyı besler. İçinde karşılaştırmanın olmadığı bir yaşam biçimi—biçim değil—günlük yaşamı keşfedebilir misiniz? Bunu deneyin, ne kadar olağanüstü bir şey olduğunu göreceksiniz. Sizi pek çok yükten bağımsız kılacaktır. Bunun farkında olduğunuzda bu farkındalık, son derece duyarlı ve dolayısıyla son derece disiplinli zihin niteliğini ortaya çıkarır, çünkü böyle bir zihin sürekli öğrenmektedir. İstediğini ya da zevkli olanı, doyurucu olanı öğrenmez, yalnızca *öğrenir.*

Yetkenin ve bunu izlemenin, bir düzene, geleneğe, propo-

gandaya, diğer insanların söylediklerine boyun eğme ve uymanın farkına varabilir misiniz? Gelenekler, kendinizin ya da başkalarının, ırkın ya da ailenin biriktirilen deneyimleri, bunların hepsi de yetke haline gelir. Yetkenin olduğu yerde ise zihin, keşfedilecek her ne varsa, bütünüyle yeni ve zaman dışı bir şeyleri keşfetmek için hiçbir zaman özgür olamaz. Duyarlı bir zihnin düzeni yoktur. Sürekli hareket eder; tıpkı bir ırmak gibidir, akar ve o akışta baskıya, uygunluğa, gerçekleştirme arzusuna, bütün bu saçmalıklara yer yoktur. Yalnızca, durağan bir zihin, 'Gerçekleştirmeliyim', 'Olmalıyım' der.

Özgür ve dolayısıyla gerçek anlamıyla dindar, her türlü içsel bağımlılıktan özgür bir zihnin niteliğini açık, derin ve ciddi bir biçimde anlamalıyız. Çünkü, bir şeye, bir kişiye—bir arkadaşa veya bir eşe—ya da bazı fikirlere, yetkeye bağımlılık korkuyu besler. Yaşamın tüm karmaşık işlerine girmeden önce, bir zihnin tüm içsel yetkeden bütünüyle özgür olması gerektiğini anlamamız çok önemlidir, çünkü bu, korkunun kaynağını oluşturur. Rahatım için size bağımlıysam, konuştuğumda beni alkışladığınız için size bağımlıysam, kendi yalnızlığım, çirkinliğim, aptallığım, kendi yüzeyselliğim, önemsizliğim yüzünden, bir kaçış yolu olarak size bağımlıysam, size bağımlı olmak korkuyu besler. Herhangi bir biçimde öznel bir imgeleme, düşe, deneyime, bilgiye bağımlı olmak özgürlüğü yok eder.

Şimdi, bütün bu söylediklerimizin ışığında, kişinin bağımlı olup olmadığını ortaya çıkarmak istiyorum—siz istemiyor musunuz? Bir şeye bağımlı olan zihin tek, arınmış, sağlıklı, sağlam değildir. Zihniniz bir yanda, Mao, Lenin ve benzeri kişilere bağımlıysa, bu nasıl bir zihindir? Siz yalnızca eski olanı atıp yeni olanı aldınız, oysa zihnin niteliği aynı kaldı. Diğer yanda ise, ne yazık ki, sonsuz geçmişten günümüze

kadar tüm dinsel liderleri sayabiliriz; siz bunlara bağımlı olduğunuzda, bakın kendinize ne yapıyorsunuz. Bir başkasının yetkesine, onun düşündüklerinin doğru olduğuna bağımlı oluyorsunuz. Oysa, doğru olduğunu düşündükleri şeyler doğru değil. Böylece yitiyorsunuz; karmaşa içine giriyorsunuz. Bu karmaşadan dolayı, pek çok şeye girişiriz; bu ya da şu etkinliğe kalkışırız, meditasyon yaparız, Zen okuluna girmek için Japonya ya da Hindistan'a kaçarız.

Bütün bunların farkında olduğunuz zaman—ve lütfen farkında olun—solu, sağı ve merkezi fark ettiğinizde, öğreniyorsunuz demektir. Tüm bunların içsel bir bağımlılığı çağrıştırdığını görürsünüz, bu nedenle özgürlük yoktur; korku vardır. Açık bir zihinden çok, yalnızca karmaşık bir zihin bağımlı olur. Karmaşa içinde olduğunuz için, "Bağlanmalıyım" dersiniz, sonra da "Bağımlılıktan nasıl kurtulacağım?" dersiniz—bu da bir başka çatışmaya dönüşür. Oysa zihin içsel olarak herhangi bir yetkeye bağlı olduğunda—bu yetke ister bir sözcük, ister bir simge, bir ideoloji, bir kişi olsun—bu bağımlılığın karmaşa yarattığı gerçeğini çok açık bir biçimde gözlemlediğinizde, bağımlı olmaktan vazgeçersiniz. Böylece zihniniz olağanüstü bir duyarlılık kazanır ve öğrenmeye yetkin olur. Tıpkı öğrenmekte olan bir çocuğu andırır. Son derece meraklıdır; keşfetmek ister. İşte bu duyarlılık, sürekli öğrenen ve böylece, herhangi bir zorlama, uygunluk olmaksızın kendini disiplin altına alan bir zihnin niteliğidir.

Bütün bunların sözde değil, gerçekten açık olduğunu söyleyebilir miyiz? Son derece açık olduğumu düşleyebilir ya da düşünebilirim, ama bu açıklık, çok kısa ömürlü olabilir. Açık bir algılama özelliği ancak bağımlılık olmadığı, dolayısıyla karmaşa olmadığı zaman ortaya çıkar. Karmaşa yalnızca korku olduğunda belirir. Dürüstçe, ciddi bir biçimde,

yetkeden özgür olup olmadığınızı bulabilir misiniz? Bu, kendi içinizde, güçlü bir sorgulamayı, büyük bir farkındalığı gerektirir, öyle değil mi? İşte bu açıklıktan, parçalanmamış, siyasal, dinsel açıdan bölünmemiş bütünüyle farklı tür bir eylem ortaya çıkar. Bu, tam bir eylemdir.

Bu konuştuklarımızı tartışmak ister misiniz?

Soran: Söylediklerinize göre, aynı eylem bir noktada, belirli bir dışsal yetkeye karşı bir tepki olarak düşünülebilir ve başka bir noktada ya da aynı anda başka bir kişi tarafından uygulandığında, tam bir eylem olabilir.

Krishnamurti: Çok doğru, efendim. Bakın, şimdi, zihinsel ve sözel anlamda birbirimizle tartışabilir, birbirimize açıklamalarda bulunabilir ve bu çerçevede dönüp dolaşabiliriz, ama bu hiçbir anlam taşımaz. Sizin için tam bir eylem olan, bana eksik bir eylem olarak görünebilir. Önemli olan bu değildir. Burada önemli olan nokta, bir insan olarak, zihninizin canlı olup olmadığıdır. İnsan dünyadır—bir birey değildir. ***Birey***, bölünemez anlamına gelir. Birey, kendi içinde bölünmeyen, parçalanmamış, kırılmamış olandır; bütündür. ***Bütün***, sağlıklı, sağlam anlamına gelir, ***bütün*** aynı zamanda, kutsal anlamını da taşır. Siz, böyle değilsiniz. 'Ben bir bireyim' dediğiniz zaman, kesinlikle bunları söylemiş olmazsınız.

Öyleyse, yetke ve karşılaştırmanın olmadığı bir yaşam sürün. Bunu deneyin, ne kadar olağanüstü bir şey olduğunu göreceksiniz. Siz yaşıyorsunuz; yanşamadığınız, karşılaştırmadığınız zaman, büyük bir enerjiniz var. Bastırmıyor, yaşıyorsunuz, dolayısıyla sağlamsınız, bütünsünüz, başka bir deyişle kutsalsınız.

S: Sürekli öğrenmenin olanaklı olduğunu düşünüyor musunuz?

K: Öğrenmek istiyorum; her zaman öğrenmek olanaklı mı? Şimdi bu soruyu sorduğunuzda, aslında bunu kendiniz için güçleştirdiniz. Öyle değil mi? "Sürekli öğrenebilir miyim? Bu olanaksız" Görüyorsunuz, bu tür bir soruyu sorarak, kendinizi öğrenmekten alıkoyuyorsunuz. Bakın, sürekli öğrenip öğrenemeyeceğim konusuyla ilgilenmiyorum. Bunu bulacağım. Benim ilgilendiğim özellik şudur: Öğreniyor muyum? Öğreniyorsam bunun her zaman olup olmadığı beni ilgilendirmiyor; bunu bir sorun haline getirmiyorum. "Tanrım, her zaman bütün dikkatimi nasıl vereceğim" dediğinizde, bu olanaklı değildir. Oysa, "Bak, öğreniyorum" dediğinizde, bütün gün ve bütün gece öğrenip öğrenmeyeceğinizle ilgili değilsinizdir; siz öğrenmektesinizdir. Öğrenmekte olan bir zihin, hiçbir zaman bu soruyu sormaz. Bu sorunun konuyla ilgisi yoktur. Öğrenmekteysem, her zaman öğrenirim.

S: Her şeyden öğrenebilirsiniz.

K: Her şeyden öğrenebilirsiniz—başka bir deyişle, farkında olduğunuzda, öğrenirsiniz. Bakın, bu oldukça karmaşık; bunu biraz daha açabilir miyim?

Her zaman öğrenebilir miyim? Burada önemli olan hangisidir, öğrenmek mi, yoksa her zaman mı? Öğrenmek. Şimdi, eğer öğreniyorsam, zamanla, süreyle ilgilenmem. Yalnızca, ne öğrendiğimle, öğrenmekte olmamla ilgilenirim. Zihin doğal olarak dağılır, yorulur ve böylece dikkatini yitirir. Dikkatsiz olduğunda da, her türlü saçmalığı yapar. Öyleyse, bu, dikkatsiz olan bir zihnin nasıl dikkatli kılınacağı sorusu değildir. Burada önemli olan konu, dikkatsiz zihnin,

dikkatsiz olduğunun farkına varmasıdır.

Bakın, diyelim farkındayım; herşeye bakıyorum, ağacın hareketine, suya, bir dağın kıvrımına bakıyorum, kendime bakıyorum; bakıyorum, düzeltmiyorum; bunun olması gerekiyor, bunun olmaması gerekiyor demiyorum, yalnızca bakıyorum. Doğal olarak, bakan zihin yorulur. Yorulduğunda ise, dikkatsiz olur. Dikkatsiz olduğunda, birdenbire dikkatsiz olduğunun farkına varır; bu nedenle, kendini dikkatli olmaya zorlar. Öyle değil mi? Dolayısıyla, dikkatsizlikle dikkat arasında bir çatışma vardır. Ben, bunu yapmayın diyorum, dikkatsiz olduğunuzun farkında olun. Hepsi bu.

S: Dikkatsiz olduğunuzun farkına varmayı tanımlayabilir misiniz?

K: Hayır, hayır, hayır. Öğreniyorum. Bakın, kendim hakkında öğreniyorum. Tamam mı? Bazı psikolog ya da uzmanlara göre öğreniyorum. Öğreniyorum, bakıyorum ve kendimde bir şeyler görüyorum. Bunu kınamıyorum, bunu yargılamıyorum, bunu bir yana atmıyorum, yalnızca buna bakıyorum. Baktıkça, öğreniyorum. Bakmak, nasıl bir gururun söz konusu olduğunu, bunun nasıl ortaya çıktığını, bunun ne kadar aptalca olduğunu öğrenmek anlamına gelir. Buna bakıyorum. Buna, örneğin, beş ya da altı dakikadan çok bakamam—eğer siz bakabiliyorsanız, bu büyük bir başarıdır—bir sonraki an dikkatsizlik ortaya çıkar. Şimdi, dikkatli olduğunuz ve sonra da, dikkatsizliğin ne olduğunu bildiğiniz için, dikkatsizliği dikkate dönüştürmeye çabalarsınız. Tüm bunları yapmıyor musunuz? Ben, bunu yapmayın diyorum, onun yerine dikkatsizliğe bakın, dikkatsiz olduğunuzun farkına varın. Hepsi bu. Burada durun. Tüm zamanınızı dikkatli olmaya harcamanız gerektiğini söylemeyin, yalnızca, dikkatsiz olduğunuzda bakın. Burada noktayı koyun.

Bu konuda daha çok ilerlemeyi istemiyorum, çünkü ger çekten, oldukça karmaşık. Zihnin, her zaman uyanık, he zaman bakan bir niteliği vardır, dolayısıyla yalnızca baktığ için, öğrenecek hiçbir şey yoktur. Bu, olağanüstü dingin olağanüstü sessiz bir zihin anlamına gelir. Sessiz, açık bi zihnin öğreneceği ne vardır? Bütün bunlara girmek istemi yorum.

Brockwood Park, 12 Eylül 1970

Görüyorum—zihin gözlüyor—son derece açık olan bir zihnin seçeneği yoktur, seçeneğe gereksinimi yoktur ve böylece eylemin istence göre tüm yanıtı sona erer. İstenç, direnci çağrıştırır. Kuşkusuz. Direncin her türlüsü, soyutlama demektir. Soyutlayan bir zihin, özgür bir zihin değildir ve bir özgürlüğe ulaşma aracı olarak bilgi edinme işlemine tutsak olmuş bir zihin, söz konusu özgürlüğü elde edemez; bu, olmaz. Öyleyse, bilgi konusunu incelememiz gerekir.

Bilgi, yaşamda niçin bu denli olağanüstü önemli bir boyut kazandı? Bilgi, biriktirilen deneyimdir, hem binlerce insanın keşfettiği dışsal deneyimler—bilimsel, psişik, vb.—hem de, kişinin gözlem, öğrenme, araştırma yoluyla kendi için elde ettiği bilgidir. Bilginin, özgürlükteki yeri nedir? Bu, sizin ilginizi çekiyor mu?

Dinleyiciler: Evet.

Krishnamurti: Hayır, hayır, bunu olumlu yanıtlamakta bu denli aceleci davranmayın. Çünkü bu, sözel bir alışveriş, entelektüel bir oyun değil. Bilgi her zaman geçmiştedir. "Biliyorum" dediğinizde bu, bilmiş olduğunuz anlamına gelir. Bilginin her türü—bilimsel, kişisel, toplumsal vb.—her zaman geçmiştedir. Geçmişte yaşayan, geçmişin bir sonucu

olan bir zihin, bütünüyle özgür olabilir mi? Bilgi yalnızca, olgulara, açıklamalara, vb. değildir; tasarladığım ve sizin bana ilişkin tasarladığınız imgeyi kapsar.

S: Kendinin bilgisi için ne diyorsunuz?

K: Öncelikle, zihnin bilgiyi nasıl biriktirdiğine, neden biriktirdiğine, bunun nerede gerekli olduğuna ve ne zaman özgürlüğe bir engel oluşturduğuna bakalım. Kişinin, herhangi bir şeyi yapması için bilgili olması gerekir: Araba kullanmak, bir dil konuşmak, teknolojiyi gerektiren bir iş yapmak için çok bilginiz olmalıdır—bu ne denli etkin, ne denli nesnel, ne denli kişisel olmaktan uzak olursa, o denli iyidir. Bilgi gereklidir, ama bilgide olduğu gibi, açıklamalarla dolu bir zihin hiç özgür olabilir mi, yoksa her zaman geçmişi temsil eden bu bilgiyi her an taşımak zorunda mıdır? Söz konusu geçmişi, bu bilgiyi taşımaktan ve bununla birlikte şimdiyi karşılamaktan, çatışma ortaya çıkar. Diyelim, dün size rastladım, beni övdünüz ya da aşağıladınız, böylece size ilişkin bir imgeyi oluştururum; bu bilginin bir bölümüdür. Söz konusu bilgi, size ilişkin kurmuş olduğum bu imgeyle—ki bu geçmişi simgeler—bugün sizinle karşılaşırım. Dolayısıyla, sizin ve benim aramızda çatışma olagelir. Bu, yeterince açıktır.

Öyleyse, gözlemleyen kişi, bilgi deposudur. Lütfen, bunu siz kendiniz bulun; böylesi daha eğlenceli. Dolayısıyla, gözlemleyen kişi, geçmişi simgeler; denetim görevlisidir, bilgiyi biriktirmiş olan varlıktır ve bu bilgiden hareketle yargılar, değerlendirir. Kendisine karşı da, bütünüyle aynı biçimde hareket etmektedir. Kendisi hakkında, psikologlar aracılığıyla bilgi elde etmiştir; ne olduğunu öğrenmiştir ya da kendisi hakkında öğrendiğini sanır ve kendisine bu bilgiyle bakar. Kendisine, yeni gözlerle bakmaz. "Biliyorum;

kendimi gördüm. Oldukça çirkin; bazı yönleri olağanüstü iyi, ama bazı yönleri çok korkunç" der. Yargılamasını yapmıştır bile ve yargılaması geçmişe dayalıdır, bu da kendisine ilişkin bilgidir. Böylece, hiçbir zaman kendisiyle ilgili yeni bir şey keşfedemez. Çünkü gözlemleyen kişi, kendisi olarak adlandırdığı gözlemlenen şeyden farklıdır.

Tüm ilişkilerde, mekanik ilişkilerde ya da insan ilişkilerinde, makineyle olan ilişki ya da bir başkasıyla olan ilişkide, her zaman yapmakta olduğumuz da işte budur. Bunun hepsi, bütünüyle güvende ve emin olabileceğimiz bir yer bulma arzusuna dayanır, biz güvenliği bilgide arayıp bulduk. Bu bilgiyi elinde tutan, gözlemleyen, denetleyen, düşünen kişidir, deneyimleyen kişidir; gözlemleyen kişi her zaman, gözlemlenen nesneden farklı biri olarak bakar. Gözlemleyen kişi kendini inceler ya da uzman biri tarafından incelenir—oysa bu uzman da incelenmeye gereksinim duyar—ve bu oyun böylece sürüp gider.

Öyleyse kişi, tüm bu yaşamsal devinime, geçmişin yükü olmaksızın bakılıp bakılamayacağını sorgular. Hepimiz bunu yapmaya çalışıyoruz, öyle değil mi? Yeni açıklamalar bulmayı istiyoruz. Eğer bir sanatçıysanız, daha çok nesnel olmayı istiyorsunuz—biliyorsunuz, bu oyunu yineleyip duruyorsunuz—yeni kitaplar yazmayı, yaşama yeni bir bakış açısı getirmeyi, yeni bir yaşam biçimi istiyorsunuz. Eskiye karşı başkaldırmayı istiyorsunuz, ama eskiye bir tepkiden başka bir şey olmayan yeninin tuzağına düşüyorsunuz.

Kişi, zekânın gözlemleyenin elinde olmadığını görür; bu ancak zihin özgür olduğunda, öğrenmek için özgür olduğunda gerçekleşir, öğrenmek bilginin birikmesi değildir. Tam tersine, öğrenmek harekettir, oysa bilginin birikmesi durağandır. Buna ekleme yapabilirsiniz, ama özü durağan-

dır ve bu durağanlıktan yola çıkarak kişi hareket eder, yaşar, resim yapar, yazar, dünyadaki tüm işe yaramaz şeyleri gerçekleştirir. Siz bunu özgürlük olarak adlandırıyorsunuz. Peki, zihin, bilinenden özgür olabilir mi?

Zihnin bilinenden özgür olup olamayacağını—yalnızca zihinsel bağlamda değil, gerçekten çok, çok derinlerde—sormak son derece olağandışıdır. Yoksa yaratma söz konusu değildir; yoksa hiçbir şey yeni değildir. Öyleyse, güneşin altında yeni olan hiçbir şey yoktur; bu her zaman, yeniden yapılanın, yeniden yapılanmasıdır.

Kişi, gözlemleyenle gözlemlenen arasındaki bu bölünmenin neden var olduğunu ve söz konusu bölünmenin ötesine giden bir zihnin olanaklı olup olmadığını ortaya çıkarmalıdır. Bu, bilinenden özgür olma olanağı ve bütünüyle farklı bir boyutta işleyebilmektir, bu da, bilgiyi yalnızca gerekli olduğunda kullanacak olan zekâdır. Öyleyse zekâ, özgürlüğü gerektirir—ama bu, olgunluktan uzak ve son derece çocukça olan kişinin istediğini yapması değildir. Özgürlük, her türlü çatışmanın sona ermesini gerektirir; bu ancak, gözlemleyen gözlemlenen olduğu zaman sona erer, çünkü ancak böylece, bu bölünme ortadan kalkar.

Sonuçta özgürlük sevgi olduğunda var olur, öyle değil mi? Biliyorsunuz, bu sözcük büyük anlamlar yüklü, tıpkı *Tanrı* gibi. Kişi, *sevgi* sözcüğünü kullanmakta kararsızdır. Çünkü bu memnunluk, cinsellik, korku, kıskançlık, bağlılık, elde etme vb. ile bağdaştırılır. Özgür olmayan bir zihin, sevginin ne demek olduğunu bilmez. Memnun olmayı bilebilir, böylece korkunun ne olduğunu da bilir, ama korku, arzu ve memnunluk, kuşkusuz sevgi değildir; bu ancak, geçmişten gerçek anlamda özgür olduğunuzda ortaya çıkabilir. Bu, olanaklı mıdır? İnsanın, çeşitli yollarla bilginin geçiciliğin-

den özgür olmayı aradığını biliyorsunuz, insan her zaman, bilginin ve düşüncenin ötesinde bir şeyler aramıştır. Düşünce, bilginin yanıtıdır. Böylece, Tanrı olarak adlandırılan bir imgeyi ve bunun çevresinde yükselen saçmalıkları yaratmıştır, oysa düşünce imgesinden öte bir şeyler olup olmadığını ortaya çıkarmak için, bütün korkulardan özgür olmanız gerekir.

S: Beyin hücrelerinde, zekâ ve kullanılan zekânın ötesinde bir farkındalık olan zihin arasında bir ayırım yapıp yapmadığınızı sorabilir miyim?

K: Hayır, bunu ayırdığımızı sanmıyorum. Zihni, tüm düşünce süreci, bellek, bilgi, beyin hücreleri de içinde olmak üzere kullanıyoruz. Kuşkusuz. İnsan, beyin hücrelerini zihnin geri kalanından ayıramaz, öyle değil mi?

S: Beyin zekâyı oluşturur.

K: Beynin işlevi nedir? Beyin nedir? Profesyonel anlamda konuşmuyoruz—ben bu konulara ilişkin kitap okumam—ama beyin nedir?

S: Bir bilgisayardır.

K: Son derece olağanüstü bir bilgisayar, binlerce yıldan bu yana kurulmuş, birleştirilmiş. Zamanın bir sonucu. Zaman bellektir. Bellek deneyimdir, ayakta kalmak, güvende olmak için binlerce yıllık deneyimlerin birikimidir. Dolayısıyla kişi tüm bu bilgilere sahiptir. Bunlar özellikle de dışsal, dış dünyada gerçekleşen olaylara ilişkin, aya nasıl gidildiği gibi bilgilerdir—oysa kişinin kendne ilişkin pek az bilgisi vardır.

S: Yaratma, belleğe ve dolayısıyla geçmişe dayanabilir mi?

K: Buna mı dayanıyor? Şimdi, bir dakika bekleyin. Yaratma, belleğe mi dayanıyor?

S: Aslında söylemek istediğim, sizin daha önce belirttiğiniz güneşin altında yeni hiçbir şey olmadığıydı.

K: Biz böyle düşünüyoruz, beyefendi, güneşin altında yeni hiçbir şeyin bulunmadığını söylüyoruz. En azından İncil böyle diyor; Kilise mensupları böyle diyor. Şimdi, yaratmayı, ifade etmek ile karıştırmıyor muyuz? Yaratıcı bir insan ifadeye gereksinim duyar mı? Kendimi gerçekleştirmek için ifadeye gerek duyuyorum—ifade etmeliyim; sanatçı olduğumu duyumsuyorum, öyleyse bunu resim ya da bir şiire aktarmalıyım. Yaratmada kesinlikle ifadeye gereksinim duyulur mu? İfade, yaratmada özgür bir zihni mi gösterir? Kişi bir şiir yazdığı ya da bir resim çizdiği için bu, yaratıcı bir zihni mi gösterir?

S: Böyle bir zorunluluk yok.

K: Öyleyse, yaratıcılık ne anlama gelir? Yaratıcılık geçmişin mekanik bir tekrarı değildir.

S: Sanıyorum, yaratıcılık ifadeye gereksinim duyar.

K: Bekleyin, yavaş yavaş ilerleyeceğiz. Yaratıcılık ifadeye gereksinim duyar mı? Yalnızca soruyorum. Siz, buna gerek duyduğunu söylüyorsunuz. Öyleyse, burada bitiyor; araştırmaya devam edilmiyor. Biz yalnızca öğreniyoruz. Birlikte öğreniyoruz. Lütfen, birlikte öğrendiğimizi, birlikte çalıştığımızı, birlikte paylaştığımızı hiçbir zaman unutmayın; bu nedenle, buna gerek duyduğunuzu söylediğinizde her şey,

biter, kapı yüzüme kapanır.

Yavaş yavaş ilerleyelim. Yaratıcılık ne demektir? Yaratıcı olduğunu duyumsayan zihnin duyguları nelerdir? Bunu biliyor musunuz?

S: Zihin esinlendiğinde, yeni bir şeyler yaratır.

K: Zihin, iyi ve güzel bir şeyler gördüğünde, bu yaratıcı bir zihin midir? Yaratıcı bir zihin, esinlenmeye gereksinim duyar mı? Hayır, önermeler kurduğunuzu görüyorsunuz. Sorgulayalım. Konuyu yavaş yavaş derinleştirelim. Bunun ne anlama geldiğini bilmiyorum. Bunu ortayı çıkaracağız, sözel olarak değil, biliyorsunuz, gerçekten olağanüstü yaratıcı bir zihnin ne anlama geldiğini bulacağız.

S: Gerçeklik demektir.

K: Bunun gerçeklik olduğunu söylüyorsunuz. Sizin zihniniz bunun gerçeklik olduğunu söyleyecek kadar yaratıcı mıdır? Bakın, lütfen, zihnin yaratıcı olması için özgür olması gerekmez mi? Yoksa, yineleyici olur; bu yinelemenin içinde yeni ifadeler de olabilir, fakat yine de yineleyicidir, mekaniktir. Mekanik olan bir zihin, bir yaşam, yaratıcı olabilir mi? Çatışma, gerginlik içinde olan, asabi bir zihin, bir insan, yaratıcı olabilir mi? Nefis şiirler, nefis oyunlar yazabilir—içkili bir gecenin sonunda görkemli bir oyun yazabilir. Bunların hepsi de yeni cümlelerdir.

S: "Şimdi"de olmalısınız.

K: Öyleyse bayım, şimdide olmak ne anlama geliyor? Bu mekanik olamaz. Bu, gerçekten ve bütünüyle korkudan özgür bir zihin anlamını taşır. Bu özgürlüktür, öyle değil mi?

S: Kuşkusuz, yine de güvenliği aramalıdır; bu beynin bir işlevidir.

K: Bakın beyefendi, siz güvenliğin olması gerektiğini söylüyorsunuz.

S: Bu beynin bir işlevidir.

K: Kuşkusuz, güvende olmak beynin bir işlevidir. Güvende olduğu zaman, etkin, açık, gerektiği biçimde işlevini yürütebilir, fakat kendini, milliyetlere, dinlere böldüğünde, 'benim; senin' dediğinde güvende midir? Herhangi bir bölünme olduğunda, yıkım olur—Museviler, Müslümanlar, Araplar gibi.

S: Karşıtlık olmadan, büyüme olamayacağını düşünüyorum.

K: Elbette, karşıtlık olmadan büyüme olmaz. Aman Tanrım! Bu bizim koşullanmamızın bir parçası, öyle değil mi?

S: Hayır, gerçekliğin bir parçası.

K: Öyle mi, öyle mi? Gelin bunu ortaya çıkaralım, hanımefendi.

S: Yukansı olmadan aşağısı da olamaz.

K: Gelin bunu ortaya çıkaralım. Biz bu biçimde yaşadık, iyi ve kötü, nefret ve sevgi arasında, kıskançlık içinde, şefkat ve zorbalık arasında, şiddet ve incelik arasında yaşadık. İşte milyonlarca yıldır böyle yaşadık ve bunu kabul ettik. Çünkü bunun gerçek bir şey olduğuna koşullandık. Bu biçimde yaşamak—bunu sağlar mı?

S: İnsan, söz konusu koşullanmadan nasıl özgür olabilir?

K: Şimdi, biz yaratıcı olan zihni, zihnin niteliğini tartışıyoruz. Nefret, kıskançlık, haz, sevgi ve korku arasında gidip gelen nitelikte bir zihin, sevginin ne anlama geldiğini bilebilir mi? Her zaman ifadeyi, gerçekleştirmeyi, ünlü olmayı, tanınmayı, biri olmayı arayan bir zihin bunu bilebilir mi? Biz hepimiz bunu, toplumsal yapının bir parçası, koşullanmamızın bir parçası olan gerçekleştirme, olma, oluş vb. olarak adlandırıyoruz. Bu tür bir zihin, *olmak* edimi ya da sözcüğü içine sıkıştığında yaratıcı olabilir mi? Olmak: "Olmuştum; olacağım"—her zaman bir şey olmak—bu tür bir zihin yaratıcı olabilir mi? Olmak ediminin içinde korku vardır: olmayabilir, başaramayabilirsin. Olmanın içinde, ölüm korkusu, bilinmeyenin korkusu vardır, böylece bilinene sarılırsınız, bu da bilgidir. Bu tür bir zihin hiç yaratıcı olabilir mi? Ya da yaratma, gerginlik, karşıtlık, zorlamanın bir sonucu mudur?

S: Yaratıcılık, sevinç ve dikkat, düşgücüdür.

K: Yaratıcılık haz ve düşgücüdür. Görüyorsunuz hepimiz böyleyiz—ne olduğumuzu bilmiyoruz. Sevincin anlamını biliyor musunuz? Sevinç, haz mı demektir?

S: Hayır.

K: Hayır diyorsunuz, ama sizin aradığınız bu, öyle değil mi? Kendinden geçme, büyük bir sevinç anını yaşadınız ve bunun hakkında düşünüyorsunuz. Bunun hakkında düşünmeniz bunu haz düzeyine indirgedi. Öyleyse, lütfen, hepimiz birçok sonuçlarla doluyuz, oysa bir dizi sonuçları olan bir zihin, özgür bir zihin değildir. Kişinin, herhangi bir sonuç olmaksızın yaşayıp yaşayamayacağını, günlük yaşamı-

nı herhangi bir sonuç olmadan sürdürüp sürdüremeyeceğini sorgulayın. Bu, karşılaştırma yapmadan yaşamak anlamına gelir. Sonuca varırsınız. Çünkü karşılaştırma yaparsınız. Karşılaştırmanın yer almadığı bir yaşam sürmek—bunu deneyin, ne kadar olağanüstü olduğunu göreceksiniz.

S: Ben yalnızca deneyimsem ve deneyim korku ya da öfke ise, neler meydana gelir?

K: Kişi yalnızca deneyimse ve deneyim korkuysa, ama söz konusu deneyim kaydedilmeden ve gelecekte bir deneyim olarak tanınmadan bu deneyimde yaşadığında ne olur, diye soruluyor. Öyle değil mi? Sanırım ilk önce, bu *deneyim* sözcüğüyle ne demek istediğimizi bulmak zorundayız. Deneyim, bir süreçten geçme anlamına gelmiyor mu? Farkında olmayı çağrıştırmıyor mu? Yoksa, deneyiminiz olduğunu bilemezdiniz. Anlaşabiliyor muyuz? Bu deneyimi tanımasaydım, deneyim olur muydu?

S: İmgesiz bir deneyim olamaz mı?

K: Biraz daha ileriye gidip niçin deneyime gereksiniminiz olduğunu sormuyorsunuz? Hepimiz deneyim istiyoruz. Öncelikle, yaşamımızdan sıkılıyoruz; yaşamı mekanik bir işe dönüştürdük ve bundan sıkılıyoruz. Daha geniş, daha derin, doğaüstü deneyimler istiyoruz. Doğru mu? Peki, tüm bunlar neyi çağrıştırıyor? Sıkıntı ve bu sıkıntıdan kaçmak için meditasyon, çeşitli yollarla *ilahi* olarak adlandırılana—her ne ise—ki hepsi birtakım kurallardan başka bir şey değildir, ulaşmayı gündeme getiriyor. Deneyim, bir tanıma işlemini çağrıştırır ve siz ancak, daha önce deneyimlediğiniz olgunun bir anısı olduğunda tanıyabilirsiniz; yoksa tanıma olmaz. Öyleyse sorumuz, deneyimi niçin istediğimizdir? Uyuduğumuz için bizi uyandırması amacıyla mı? Yeni bir

savaşım bir deneyimdir, ama biz bu savaşıma kendi donanımımıza göre yanıt veririz, bu da bilinendir. Böylece, söz konusu savaşım ile yanıt arasında her zaman bir çatışma vardır.

Dolayısıyla, zihnin son derece açık, uyanık, kendi kendini aydınlatabildiği, öyle ki, deneyime hiç gereksinim duymadığı bir yaşam sürmek olası mıdır? Evet demeyin; bulun! Bu, çatışma olmadan bir yaşam sürmek anlamına gelir. Oldukça duyarlı ve dolayısıyla zeki, kendi içinde ışık olan bir zihin anlamına gelir ve bu nedenle, kendisine meydan okuyacak ya da uyandıracak bir şeye gereksinim duymaz. Öyle değil mi?

Saanen; 15 Temmuz 1973

Kişi, dünyanın biz olduğunu ve bizim dünya olduğumuzu, bütün ciddiliğiyle anlıyor. İnsan zihni nasıl değişecek—binlerce yıldır yetiştirilen zihin, içinde yaşadığı çevre ve içinde yeşerdiği kültür tarafından biçimlendirilen, koşullandırılan, eğitilen zihin nasıl değişecek? Söz konusu zihnin, şimdi bulunduğumuz noktaya ulaşabilmesi, onbin ya da daha fazla yıl aldı. Bu zihin, deneyimler, bilgiler, imgeler, simgelerle doludur. Bilginin, insan zihninin dönüşümünde nasıl bir rol üstlendiğini soruyoruz. Teknoloji açısından, çok çeşitli yollardan, bilimde, biyolojide, antropolojide, tıpta vb. oldukça büyük çapta bilgi elde ettik. Aynı zamanda, psişik alanda da büyük ölçüde bilgi elde ettik. Bilgi geçmişi temsil ettiğine göre, bunun insan zihninin dönüşümüyle ilişkisi nedir?

Kendime ilişkin oldukça çok bilgiye sahibim: Neden bazı şeyleri düşünüyorum, belirli bir düşüncenin çağrışımları nelerdir, neden tepki veriyorum, deneyimlerim, kırgınlıklarım, endişelerim, korkularım, ısrarlı bir biçimde zevk arayışlarım, yaşam ve ölüm korkularım neden? Kendimle ilgili, önemli boyutlarda bilgi topladım. Elli yıldır çok dikkatli bir biçimde gözledim, dikkatlice tüm duyarlı noktaları, incelikleri, düş kırıklıklarını, acımasızlıkları gözlemledim. Gözlemledim; düzinelerce filozofu, öğretmeni, guruları dinledim. Bunlar kendi bilgilerini, deneyimlerini aktardılar. Ben, kendimle ilgili konuştuğumda, sizinle ilgili konuşuyorum demektir; topu bana atıp, bana bakıp kendinizi unutmaya ça-

lışmayın. Sizinle ilgili konuşuyoruz.

Böylece tüm bu yıllar boyunca—ister on yıl, ister elli yıl, yüzyıl ya da onbin yıl olsun—oldukça büyük çapta bilgi biriktirildi. Buna karşın ben yalnızca, sıradan, bayağı, ikinci el, hileci, aptal bir insanım. Şiddete, dalkavukluğa çok çabuk tepki veririm; kibir ve gururum devasa boyutlardadır. Uyarım; uygunluğa karşı savaşırım. Sanat hakkında konuşurum, orada burada biraz olsun sanatı öğretirim, bir müzik aleti çalarım, önemsiz bir kitap yazarım, ünlü olurum, tanınırım, reklam yapmayı isterim—biliyorsunuz—bunların hepsi benim. Devasa boyutlarda bilgi topladım ve bu bilgi geçmişi simgeliyor. Bilginin hepsi geçmiştir. Geleceğin bilgisi yoktur; şimdinin bilgisi yoktur. Yalnızca, geçmişin bilgisi vardır ve bilgi zamandır.

Şimdi kendime diyorum ki, "Bunu biliyorum" Aynı zamanda, dünyayı nesnel, kişisel olmayan bir biçimde gözlemleyerek, bir insan olarak kendimde tam bir değişimin olması gerektiğini görüyorum. Bir başkasıyla, komşumla, insanlarla olan—ister tanıdık, ister onbinlerce kilometre uzakta biriyle olsun—ilişkimde bir savaş, çatışma, sefalet olduğunu görüyorum. Her zaman kendimi, bencilce etkinliklerimi, ben merkezli hareketlerimi öne sürdüğümü görüyorum. Bunların hepsi bilgidir.

Şimdi, insanın dönüşümünde zihnin kesinlikle gerekli olarak gördüğü bilginin yeri nedir? İşte sorumuz bu. Gelecek deneyimler, zamanın bu yönde kullanılması, daha çok bilginin toplanması—yalnızca aya gitmek için ya da başka bir şey için değil, kendim hakkında bilgi—değişimi oluşturur mu? Başka bir deyişle, zaman ve bilgi—bilgi zamandır—kendimde, sizde dönüşümü oluşturur mu? Yoksa, oldukça farklı türde bir enerji mi gerektirir?

Anlaşabiliyor muyuz? Bunu birlikte paylaşıyoruz ve bir şeyi birlikte paylaşmak için, her birimiz bir şefkat, saygı, sorgulama ilişkisine gerek duyarız; yoksa paylaşamayız. Her birimiz birlikte paylaştığımızla ilgilenmeliyiz; bu birlikte, aynı zamanda, aynı düzeyde, aynı yoğunlukta paylaşmak anlamına gelir.

Öyleyse, bu sorunla karşı karşıyayım; siz bu sorunla karşı karşıyasınız. Diğerlerinin bizim hakkımızda söylediklerinin çoğunu biliyoruz ve kendimizle ilgili şeyleri de biliyoruz. Bu, değişim oluşturacak mı? Başka bir deyişle, düşünce insan zihnini değiştirecek mi? Düşünce, bilginin yanıtıdır. Düşünce, bu dünyayı yarattı. Düşünce insanları, Hıristiyan ve Hıristiyan olmayanlar, Arap ve Yahudiler, Katolikler ve Katolik olmayanlar, komünistler ve Hindular olarak ayırdı. Düşünce insanları ayırdı. Bunun farkında mısınız? Düşünce dünyayı, İsviçre, Fransa, Almanya, Rusya vb. olarak böldü. Düşünce, iki kişi arasına yalnızca dinsel, toplumsal, ekonomik açıdan değil, var olan ilişkide de çatışmayı getirdi. Ve biz düşünceden, bizi değiştirmesini istiyoruz. Bizim yaptığımız bu, öyle değil mi? Bunun bilincinde olmayabiliriz, ama aslında yapmaya çalıştığımız budur.

Bu tablo açık mı—benim çizdiğim tablo değil, düşüncenin/bilginin/zamanın, ki hepsi de aynıdır, bu dünyaya, dünyanın her yerine, karmaşayı, sefaleti, bozulmayı, üzüntüyü, acıyı getirdiği—açık mı? Artık bütün bunların değişmesi gerektiğini söylüyoruz. Ciddi insanlar bunu söylüyor—ama değişimi gerçekleştirmek için düşünceyi kullanıyorlar.

Böylece, tüm olayı sorguluyorum. Birbiriyle çatışan iki ayrı varlık olarak 'sen' ve 'ben'e ilişkin ben merkezli hareketimi, etkinliklerimi değiştiremeyeceğimi çok açık bir biçimde görebiliyorum. Öyleyse, ne yapabilirim? Bu soruyu bütün cid-

diliğinizle kendinize sorun. Yanıtınız nedir? Dünyayı görüyorsunuz ve kendinizi dünya olarak görüyorsunuz ve bilginin ne olduğunu görüyorsunuz, bilginin belirli etkinlik alanlannda gerekli olduğunu bilmenin yanısıra, kendinize söz konusu bilginin—ki insan bunları binlerce yıldan bu yana topladı—kökten bir psişik değişimi getirip getiremeyeceğini soruyorsunuz. Şimdi bu düşünceyi ele alalım; bunu araştıralım. Bu sözleri nasıl dinliyorsunuz? Bilginin insanın değişimindeki yeri nedir: Bu sözü nasıl algılıyorsunuz? Bu sözcükleri duyduğunuzda, bunları soyutlamaya dönüştürüyor musunuz? Bu sözü dinlediğinizde, bundan soyutlamadan başka bir şey olmayan bir sonuç mu çıkanyor, böylece sözleri değil de soyutlamayı mı dinliyorsunuz?

Bir soru sordum: İnsan zihninin dönüşümünde, bilgi ve düşünce olan zamanın yeri nedir? Dönüşümün olması gerekir. Şimdi, bunu nasıl dinliyorsunuz? Yalnızca sözcüklerin anlamını mı dinliyorsunuz? Yoksa, dinlerken bir sonuç çıkanyor, böylece bu sonuçla birlikte dinliyor ve aslında soruyu dinlemiyor musunuz? Farkı görebiliyor musunuz? Söz konusu sözleri dinlediğinizde ve bir sonuç çıkardığınızda, bir soyutlama yaptığınızda, düşünce harekete geçer. Ben akıllı olduğumu gösterme heveslisi değilim. Bunun zekâ ile ilgisi yok. Bunu kendinizde gözlemleyebilirsiniz.

Hiçbir sözcük, imge ya da simge olmaksızın düşünebilir misiniz? Size bu soruyu soruyorum. Sözcük, simge ya da bir imge olmadan düşünebilir misiniz? İmge, simge, sözcük olmadığında, düşünme olabilir mi? Şimdi, bunu dinliyorsunuz—dinleme eylemiyle ne yapıyorsunuz? Bunu dinledikten sonra ne yaptınız? Lütfen, araştırın. Hiçbir sözcük olmadan düşünce olup olmadığını ortaya çıkarmaya çalışıyorsunuz, öyle değil mi? Şöyle diyorsunuz: "Tannm, bir sözcük olmadan düşünemiyorum", "Bir imge, bir simgeye gerek

duyuyorum; yoksa düşünemiyorum" Düşünmek, sözcük, simge, imge, bilgidir. Dolayısıyla, zamandır. Öyleyse, söz konusu zaman, insan zihnini değiştirebilir mi? Bütün felsefeler, bütün dinsel yapılar düşünme üzerine kurulmuştur ki bu da bilgidir ve biz bu bilginin, bir değişim oluşturmasını istiyoruz. Bunun olamayacağını söylüyorum. Ama bunu çok açık bir biçimde görmeliyim, söz konusu sözün doğruluğuna duyarlı olma bağlamında bunu görmeliyim. Doğru olan ise, bilginin, edimler dünyasında gerekli olmasına karşın—araba kullanmak, bir dil öğrenmek, bilimsel inceleme yapmak, vb.—bir insanın değişiminde herhangi bir biçimde yeri olmadığıdır.

Bunun hakikatini görebiliyor musunuz? Bunun hakikatini ancak, bundan bir sonuç çıkarmadığınızda görebilirsiniz. "Öyleyse ne yapacağım?" diyeceksiniz, bu da bir sonuçtur. "Öyleyse, nasıl hareket edeceğim? Bütün yaşamım boyunca, sonuçlar, inançlar, fikirler, düşünceler içinde yaşadım ve siz şimdi gelip, "Bakın, bunun ilişkide, insanın değişiminde yeri yoktur," diyorsunuz. "Bunun yerini ne tutacak?" diye soruyorsunuz. Bu soru, düşünce tarafından sorulmuştur, öyleyse siz hâlâ düşünce alanında hareket ediyorsunuz ve dolayısıyla bunun hakikatini görmüyorsunuz.

Gördüğünüz gibi ciddi bir insan için en önemli konu, insan zihninin bütünüyle dönüştürülmesidir—bütünüyle, bir parçasının değil, psişe bağlamında tam bir devrim—çünkü bu dışsal çevreyi değiştirebilecek olan ilk adımdır. Bu kökten değişim olmadan, yalnızca dışsal bir değişimin anlamı yoktur, çünkü bu giderek daha fazla sorun yaratır. İnsanlann, toprağı, suları nasıl kirlettiğini görebiliyorsunuz, yalnızca yeniden bir düzenleme bunları değiştiremez. Öyleyse, kişi ciddi anlamda sorar: Bilginin bunda yeri yoksa, zihni bütünüyle değiştirecek olan enerji, ateş, nitelik nedir? Şimdi bil-

ginin insanı değiştiremeyeceği gerçeğini açıkça görebiliyor musunuz, görebiliyor muyum? Bunu ben söylediğim için değil, sizi entelektüel açıdan inandırdığım için değil ve bunun tek yol olduğunu hissettiğiniz için değil, çevrenizden bağımsız, konuşmacıdan, her türlü etki, izlenim, istekten bağımsız olarak, bunun doğruluğunu kendiniz için görebiliyor musunuz? Eğer görüyorsanız, öyleyse zihninizin hali nedir? Bir sözün doğruluğunu ya da yanlışlığını gören zihnin hali nedir? "Evet bu doğru" diyen zihniniz nasıldır? Bunu yanıtlayabilir misiniz? Bu, entelektüel bağlamda inandırma olup hakikat değil midir? Akıl tarafından desteklenen bir düşünce midir ve dolayısıyla doğru değil midir? Bu, sizin kabul ettiğiniz mantıksal bir düzen ve dolayısıyla doğru değil midir? Ya da bu bir eytişimsel düşünce ki hakikati sanılar aracılığıyla görme anlamına gelir, dolayısıyla hakikat değil midir?

Böyle bir sözle karşılaşan bir zihnin niteliği nedir? Bunu nasıl alır? Bu söze, sanki bunu ilk kez duyuyormuş gibi bakmaya ve bunun anlamını anında görmeye yetkin midir?

Şimdilik burada duralım. Belki konuştuklarımızla ilgili konularda bazı sorular sormayı istersiniz.

Soran: Bilginin neden zaman olduğunu göremiyorum.

Krishnamurti: Bunu gerçekten göremiyor musunuz? Bakın, nasıl bisiklet kullanacağımı bilmiyorum, öyleyse bunu öğrenmem zaman alacak. Rusça konuşmayı bilmiyorum; bunu öğrenmek zaman alacak. İçerdiği tüm bilgiyle birlikte bu dili öğrenmek, buradan oraya uzanmak zaman alacak. Buradan oraya gidebilmek için bilgiye gereksinim duyuyorum. Öyleyse kuşkusuz, bu konuda sorunuz yoktur, her türlü bilgi zamandır. Bilginin tümü geçmiştir.

S: Zamana hiç gerek duymayabilirsiniz; bilgiyi şimdi kullanabilirsiniz.

K: Bilgiyi zaman olarak biriktirip, bunu şimdi kullanabilirsiniz. Bunu mu söylüyorsunuz? Şimdi, şunu dinleyin: Bilgiyi biriktirdiğim, İngilizceyi öğrendiğim için, bu bilgiyi, bu dili şimdi kullanıyorum. Bu oldukça açık; bunu yapıyorum. Sizinle olan ilişkimde sizin hakkınızda bilgi topladım ve bu zaman aldı, bu bilgiyi sizinle şimdiki ilişkimde kullanıyorum. Böylece, ilişkimde size bakmak için geçmişi kullanıyorum. Sizin hakkınızda oluşturduğum imgeyi ilişkimde kullanıyorum; bu imge işliyor, öyle ki, geçmişi temsil eden bu imge, sizi ve beni ayırıyor.

S: Kendi içinde geçmişin sonucu olan bir kişiye bakmaya ne dersiniz? Kendisini görmek için, geçmişe de bakmanız gerekmiyor mu, çünkü kendisi geçmiştir?

K: Kuşkusuz. Kendime baktığımda, ki bu geçmiştir, kendime bakmak için geçmişin gözlerini mi kullanıyorum? Kendime bakmak için geçmişin gözlerini kullandığımda, kendime bakmak söz konusu olmaz.

S: Bunlar benim biricik gözlerim.

K: Bekleyin. Kendime bakıyor olamam. Kendime yalnızca, geçmişte olmayan gözlerle bakabilirim. Tüm bunlar açıkça ortada.

S: Zihnimi anında nasıl değiştirebilirim?

K: Yanlış soruyu sordunuz. Bildiğiniz gibi, bu soruyu yanıtlamak için kişinin zaman sorununu bütünüyle ele alması gerekir. Bu, geniş bir konudur, şu an için inceleyemeyiz.

Zihin, anında değişebilir mi? Başka bir deyişle, zihin—ki zamana ilişkindir, zaman tarafından oluşturulmuştur, bilgi tarafından oluşturulmuştur—bütün bu zihin—odak noktası olan zihin, bu işlemlerin tümü— zamanın dışında kökten bir biçimde değişebilir mi? Anında değil. Tüm alçakgönüllülüğümle—değişebileceğini söylüyorum; yoksa bunun hakkında konuşmazdım. Konuştuğumda ise, ikiyüzlü olurdum. Kendimi düşüncelere verirdim, bu da aptallıktır.

Biliyor musunuz, bilginin yeri ile ilgili tüm bu sorun son derece karmaşık, duyarlıdır, çünkü bir yanda, bilgi sahibi olmaya gerek duyduğunuzu görüyorsunuz. Yaşadığım yere gitmek için araba kullanmak, bu dili konuşmak, sizi tanımak, golf, tenis oynamak, fabrikaya gitmek için bilgim olmalı. Herhangi bir şeyi yapmak için bilgim olmalı. Ama bilginin, insanın değişiminde yeri olmadığını görüyorum—yoksa var mıdır? Bu, büyük, geniş ve hızlı bir algılamayı gerektiriyor—bir sonucu değil. Bir sonuca varabilir ve "Evet, bir yeri vardır" ya da "yeri yoktur" diyebilirim. Oysa, bütün bu bilgi alanını görmek ve bilginin nerede gerekli olduğunu ve nerede yıkıcı bir hal aldığını görmek, büyük bir zekâ gerektirir.

Öyleyse zekâ, zamanın bir ürünü müdür? Bunu dinleyin. Benimle aynı fikirde olmayı ya da olmamayı bırakın. Zekâ kişisel midir, sizin veya benim midir? Ya da zekâ, tüm bu bilgi devinimini görmek midir? Bunu görebilmek için büyük ölçüde duyarlı, dikkatli olmanız gerekir; ilginizin, şefkatinizin, sevginizin olması gerekir. Yoksa, zekânın güzelliğini, hızını göremezsiniz.

Brockwood Park, 6 Eylül 1973

Krishnamurti: Bütün sorularımızı birleştirdiğimizde, bütün bunların içinde can alıcı konunun ne olduğunu merak ediyorum. Yaşadığımız toplum ya da kültür tarafından dayatılan ya da kendi kişisel sorunlarımız olmak üzere pek çok sorunumuz olduğunu, sizin onayınıza sunmak istiyorum. Bunlarm hepsini çözmek istiyoruz: gözlemleyen ve gözlemlenen, bilinçli ve bilinçsiz, görmede ve hareket etmede düşüncenin işlevi. Bu pek çok sorunla karşı karşıyayız demektir: sağlığın bozulması, yoga, kendi başınıza ayakta durmak, sorumluluğun anlamı, aşkın ne olduğu, öldüğümüzde ne olduğu, vb. Şimdi, bütün bu soruları kim yanıtlayacak? Bunların tümü bizim sorunlarımız, toplu, kişisel, kişisellikten oldukça uzak, nesnel vb. Şimdi, bütün bu soruları kim yanıtlayacak? Bu soruları sorabileceğiniz kimsenin olmadığını varsayın. Bu soruları ve çıkacak sorunları nasıl çözeceksiniz? Bu konu, bütün bunların içinde odak noktayı oluşturuyor; öyle değil mi?

Soran: Farkında olarak.

K: Hayır, lütfen, bunu araştırmamıza izin verin. "Farkında olmak" demeyin; bizi engelliyor, lütfen.

Öncelikle, biz sorular sormaya ve birinin bunlara yanıt vermesine alıştık. Dünya, böylesine korkunç bir kargaşanın

içinde. Diktatör, "Yanıtı biz biliyoruz" der. Siyasetçi ya da ekonomist, sosyalist, din adamı "Yanıtı biz biliyoruz" der. Şimdi, bu insanlardan hiçbirine bakmıyorsunuz, çünkü hepsi de bizi sıradan yola yönelttiler, çünkü tıpkı bizim gibi onlar da, sefalet, karmaşa, üzüntü, açlık, savaş ve şiddetten sorumlular. Bu insanlardan hiçbirine bakmazsak, nasıl keşfedeceğiz? Yetke yok—doğru mu?—kitap yok, lider yok, guru yok. Bu soruları nasıl yanıtlayacağız? Umarım siz de bu konumdasınız, hiç kimseyi izlemiyorsunuz, "Bunu yap" ya da "Bunu yapma" diyen bir yetke olmadığını umut ediyorum. Günlük yaşamımızda ortaya çıkan bu pek çok soruyu, sorunu yanıtlamayı nasıl başaracaksınız?

S: Kendime soruyorum ve hâlâ yanıtım olmadığını görüyorum. Ama, buna yanıt bulunabileceğini de sanmıyorum, var mı?

K: Lütfen bir dakika bekleyin. "Doğru yanıt için bağlanabileceğim hiç kimsem yok, ne bir kitap, ne bir dizge, çırılçıplak kaldım, ama yanıtı bulmak zorundayım, çünkü yaşamım çok kısa ve dolu, zengin, güzel, akıllıca, "akıllıca" bir yaşam sürmek istiyorum ve hiç kimse bana ne yapılması gerektiğini söyleyemiyor dediğiniz bir konumda mısınız? Bu konumdayız? Öyle değil mi?

S: Evet.

K: Evet ya da hayır demeyin. Bu konumda olmak en güç şeylerden biri, değil mi? Öyleyse, hiç kimseye dayanmadan yanıtı nasıl bulacağım ya da her gün ortaya çıkan sorunları nasıl çözeceğim? Yalnızca tek bir dizi sorundan söz edemeyiz, sorunlar her zaman çıkıyor. Bunları nasıl karşılayacağım, çözümleyeceğim, bütün bunların kapanına nasıl sıkışmayacağım? Nereden başlamalıyım? Kuşkusuz bu haki-

kati bulmanın, sorunsuz, çatışmada olmayan, son derece duyarlı, zeki olan bir zihin halini ortaya çıkarmanın tek yoludur. Şimdi, nereden başlamalıyım?

S: Bakarak.

K: Neye bakarak?

S: Soruna bakarak.

K: Soruna bakarak? Bu sorunlann yaratıcısı kim? Yanıt bulmak için nereye bakmalıyım?

S: İnanca.

S2: İyi ve doğru olan her şeye.

K: Yok, hayır, iyi ve doğru ve soylu olan her şeye demeyin, lütfen. Bakın, ben size çok ciddi bir soru soruyorum, siz "soylu ve doğru ve güzel her şeye bakmak" diyorsunuz. Keats, bütün şairler, filozoflar, bütün yazarlar bunun hakkında hiç durmadan konuştular, ama bu sorumu yanıtlamıyor.

S: Sorunun olmadığı her şeyi görerek.

K: Bakın, ben hiçbir felsefeyi, psikolojiyi okumuyorum, herhangi bir guruyu, yetkeyi izlemiyorum. Benim için yetke, siyasi veya dinsel olsun zehirden farksızdır. Ayrıca, Hindistan'daki, buradaki, Japonya'daki ya da Çin'deki bütünkutsal kitapları okumuyorum. Bunlar beni sıkıyor. Şimdi nereden başlamalıyım? Kendime de güvenim yok—değil mi? Çünkü dünya beni ne yaptıysa ben öyleyim. Dolayısıyla kendime güvenemem. Bütün bunları izleyebiliyor musu-

nuz?. Böylece kendime, kendimi anlamam gerektiğini söylüyorum; kendim dünya, dünya da benim. Ciddiyim; ama yalnızca sözde değil. Kendimi anlayarak dünyayı anlıyorum. Çevremdeki dünya—doğa, insan ilişkilerinin yapısı, bölünmeler, kavgalar, karşıtlıklar, savaşlar, şiddet vb.—hepsi de bende saklı, çünkü ben dünyayım. Öyleyse kendimden başlamalıyım.

S: Siz dünyaysanız ve dünya da sizse, kendinizle nasıl başlayabilirsiniz?

K: Elimde olanlarla başlarım. Devam edebilir miyim? Lütfen, biraz kıpırdanın. Sıcak bir sabah, oldukça güzel bir gün. Devam edelim.

Kendim hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Tanrıyım ya da Tanrı değilim, devletim ya da devlet değilim, dünyayım ya da dünya değilim gibi bir sonuçla başlamıyorum. Hiçbir şey bilmiyorum. Doğru mu? Öyleyse, buradan başlıyorum. Hiçbir şey bilmiyorum. Bildiklerim, başka insanların bana söylediklerinden oluşuyor. Propaganda. Ne bildiğimin, ne olduğumun, diğerlerinin beni nasıl oluşturduklarının bir sonucu ya da dünyaya tepkisel olarak hareket ediyorum. Öyleyse, gerçekten hiçbir şey bilmiyorum. Öyleyse, öğrenmeye başlayabilirim.

Devam edebilir miyim? Lütfen, birlikte paylaşalım.

Hiçbir şey bilmediğim için, öğrenmeye başlıyorum. Dolayısıyla, öğrenmenin ne anlama geldiğini bulmalıyım. Öğrenmenin anlamı nedir? Hiçbir şey bilmeden öğrenmek ne anlama gelir? Bir dil öğrenmem gerektiğini—İtalyanca, Yunanca, Fransızca—biliyorum. Sözcükleri, sözcüklerin anlamlarını, yüklemleri, kuraldışı yüklemleri belleğimde sak-

lıyorum. Böylece bir dil biliyorum. Bisiklete binmeyi, araba kullanmayı, bahçeyi ekmeyi ya da bir makineyi kullanmayı biliyorum. Bütün bunları biliyorum. Ama aslında teknolojik bilginin ötesinde kendim hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Buradan başlayabilir miyiz? Siz dürüstçe, "Kendim hakkında gerçekten hiçbir şey bilmiyorum" diyebilir misiniz—umarsızlıktan, düş kınklıklarından dolayı değil, öyleki kendimi bilmediğim için "Yaşamıma son vereceğim!" demekten söz etmiyorum.

S: Kendiniz hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz derken ne demek istiyorsunuz?

K: Ne olduğum. Neden bunu yaptığım. Neden bunu düşündüğüm. İtici güçler, izlenimler nelerdir? Teknolojik bilgi, açıklamalar, ve bu alandaki etkinlikler dışında kendim hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Kendim hakkında hiçbir şey bilmiyorum; yalnızca insanların bana kendim hakkında söylediklerini biliyorum. Filozofları, analiz yapanları, psikanaliz yapanları, anneleri, babaları, kitapları bir yana bıraktım. Böylece, öğreneceğim—kendim hakkında öğreneceğim—dolayısıyla bu sözcüğü kullanmadan önce, öğrenmenin ne anlama geldiğini bulmalıyım.

Bisiklete nasıl binileceğini öğrendim; araba kullanmayı, bir dil öğrenmeyi, bir makineyi kullanmayı öğrendim. Bir bürokrat olursam, nasıl kalem tutacağımı öğrendim. Bütün bunları biliyorum, ama öğrenmek ne demek?

S: Meraklı olmam gerekir.

K: Merak. Bu sözcüğün ne anlama geldiğini biliyorum, ama merak bana, öğrenmenin ne demek olduğunu öğretecek mi? Kendim hakkında öğrenmek istiyorum. Öğrenmek ne

demek? Kendim hakkında öğrendiğimde, bu öğrenme kendim hakkında bilgiye götürür mü ve bu bilgide hareket edebilir miyim? Kendim hakkında öğrenmek istiyorum. Öğrenmek—bu ne anlama geliyor? Bir dili, bisiklete binmeyi öğrendim, ama kendim yaşayan bir canlıyım, öyle değil mi?—değişen, soran, isteyen, öfkeli, şehvetli. Bütün bunlar hakkında öğrenmeliyim. Şimdi, öfke hakkında öğrendiğide, bu öğrenme geride bilgi gibi bir artık bırakabilir. Bu bilgiden yola çıkarak hareket ederim. Dolayısıyla öğrenmeyi durdururum.

S: Kişinin biriktirmemesi gerekir.

K: Zihin kendisi hakkında bilgi biriktirirse bir sonraki edim ya da bir sonraki öğrenme, bu bilgiden hareketle gerçekleşir.

S: Biriktirmemem gerektiğini söyledim.

K: Çok doğru. Böylece öğrenme, bilgiyi biriktirmeme sürecidir. Bilgiyi biriktirdim—nasıl bisiklete binileceğini, bir dil konuşulacağını vb.—oysa, kendim hakkında öğrendiğimde, kendim hakkında bilgi bağlamında herhangi biçimde bir birikim, gelecekteki öğrenmeyi önleyecektir. Çünkü 'ben' (me) yaşayan bir canlıdır; ölü değildir. Dolayısıyla zihin, her gün, her dakika buna taze ve yenilenmiş olarak dönmelidir; yoksa öğrenemez.

Kendim hakkında öğrendiğimde, söz konusu öğrenmede, bilgi, deneyim gibi herhangi bir tür biriktirme olduğunda, ileride yer alacak öğrenme, geçmiş tarafından engellenir. Bu nedenle, biriktirme olmadan öğrenebilir mi? Bunu ortaya çıkarmak benim için çok önemli. Çünkü öğreniyorsam ve biriktirme devam ediyorsa, öğrenme olmaz. Çünkü 'ben'

(me), son derece canlı, son derece etkin bir varlıktır. Dolayısıyla zihin en az bu canlı varlık kadar hızlı, duyarlı ve usta olmalıdır. Benim zihnim buna yetkin mi? Lütfen bunu adım adım izleyin, buna kendiniz ulaşacaksınız.

S: Bir şeye baktığınızda, bunun hakkında düşünmeye başlar başlamaz, yaşam geçiyor.

K: Hayır. Bakın, yaşam öylesine hızlı, çabuk, incelikle geçiyor ki öğrenmek olanaklı değil diyorsunuz. Doğru mu?

S: Hayır, bunu demek istemedim. Güçlüğün, kişi bir şey hakkında düşünür düşünmez bunu görmekle, düşünmekle ya da kavramakla uğraşmadan hemen geçmeye yetkin olması gerektiğinden kaynaklandığını söyledim.

K: Olaylar öylesine hızlı gelişiyor ki, bunun hakkında düşünmek yararsız. Dolayısıyla biriktirdiğim daha önceki bilgi olmadan gözlemlemeyi öğrenmeliyim—değil mi? Bu, öğrenme eylemidir.

S: Öyleyse, kişi hareketlerindeki dürtüleri dikkatlice gözlemlemelidir.

K: Hayır. Buna gelmedik. Ben, kendim hakkında bilmek istiyorum. Kendim hakkında öğrenmeliyim. Öğrenmek ne demektir? Bunu buluncaya dek, yalnızca kendim hakkında bilgi biriktiririm. Sizin de kendinize ilişkin bilginiz var, değil mi?—psikologların söyledikleri, filozofların söyledikleri, dini kitapların söyledikleri, konuşmacının söyledikleri. Böylece, bütün bunlar hakkında bilginiz var ve bütün bunları bir yana ittiğinizde, elinizde hiçbir şey kalmıyor; bu nedenle, öğrenmelisiniz. Dolayısıyla, öğrenmenin ne anlama geldiğini sorguluyorum.

S: Öğrenme, yanıt olmaksızın kendiliğinden bir farkına varış mıdır?

K: Kendiliğinden farkına varış—bu sözcüklerin ne anlama geldiğini bilmiyorum, özür dilerim. Biz, kendiliğinden hareket etmeyiz, öyle değil mi? Geçmişle, tüm bilgilerle son derece koşullanmış ve yüklenmişiz, bu durumda zihin kendiliğinden nasıl hareket edebilir?

S: Öğrenme sözcüğü, biriktirme ile bağdaştırılmıyor mu?

K: Bundan dolayı, öğrenmenin, bilginin biriktirilmesi ile bağdaştırıldığını bildiğimiz için, bunları ayırmaya çalışıyoruz. Başka sözcükler kullanamayız. Öyleyse, kendim hakkında öğreniyorum; dolayısıyla kendim hakkında bilgi biriktirmiyorum. Biriktirirsem, söz konusu bilgi kendim hakkında gelecekte öğreneceklerimi önleyecektir. Bu, oldukça açık, değil mi?

S: Öğrenmek için gözlemlemek gerekir.

K: Öyleyse nasıl öğreniyor ve gözlemliyorum, kendimi nasıl gözlemliyor ve gözlemleme sırasında öğreniyorum? Şimdi, gözlemlemek ne demektir? Kendimi, bütün hareketlerimi, herhangi bir çarpıtma olmaksızın, iyi olduğum, kötü olduğum, kutsal olduğum, olağanüstü olduğum, çok güzel olduğum, sevimli olduğum gibi çarpıtmalar ortaya çıkaracak önceki sonuçlar olmadan, kendime bakabilir miyim? Kendimi, herhangi bir çarpıtmanın gölgesi olmadan gözlemleyebilir miyim?

S: Kendimi değiştirmeye çalışmadığım sürece.

K: Lütfen burada duralım. Bakın, kendinize, kendiniz hak-

kında hiçbir düşünce taşımadan bakabilir misiniz?

S: Öğrenmek, uygulamayı gerektiren bir şeydir, tıpkı bir bebeğin, bir çocuğun yürümeyi öğrenmesi gibi.

K: Şimdi, şimdi başlayın! Bebekler hakkında konuşmayı bırakalım, şimdi öğrenmeye başlayalım. Lütfen, bunu dinleyin. Zihin, kendi etkinliğini önyargısız gözlemleyebilir mi? Önyargı, daha önceden yapılan bir yargılama, bir değerlendirmedir ve ben kendime bu gözlerle bakıyorum. Günlük yaşamda, kendi hareketlerimi—yemek pişirme, yıkama, vb.—ve zihnin hareketlerini gözlemleyebilir miyim, herhangi bir sonuç çıkarmadan, önyargı olmadan gözlemleyebilir miyim? Siz, bunun olamayacağını söylüyorsunuz. Bekleyin. Bunu deneyin! Lütfen bunları deneyin.

S: Bunu nasıl yapıyorsunuz?

K: Bunu size gösteriyorum. Nasıl olduğunu değil; bunu size gösteriyorum. Zihninize, önyargısız bakın. Bakabiliyor musunuz?

S: Özür dilerim, burada yol alırken, şunu ya da bunu yaptığımda, yargılama, önyargılar getirmeye ilişkin bir güç, bir hareket olduğunu görüyorum. Bunun niteliğini hemen hemen duyumsayabiliyorum. Tüm bunları, yargılamadan gözlemleyebilir miyim?

K: İşte ben de size bunu soruyorum, beyefendi. Zihin kendi etkinliklerine, herhangi bir önyargı, sonuç çıkarma, yargılama, değerlendirme, geçmiş olmaksızın bakabilir mi? Bakabilir mi? Bunu başarıncaya dek, öğrenmeye yetkin değildir.

S: Düşünce olmadan gözlemlemek mi demek istiyorsunuz?

K: Evet. Düşünce olmadan gözlemlemek. Bunu, bu biçimde ortaya koymak istemedim, çünkü o zaman, "Düşüncenin araya girmesini nasıl önleyeceğim?" derdiniz.

S: Dikkat etmeniz gereken konu da bu değil mi? Düşüncenin araya girmesine yargılamadan, önyargısız nasıl bakacağım?

K: Şimdi, bu soruyu yanıtlayacak kimse yok. Ne yapacaksınız?

S: Kıvranacağım.

K: Kıvranmak mı? Öyleyse kıvranın. Ama bu soruyu yanıtlamak zorundasınız. Yalnızca kıvranmak iyi değil; bunu yanıtlamalısınız. Yaşam sizi savaş vermeye çağırıyor. "Tamam kıvranacağım" deyip, bunu burada bırakamazsınız. Yaşam bunu yanıtlamanızı istiyor. Siz, yetişkin bir insansınız!

Bir dakika, beyefendi. Görüyorsunuz, dikkat gerektiren bir şeye zihniniz tam dikkatini veremezse, bu gerçekten de oldukça olanaksızlaşıyor, *kendim* hakkında öğrenmek istiyorum—başka birinin gözlerinden değil, bu ister İsa, Buda, isterse en son guru olsun. Öğrenmek istiyorum—zihnin kendisi hakkında öğrenmesi gerekiyor, bu nedenle, 'Nasıl öğreneceğim?' diyor—ki bu da gözlemlemeliyim anlamına gelir. Bu denli çok önyargı olduğunda nasıl gözlemleyebilirim? Binlerce önyargım varsa nasıl gözlemleyebilirim?

Öyleyse bundan sonraki aşama, zihnin önyargılarından nasıl özgür olacağı sorusunu yanıtlayacak kimsenin bulunmadığıdır. Kimsenin olmaması gerekir—izliyor musunuz?—

yoksa gözlemleyemem; zihin gözlemleyemez ve dolayısıyla öğrenemez. Öyleyse zihin önyargılardan nasıl özgürleşir?

S: Kendimde sevmediğim bir şeyi gördüğümde bu bir olgudur, bir önyargı değildir.

K: Hanımefendi, bir önyargınız var, değil mi? Hepimizin, bazı önyargıları var—bu, bir şeyi önceden yargılamak anlamına gelir. Zihin, önyargılardan, bağnazlıktan, sonuçlardan nasıl özgürleşir? Sorumu hiç kimse yanıtlamayacak, öyleyse bunu ben bulmalıyım. Yalnızca sorunun altında kıvranmakla kalamam; bunu kendim için yanıtlamalıyım. Yaşam bunu istiyor.

S: Bunun yanlış olduğunu görerek.

K: Önyargının yanlış olduğunu görüyorsunuz, değil mi? Ama yine de, önyargınız var, değil mi?

Bu soruyu kendiniz için yanıtlayın. Zihin, sizin hakkınızda kurmuş olduğum önyargıdan, bir sonuçtan, bir imgeden nasıl özgür olacak? Dinleyin. Sizin hakkınızda bir imge yarattım, çünkü siz bir Hıristiyansınız ve ben bir Hinduyum ya da ben bir komünistim ve siz başka bir şeysiniz. Şimdi zihin, kendi kurduğu ya da yaşadığı kültürün kurduğu ya da toplumun kurduğu ve zihne yerleşen söz konusu imgeden nasıl özgürleşecek? Bu imge, nasıl uzaklaştırılacak? Sorunuz işte budur. Başka bir şeyleri yanıtlamayın. İmge oradadır. Bu nasıl yok edilecek, öyle ki bundan özgür olacağım?

K: Bakın, ben Hindistan'da bir Brahma olarak yetiştirildim

ve ben buyum diyorum. Bu, kökleri oldukça derin bir önyargı, tarihsel, kültürel unsurlara dayanıyor ve gelenekler benim bu olduğumu söylüyor. Bu benim koşullanmam. Zihnin, söz konusu koşullanmanın ayırdına varması olanaklı mıdır? Yalnızca bu. Fazlası değil. Bu koşullanmanın ayırdına vardığında neler olur?

S: Artık koşullanmış değildir.

K: Bunu bir gerçek olarak mı, yoksa sözlü bir ifade olarak mı söylüyorsunuz? Bu koşullanmanın ayırdına vardığınızda, bunu aşmaya, değiştirmeye ya da denetlemeye mi çalışırsınız? Ya da yalnızca bunun ayırdına mı varırsınız?

S: Bunun yalnızca ayırdına varırım.

K: Peki, o zaman ne olur?

S: Bundan özgürleşirim.

K: Bekleyin. Ya özgürsünüzdür ya değilsinizdir. "Özgürleşirim," diyemezsiniz.

S: Nasıl isterseniz.

K: Nasıl istersem değil, lütfen. Sizin ve benim ne istediğimize ilişkin bir oyun oynamıyoruz. Zihin, bunun bir Hıristiyan, bir komünist, bir Hindu olduğunun ayırdına varıyor. Bu, onun koşullanmasıdır. Bu koşullanmanın ayırdına vardığında ne olur?

S: Değişim.

K: Hayır. *Ayırdına varmak* ile ne demek istediğimi, *bu ko-*

şullanmayı gözlemlemek ile ne demek istetiğimi bulmam gerekiyor. Gözlemleyen, koşullanmadan farklı mıdır? Zihin, koşullanmış olduğunun ayırdındadır ya da bunu gözlemler. Gözlemleyen, koşullanmadan farklı mıdır? Ne söylüyorsunuz? Sizi yanıtlayacak kimse yok. Bunu nasıl ortaya çıkaracaksınız? Düşünen kimse, düşünceden, koşullanmadan farklı mıdır ya da düşünen kimse, düşünce ve koşullanma mıdır?

S: Koşullanmanızı, bunun zihninizin bir parçası olduğunu gördüğünüzde anlar mısınız?

K: Evet beyefendi, anlarım. Biraz daha ileriye gidiyorum. Soruyorum—soruyoruz—"koşulluyum" dediğinizde, "koşulluyum" diyen 'ben' (I), koşullanmadan farklı mıdır?

S: Kuşkusuz hayır.

K: Kuşkusuz hayır. Öyleyse gözlemleyen, gözlemlenendir. Şimdi, bir dakika bekleyin. Birkaç dakika burada kalalım. Gözlemleyen, gözlemlenendir. Öyleyse ne olur?

S: Bunun ne olduğunu öğrenirim.

K: Öyleyse, öğrenirim diyorsunuz—bunun gerçekte ne olduğunu öğrenirim. 'Ne olduğuna' ilişkin bir öğrenme var mı? Bu tek öğeye iyice tutunmalıyım, beyefendi, özür dilerim. Gözlemleyen, gözlemlenendir—doğru mu? Bunu görüyoruz. Başka bir deyişle, koşullanma ve bu koşullanmayı seyreden, gözlemleyen, her ikisi de aynıdır. Her ikisi de koşullanmıştır. Bu, gözlemleyen ile gözlemlenen arasında ayrım olmadığı anlamına gelir. Bu da, deneyimleyen ile deneyimlenen arasında ayrım olmadığı, düşünenle düşünce arasında ayırım olmadığı anlamına gelir; bunlar birdir. Doğru

mu? Öyleyse ne olur? Yavaş yavaş ilerleyelim. Gözlemleyen ile gözlemlenen arasında bir aynm olduğunda, bunu aşma, değiştirme, denetlemeye çalışma bağlamında, çatışma olur—doğru mu?—ama, gözlemleyen gözlemlenen olduğunda denetim ve baskı olmaz; bunu aşmak için herhangi bir hareket olmaz; yalnızca gerçekte olan vardır, yalnızca gözlemleyen gözlemlenendir, imge gözlemleyendir. Şimdi, ne olur?

S: İkilik sona erer.

K: Beyefendi, gözlemleyen gözlemlenendir dediğiniz zaman, ikilik çoktan sona ermiştir. İkilik vardır ve bu ikiliğin dışavurumu çatışmadır. Gözlemleyen ile gözlemlenen arasında çatışma olmadığında, ne olur? Bunu size söyleyecek kimse yok, anlıyor musunuz?

S: Hemen harekete geçersiniz.

K: Durun, yavaş yavaş ilerleyelim. Ne olur?

S: Baktığım şeyden farklı olmam.

K: Öyleyse, ne olur?

S: Çatışma sona erer.

K: Evet beyefendi, bunu söylemiştik. Gözlemleyen gözlemlenen olduğunda, çatışma son bulur. Bu, en büyük olaydır. Öyle değil mi? Çatışma son bulur. Gözlemleyenin gözlemlenen olduğunu anladığınızda, sizdeki çatışma sona erdi mi? Bu çatışma sona erene dek, gözlemleyenin gözlemlenen olduğu gerçeğini göremezsiniz; bunlar yalnızca sözcüklerdir. Bu gerçeği gördüğünüz an, 'ben' (me) ve 'ben ol-

mayan' (not me)—çatışma—son bulur. 'Ben' (me) 'sen' olur. Böylece, çatışma olmadığı zaman, yani gözlemleyen gözlemlenen olduğu zaman, ne olur?

Hiç meditasyon yaptınız mı? Aranızdan birkaç kişinin, çeşitli ağaçların altında büyük bir dikkatle oturduğunu görüyorum. Hiç meditasyon yaptınız mı? Meditasyon *budur*. Anlıyor musunuz? Bu en büyük meditasyondur, bu olağanüstülüğe ulaşmak, kişinin kendisi için gözlemleyenin gözlemlenen olduğunu bulmasıdır—zihnin kendibuluşu. Bu nedenle, çatışma yoktur—ki bu hiçbir şey yapmamak, boş durmak anlamına gelmez. Tam tersidir.

Öyleyse zihin, imge ile bu imgeyi gözlemleyenin aynı olduğunu anladığında, ne olduğunu bulmalıyım. Bu noktaya ulaştı, çünkü sorguladı. Yalnızca, 'bu böyle' demekle yetinmedi. Kendi içine daldı. Öğrenmede, gözlemlemede önyargının olmaması gerektiğini gördü. Önyargının bir imge olduğunu gördü ve bu imgenin gözlemleyenden farklı olup olmadığı sordu. Tüm bunlar bir sorgulamadır. Bu, dikkatin yer aldığı bir sorgulamadır; böylece bu sorgulama, gözlemleyenin gözlemlenen olduğu anlayışını ortaya çıkarır, dolayısıyla zihin son derece canlıdır; ölü bir zihin değildir. Özgün, kirletilmemiş bir zihindir.

Bundan sonra, ne olur? *Hindu* sözcüğünün ve bu sözcüğü yapanın aynı olduğunu ayırt eder. Öyleyse imge, koşullanma orada mıdır? Hayır ya da evet demeyin. Orada mıdır? Zihin, bir Katolik olmaya koşullanmıştır. Zihin, "Ben bir Katoliğim" dediğinde, 'ben' (I), Katolik olarak adlandırılan şeyden farklıdır—bu kendi koşullanmasıdır. Gözleyen şöyle der, "Ben, kendi koşullanmamdan farklıyım," ve bundan sonra savaşım başlar, çünkü "denetlemeliyim", "cömert olmalıyım", "barışçıl olmalıyım", "öldürmemeliyim, ama ge-

rektiğinde öldürürüm" der. Her seferinde, kendisiyle bir oyun oynar. Gözlemleyen gördüğü şeyden farklı olmadığını, *bunun* koşullanma olduğunu ve dolayısıyla her şeyin koşullanmış olduğunu, tüm yapının koşullanmış olduğunu ayırt ettiğinde, ne olur?

Bir imge, bir önyargı, bir sonuç olduğunda, etkinlik vardır, değil mi? Ben bir Hıristiyansam, Hıristiyan olmayan herkese karşı direnmeliyim; bir komünistsem herkesi benim ideolojime döndürmek isterim. Etkinlik bu biçimde sürer gider, değil mi? Gözlemleyenin etkinlikleri vardır, diğerlerini inandırmaya, korkutmaya, kendi dinine çekmeye çalışır. Gözlemleyen gözlemlenen olduğunda, bütün bu tür etkinlikler sona erer, değil mi? Öyleyse ne olur? Tam bir hareketsizlik vardır, değil mi? Bunun güzelliğini görmüyorsunuz.

Bakın, zihin önyargılı olduğunda, hareket halindedir. Beni kırdığınız için size karşı önyargılı olduğumda, direnirim—bu bir harekettir. Sizin hakkınızda kurduğum imge, size karşı bir önyargının hareketidir. Ben bir komünistim ve aldığım eğitim başka her şeye karşı direnmek ve herkesi buna çekmektir. Böylece, bir imgeye sahip olmak bir şeyden ötekine bir hareketi veya bir şeyi başka bir şeye değiştirmeyi belirtir—sav, karşısav ve bireşimin oluşturulması. İmgenin, sözcüğün, sonucun süreğen bir hareketidir. Öyleyse zihin, gözlemleyenin gözlemlenen olduğunu anlaması, görmesi yalnızca sözlü olarak bazı aptalca fikirleri kabul etmesi değil, gerçekten bunu bedeninde, kanında, yüreğinde, zihinde anlaması—ayrım olmadığını görmesidir. Böylece, zihnin bu hareketi son bulur. Koşullanmanın hareketi sona erer.

Böylece zihnin tam bir hareketsizliği söz konusudur, ama bu ölü bir zihin olduğu anlamına gelmez. Uykuya dalmış

bir zihin olduğu anlamına gelmez; bu, son derece canlı bir zihindir. Canlıdır, çünkü koşullanmış alanlarda devinmez. Öyleyse, tam bir hareketsizlik olduğunda ne olur?

Bu, gerçekten kişinin keşfettiği en olağanüstü şeydir. Başka bir deyişle, her türlü hareket zamandır ve zaman düşüncedir. Düşünce koşullanmıştır ve düşünce işlediğinde, yalnızca bu koşullanma alanı içinde işleyebilir. Ben bir Katolik, Protestan, komünist, sosyalist, sağcı, solcu veya merkezci, Bir Budist, hiçbir şey olabilirim veya bir şey olmam gerekir—bütün bunlar, bilinen alanın sınırları içindedir; hareket zamanın içindedir, zamandır. Hareket zamandır. Şimdi gözlemleyen gözlemlenen olduğunda, kesinlikle hareket yoktur, yalnızca gözlemlenen vardır. Gözlemlenen hakkında herhangi bir hareket olmadığında, 'ne olur'? Hiçbir hareket yoktur, hiçbir gevezelik, bilinçaltından bilince doğru hareket yoktur, kesinlikle hiç hareket yoktur. Dolayısıyla zihin görür, 'ne olduğu'na bakacak enerjisi vardır. 'Ne olduğu'ndan uzaklaşan bir hareket olduğunda, bunu değiştirme, denetleme, dönüştürme isteği vardır. Hiçbir hareket olmadığında ise, 'ne olduğu'nu gözlemleyecek o olağanüstü enerjisi vardır.

Peki, bunlar nedir? Başka bir sözcük dizisi mi?

Bu, sizin için gerçek değil; yalnızca sözlü bir kabulen. "Pekâlâ, buna bakacağım, enerjimi buna vereceğim. Kendimi adıyorum; ortaya çıkarmak istiyorum," demiyorsunuz.

Yalnızca, diğerlerinin söylediklerini bütünüyle kaldırdığınız zaman ortaya çıkarabilirsiniz.

Bunu yapmadığınız sürece, öğrenemezsiniz. Başkalarının söylediklerini yinelersiniz, ki yapmakta olduğunuz da bu.

Başkalarının söyledikleri kesinlikle aptalca olabilir, doğru olabilir ya da yanlış olabilir. Diğerlerinin bunda bir kötü niyeti yoktur. Ama, doktor, bilgisine dayanarak, size bir hap almanızı söylediğinde ya da size kanser olduğunuzu ve bir şeyler yapmanız gerektiğini söylediğinde, ancak bunun bir anlamı olabilir. Bu ise farklıdır. Oysa, burada, hiçbir şey bilmiyorum; öğrenmek zorundayım. Öğrenmek gözlemlemek anlamına gelir. İmgenin hareketi varsa gözlemleme olmaz—bunun güzelliğini görebiliyor musunuz?— İmgenin hareketi, koşullanma ve koşullanmanın hareketi demektir. Koşullanmanın bu hareketi, zamandır. Düşünce zamandır. Böylece düşünce kendini, gözlemleyen ve gözlemlenen olarak ayırır ve çatışma olagelir. İşte bu, bizim kültürümüzün, dinsel etkinliklerimizin hareketidir, 'ne olduğu' ve 'ne olması gerektiği' arasındaki, gözlemleyen ve gözlemlenen arasındaki çatışmadır. Ama, gözlemleyenin gözlemlenen olduğu anlaşıldığında, koşullanma hareketi sona erer, çünkü artık hareket yoktur. Bu tür bir zihin buna, yoğunlaşma, sorgulama, bakma, kendisine sorma aracılığıyla ulaşır, başka hiç kimse bunda etkili değildir. Bütünüyle tek başına durmalıdır, ama bu, soyutlama, suskun kalma, el etek çekme anlamına gelmez. Tam tersine, zihin kendini koşullandırmasından arındırır; dolayısıyla koşullanma hareketi yoktur, dolayısıyla zamanın hareketi yoktur. Böylece, 'ne olduğu' yoktur; yalnızca, bütünüyle farklı bir şey vardır.

*

S: Bütün bunlar bana son derece sıkıcı geliyor, çünkü sizi dinliyormuş gibi yapmak ve izlemekten başka bir şey yapamıyorum.

K: Öyleyse izliyormuş gibi yapmayın.

S: Gözlemleyen ve gözlemlenenin ötesine gidemiyorum.

K: Öyleyse kendinize zaman tanıyın, konuya girin. Beyefendi, aç olduğunuzda bunu söyleyemezsiniz. Şehvet dolu olduğunuzu da söyleyemezsiniz... Bedeniniz yandığında, bir şeyler yapmayı istersiniz. Acınız olduğunda, dişiniz ağrıdığında da, harekete geçersiniz. Bir hastalığınız olduğunda, çevrede dolanıp durmazsınız.

Brockwood Park, 31 Ağustos 1978

Krishnamurti: Öğrenme nedir ve kişi ilişki aracılığıyla öğrenebilir mi? Bu konuya girebilir miyiz?

Öğrenme ile ne demek istiyoruz? Sanırım bu oldukça önemli bir soru, bu nedenle buna yavaş yavaş ve dikkatle yaklaşmalıyız. Kitaplardan öğreniyoruz, anne babamızdan, kolejlerden, üniversitelerden, aynı zamanda deneyimlerden öğreniyoruz. Çeşitli olaylardan öğreniyoruz ve bunların hepsi bilgiye dönüşüyor. Bu oldukça açık. Yaşamımızda meydana gelen çeşitli olaylardan bilgi, deneyim topluyoruz, bütün bunlardan bilgi biriktiriyoruz ve bu bilgiden hareket ediyoruz. Bu öğrenmenin bir yoludur.

*

Bilim, teknoloji, tıp, vb. hakkında bilgi biriktirebilirim ve bu birikimden yola çıkarak hareket ederim ve hareketlerim aracılığıyla öğrenirim. Hareketler aracılığıyla öğrenmek de aynı biçimde, bilgiye dönüşür. Böylece her ikisi de, temelde aynıdır: bilgi biriktirme ve sonra harekete geçme ya da harekette bulunma ve bu hareket aracılığıyla bilgi biriktirme. Her ikisi de mekanik olmaya eğilimlidir. Bu, sizin için yeterince açıksa sorum şu: Mekanik olmayan bir öğrenme biçimi var mı? Bunu bulmak için, biriktirilen bilginin mekanik etkinliği ve bu hareketin tamamı hakkında, kişinin kendi içinde son derece açık olması gerekir.

Lütfen, bu konu hakkında konuşurken, nasıl öğrendiğinizi ve bu öğrenmenin giderek mekanik olup olmadığını ortaya çıkarın. Beni duyuyorsunuz, kitaplar okuyorsunuz, kasetler dinliyorsunuz, öğreniyorsunuz, bilgi biriktiriyorsunuz ve sonra, "Bunu uygulayacağım," diyorsunuz. Dolayısıyla, bu uygulama mekanik oluyor. Şimdi, soruyoruz: Mekanik olmayan, bilgi biriktirip bu bilgilerden harekete geçilmeyen, farklı bir hareket var mı?

S: Biriktirdiğiniz bilgiyi yıkmak amacıyla bilgi biriktirmek de mekanik değil mi?

K: Evet, bu da aynı biçimde mekanik. Biriktirdiğiniz geçmiş bilgiden kurtulmaya çalışıyorsunuz ve öğrenmenin yolunun bu olmadığını söylüyorsunuz, dolayısıyla farklı bir biçimde öğreniyorsunuz, ama yine de biriktiriyorsunuz.

Biriktirme işlemi her zaman sürüyor. Biz, mekanik olmayan, her zaman geçmiş hareketlerin üzerinden işlemeyen, farklı bir öğrenme yolunun olup olmadığını soruyoruz. Bunu ortaya çıkaracağız. Lütfen, kendiniz için sorgulayın, araştırın ve bulun.

Hareket ve bilginin veya bilgi ve hareketin, her ikisinin de temelde aynı olduğunu, açık bir biçimde söyledik. Şimdi soruyoruz: Farklı bir öğrenme var mı?

Hemen sonuçlar çıkarmayın; 'kendiliğinden'lik ya da sezgi demeyin. Sözcüklere tutsak olmayalım. Mekanik olmayan bir öğrenme yolu var mı?

S: Sessizlik bunun içinde mi?

K: İşte, sonuçlar çıkarıyorsunuz. Bilmiyormuş gibi başlayın.

Bir soru işaretiyle başlıyoruz; dolayısıyla bilmiyorsunuz, öyleyse bunun sessizlik olduğunu, şu ya da bu olduğunu söylemeyin. Gerçekten bilmiyorsunuz. Evet, beyefendi, bunu ortaya çıkarmanın yolu bu! Diyelim ki zihniniz bomboş, hiçbir şey bilmiyorsunuz, öyleyse bulacaksınız.

Bilmediğinizden iyice emin misiniz, yoksa bilmiyormuş gibi mi davranıyorsunuz? Ciddi bir biçimde insanın kendisinden söz ediyorum. Bilmediğim görüntüsünü mü veriyorum, yoksa başka bir öğrenme yolunu gerçekten bilmiyor muyum? Belki, öğrenmek bu biçimde, farklı bir anlam taşıyabilir: Mekanik olmayan bir öğrenme yolu. Bilmiyorum. Kendime karşı son derece açık sözlü olmalıyım; ancak o zaman bulabilirim. Ama, "Evet, bilmiyorum, ama buna ilişkin bir kaç fikrim var," dersem, kesinlikle sorguluyor olmam.

Açık sözlülükle, "Gerçekten bilmiyorum" demekle başlayabilir miyiz? Bu oldukça zordur, çünkü baktığınızı bilmediğiniz zaman araştırıp, bilip bilmediğinizi bulmaya çalışırsınız. "Bilmiyorum" dediğimde, her zaman, ya bunu bulmak isteği vardır, ya bunun bana söylenmesini beklerim ya da bazı gizli kalmış umutlan yansıtırım ve bu bir fikir halini alır, "Evet, bunu kavramaya başlıyorum," derim. Öyleyse bütün bunlardan özgür olarak, "Gerçekten bilmiyorum," diyebilir misiniz? O zaman, meraklısınız, gerçekten meraklısınız demektir—tıpkı, ilk kez öğrenen küçük bir çocuk gibi.

Kendinizi seyredin. Bana ya da başka birine bakmayın; kendinizi seyredin. "Gerçekten bilmiyorum" dediğinizde, ne olmuştur? Zihniniz, bunun nasıl ortaya çıkarılacağını etkin bir biçimde düşünmüyor. Örneğin, gerçekten bilmiyorum demeniz, bunu bulma umudum yok, hiçbir sonucum, hiçbir dürtüm yok anlamını taşır. Bu çok önemlidir. Bilmi-

yorum dediğimde bu, bende herhangi bir dürtünün olmadığını çağrıştırır. Çünkü dürtü kişiye bir yön verir, ama ben bunu kaybettim.

Öyleyse, gerçekten bilmiyorum demek için kendi içimde çok, çok açık ve son derece açık yürekli olmam gerekir.

Bekleyin, bunu dikkatlice dinleyin. Gerçekten bilmiyorum—zihnimde, o sırada ne olmuştur? Ortaya çıkarın; hemen yanıt vermeyin. Eski mekanik gelenekten uzaklaşmadım mı? Gerçekten bilmiyorum dediğimde, bu alandan bütünüyle dışarı çıkmış olmadım mı?

S: Kişinin, yeni bir öğrenme yolu bilmediği bağlamında düşündüğünü sanmıyorum. Kişinin tek bildiği, mekanik bilginin yarattığı çatışmadır, hepsi bu. Kişi bundan fazlasını bilmez. Kişi, bu çatışmanın üstesinden nasıl geleceğini bilmediğini de görebilir.

K: Henüz çatışmadan söz etmiyoruz. Buna, biraz sonra geleceğiz. Farklı bir öğrenme süreci olup olmadığına ilişkin konuşuyoruz. Bunu bilmiyorsam ve "Bunu bilmiyorum" dersem, ne olur?

S: Zihnim, bunu bilmiyorsam boş olduğumu söyler.

K: Tanrı aşkına! İnsanlar ne kadar budala.

S: Neden aptal?

K: Aptal demedim, budala dedim. Boş olması, dikkatimizi vermememizden kaynaklanıyor. Boş mu? Yoksa mekanik olandan son derece özgür olduğu için bütünüyle uyanık mı? Bulmaya son derece meraklı olduğu için mi? Farkı gö-

rüyor musunuz? Bekleyin, bir örnek verelim. Tanrının ne olduğunu biliyor musunuz? Kuşkusuz, inançlarınız, dogmalarınız, her türlü koşullanmanız var, ama gerçekte bunu bilmiyorsunuz. Bir şeyleri yaratabilirsiniz; bunun hakkında düşünebilirsiniz; bunu tartışabilirsiniz ya da buna karşı olabilirsiniz, ama gerçek şu ki, bilmiyorsunuz. Öyleyse, bulmak için bilmediğiniz olgusuyla başlarsınız.

S: Konuşmaya geldiğinizde her zaman, bilmekle mi başlarsınız? Her zaman, "Bilmiyorum, ortaya çıkaralım," demekle mi başlarsınız?

K: Evet, böyle yaparım.

S: Buraya konuşmaya geldiğinizde, böyle mi yapıyorsunuz? Yaptığınız bu mu? Daha önce bildiklerinizden bütünüyle özgür müsünüz?

K: Lütfen, konuşma hazırlamıyorum. Hiçbir şey yapmıyorum; yalnızca gelip konuşuyorum. Eskiden konuşma hazırlardım, bunları büyük bir dikkatla yazardım, bir gün birisi, "Bütün notlarınızı atın ve konuşun," dedi. Ben de öyle yaptım ve böyle başladım.

S: Gerçekten bunları kağıda yazmak ve bunları içinize işlemek arasında pek bir fark yok.

K: Hayır, değil. Bunu şimdi yapıyorum. Lütfen! Gerçekte bildiğinizi söylediğinizde, mekanik öğrenme sürecini durdursunuz, değil mi? Öyleyse; zihniniz boş değildir; içinde işlev gördüğü şeyden özgürleşir ve böylece derin bir dikkat, öğrenme hali içindedir. Bu derin bir haldir, özgür kalmıştır. Bundan sonra ne olur?
S: Zihin sıkılır.

K: Bunu deneyin, biz burada konuşurken lütfen deneyin. Bunu bulma amacı ile yapın.

S: Sorgulama.

K: Evet. Sorgulama ne demektir? Sorgulama, önyargıdan, alışkanlıklarınızdan, sonuçlardan, her türlü sanılardan özgür olmanızı gerektirir, böylece zihniniz hareket etmek için özgürdür. Aynı biçimde, bilginin bu mekanik edinimini tüm yapısıyla anladığınız ve bunu doğru yere yerleştirdiğiniz zaman, bundan özgür olursunuz. Böylece, tam bir dikkat sağlayabilirsiniz, değil mi? Tam bir dikkat olduğunda, öğrenme olur mu? Lütfen, bunun için biraz derinlere inmeniz gerekiyor.

Bu sabah biraz aptalca davranıyor olabilirim, bunun için lütfen, bu konu üzerinde durmayı sürdürüyorsam, beni bağışlayın. Belki buna, biraz sonra döneriz.

Bu bağlamda bir sonraki sorumuz şudur: Kendimi, ilişki aracılığıyla gözlemleyebilir miyim? Kendimi, bir ilişkide temelde—kendi bütün tepkilerimi, bütün incelikleri, farkları—bilmem olanaklı mı? Bu, yöneltilen soruydu. Öyleyse, *ilişki* sözcüğüyle ne demek istediğimizi sorgulamalıyız. İlişkide olmak, bağ içinde olmak, yalnızca fiziksel bir yakınlık değil, aynı düzlemde, aynı anda, aynı yoğunlukta karşılaşmaktır. Bu ilişkidir. Bir erkekle bir kadın ya da iki arkadaş, bir kız ile bir erkek arasında yalnızca fiziksel anlamda değil—bunun çok daha ötesinde—bir ilişki vardır. Aynı düzeyde, aynı anda, aynı yoğunlukta karşılaştıklannda bu, gerçek, doğru, güncel bir ilişki olarak adlandırılabilir.

Şimdi, kişinin bir diğeri ile olan ilişkisi bellek, çeşitli imgeler, görüntüler, sizin hakkınızda varmış olduğum ve sizin

benim hakkımda varmış olduğunuz sonuçlar, bir eş, bir kız, bir erkek ya da bir arkadaş vb. olarak sahip olduğum size ilişkin çeşitli imgelere dayanır. Öyleyse her zaman bir imge yaratma vardır. Bu açıktır; bu normaldir; bu gerçekte süregidendir. Kişi evlendiğinde ya da bir kız ya da erkek arkadaşıyla yaşadığında, her olay, her sözcük, her hareket bir imge yaratır. Bu konu açık mı? Benimle aynı fikirde olmayın, lütfen; sizi herhangi bir şeye inandırmaya çalışmıyorum, aslında bunu kendiniz için görebilirsiniz. Her bir sözcük kaydedilir; Bu kayıt hoşsa, sevinçten kanatlanırsınız, hoş değilse, hemen bundan çekinirsiniz ve bu bir imge yaratır. Haz bir imge yaratır; hoşnutsuzluk, çekinme bir imge yaratır. Öyleyse birbirimizle olan güncel ilişkilerimiz, çeşitli biçimlerde ince görüntü, imge ve sonuçlara dayanır.

Soruyorum: O zaman ne olur? Erkek, kadın hakkında bir imge yaratır, kadın da erkek hakkında bir imge yaratır. Ofis, fabrika ya da diğer herhangi bir alanda olsun, ilişki temelde, bu imge oluşumuna dayanır. Bu bir olgudur, değil mi? Bundan sonra ne olur? Siz bir imgeye sahip olduğunuz ve kadın da imgeye sahip olduğunda bölünme vardır, böylece çatışma başlar. İki imge arasında bölünme olduğunda, çatışmanın olması kaçınılmazdır.

S: İmgeler neden bu denli önem kazandı?

K: İlk önce buna adım adım yaklaşalım. Neden diye sormayın. Kardeşiniz, eşiniz, babanız hakkında bu tür bir imgeniz var mı? İmge olduğunda, kesinlikle bir bölünmenin de olduğunu görün: Musevi ve Arap, Hindu ve Müslüman, Hıristiyan ve komünist. Bunların hepsi de aynı görüngüdür; böyle olduğunda temel bir çatışma olması kaçınılmazdır, koca, işine gidebilir, burada kendi konumuna, değerine, meslektaşlarına ilişkin bir imge yaratmıştır; daha sonra eve

gelir ve şöyle der: "Sevgilim, nasılsın?" ve yine tıpkı, karısı gibi, bir imgesi vardır. Dolayısıyla çatışma olur.

Böylece, insanlar arasında bölünme olduğunda çatışmanın kaçınılmaz olması, temel bir kuraldır, nokta! Erkek kadına ya da kadın erkeğe "Seni seviyorum" diyebilir, ama bu yalnızca fiziksel bir aşk, cinsel bir aşk olabilir. Temelde, birbirleriyle kesinlikle ilişkileri yoktur. Yüzük takabilir, birbirileriyle kucaklaşabilir, aynı yatakta yatabilir ve aynı evde yaşayabilirler, ama temelde, koca tıpkı kansı gibi kendi hırslarını, açgözlülüğünü izlemektedir. Temel olarak, aynı düzlemde, aynı zamanda ve aynı yoğunlukta hiçbir zaman karşılaşmazlar. Karşılaşamazlar. Bunu görüyor muyuz, konuşmacının söylediği sözcükleri kabul etme bağlamında değil—bu herhangi bir değer taşımaz—ama günlük yaşamda bunun gerçekten böyle olduğunu görüyor musunuz?

Şimdi, bu imgeleri neden yaratıyoruz? Neden, kız arkadaşınız, kannız, kocanız ya da erkek arkadaşınız hakkında bir imge yaratıyorsunuz? Neden?

S: Çünkü, olayın bütününü göremiyoruz.

K: Sürekli kendi küçük hayvani benliğimizle ilgilendiğimizde, bütünü, ilişkinin bütün güzelliğini, sevginin bütün yapısını, nasıl görebiliriz?

S: Bu her zaman kaydetmemizden mi kaynaklanıyor?

K: Kaydetme konusunu unutmak istiyorum. Buna yeniden bakın. Neden ben—ya da başka biri—bir başkasına ilişkin bir imge yaratırım? Niçin, konuşmacıya ilişkin bir imge yaratıyorsunuz?

S: Dikkat yoksunluğundan.

S 2: Bağımlı olduğumuzdan.

K: Yanıtlamadan önce buna bakın. Önce, ne yaptığınızı görün. Kibarca önermem gerekirse, ilk önce buna ilişkin gerçeği görün, bu ya da şu olduğunu söylemeyin. Yalnızca, bunun öyle olup olmadığını görün.

S 3: Bir biçimde ayırt edilmeyi isteriz.

S 4: Yarın ne olacağını bilmeyi istediğim için mi?

K: Şimdi, bakın. Evlisiniz ya da bir kız ya da erkek arkadaşınız var. Bu imge yaratma işlemi sürer. Bunun neden olduğunu soruyorum. Kendinize zaman tanıyın. Lütfen. Bilmiyorsunuz; bilmiyorum; bunu ortaya çıkaralım.

S: Alışkanlık; değer bilmiyoruz. Dikkatli olmaktan çok başka şeylerle ilgileniyoruz.

K: Karım hakkında niçin bir imge yarattığımı bulmak istiyorum. Bu bir alışkanlık mı? Bir uygunluk mu? Eski zamanlardan kalan bir koşullanma mı? Bunu yapmam bir gelenek mi ya da sizin hakkınızda içgüdüsel olarak bir imge yaratmam genlerimden mi kaynaklanıyor?

S: Nedeni önemli mi?

K: Kendiniz bulun. Bu içinde yaşadığımız büyük bir alışkanlık mı?

S: Hayır, bu bir etki.

K: Etkiyi içeriyor. Çünkü kişi etkilenmeye son derece alışmış, bu da çevredir. Alışkanlık mı? Irktan ırka, kuşaktan kuşağa bilinçsizce aktarılan bir gelenek mi? Kolumu ya da bacağımı kabul ettiğim gibi, kendi parçam olarak kabul ettiğim bir şey mi?

S: Aldığımız koşullanmanın bir uzantısı olduğunu düşünüyorum.

K: Bu, edindiğimiz koşullanmanın bir parçasıdır, babadan oğula, kuşaktan kuşağa miras bırakılır. Öyleyse, ortaya çıkaralım. Alışkanlık, eski zamanlardan kalma bir gelenek, bir yakınlık duygusunu arzulamaya karşın, geri çekilme—bunların hepsini bir araya toplayalım. Koşullanmanın nedeni bunlar mı? Buna bakın. Bir dakika bekleyin, lütfen bir dakika bekleyin. Yoksa bu, kız ya da erkek arkadaştan, kocadan emin olma isteği mi—onun elimizde olduğundan kesinlikle emin olma isteği mi: "O benim, sizin değil"? Bununla ilgili her şey. Kesinlik arzusu—bu benim karım, kız arkadaşım, erkek arkadaşım, kocam; bundan eminim. Bu, bir diğeriyle olan ilişkimde bana güvence veriyor. "Ben kanmı bilirim," sözü en saçma ifadedir. Bana, bir şeyin elimde olduğunu ve bundan emin olduğum duygusunu verir. Öyleyse, bu bir alışkanlık, kuşaktan kuşağa taşınan binlerce yıllık bir gelenek, elde etme arzusu, egemen olunma isteği—elde etmeyi sevmek ve egemen olunmayı sevmek, bir sinir hali—benim evim, benim masam, benim kalemim, benim karım olduğundan emin olma arzum mu? Bütün bunlara ne diyorsunuz?

S: Bütün bunlardan özgür olmalıyız.

K: Olmalıyız, ya da belki özgürüz?

S: Olmalıyız.

K: Himalayalar'ın tepesinde olmalıyım, ama değilim! Her ikimiz de aynı doğrultuda hareket ediyorsak, nasıl bu konuda konuşabiliriz? 'Olmalı', diye bir şey yoktur; 'olan' tek olgudur.

S: Kişi bunu anlayarak, bu durumu kabul etmeyebilir mi?

K: Hanımefendi adım adım gidiyor, konuya giriyoruz. Adımdan eminim; sağlığımdan, fiziksel sağlığımdan eminim; bilim adamı ya da bir profesör olma özelliğinde olduğumdan eminim. İşimden, bir doktor ya da asker olarak işimden eminim. Bu benim işim, ilişkimde emin olmayı istiyorum ve bu eminlik sallanmaya başladığında, sorunlar da ortaya çıkmaya başlar; bu boşanmayla, ayrılıkla sonuçlanır.

Öyleyse biz bu imgeleri, emin olmak, güvende olmak, elde etmek ve elde ederken bunun gücünü, hoşluğunu, duymak amacıyla yaratırız. Bu açıdan da, milyonlarca yıldan bu yana insana miras kalan, birine sarılma ve onu bırakmama arzusunu yansıtır. Bunlar günlük yaşamın etkenleridir.

S: Öyleyse bu, bir şeylerin yalnızca yerine oturmuş olmasını gerektirir, değil mi?

K: Doğru. Emin olmak istiyorum. İşten eve döndüğümde karımın evde olduğundan emin olmak istiyorum. O da işten eve döndüğünde, benim de evde olacağımdan emin olmak istiyor! Bu, çeşitli biçimlerde oynadığımız sürüp giden bir oyun.

S: Emin olmaya neden gereksinim duyuyoruz?

K: Son derece ciddi bir şeyden söz ettiniz. Bunların gerçek olduğunu, düş ürünü, fikirler veya ben konuştuğum için edindiğimiz birtakım sonuçlar olmadığını, günlük gerçekler olduğunu bilerek, ilişkinin olup olamayacağını soruyoruz. Birlikte yatabilir, birbirinizin elini tutabilir, birlikte her türlü şeyi yapabilirsiniz, oysa gerçekte ilişki yoktur. Bu bir olgudur. Bunu kabul etmeyi istemezsiniz, çünkü bunu kabul ettiğiniz anda, kuşku, korku, gerginlik başlar.

Bir başkasıyla olan ilişkimde kendim hakkında öğrenebilir miyim? Bu soruyla başladık. Sorulan soru buydu. Söz konusu ilişkide tepkilerimi gözlemleyebilirim: Beğeniyorum ya da beğenmiyorum; kötü bir söz söyledi; ya da söylediği çok hoştu. Tepkilerimi izleyebilirim. Bu tepkiler benim kendim, öyle değil mi? Bunlar benden ayrı değil. Bunlar duygusal olduğu kadar psişik, sinirsel tepkiler. Bunu sürdürdükçe, kendim hakkında çok şeyler öğrenirim.

Ne yaptığımı, ne yapmış olduğumu, bu mekanik davranış biçimini sürdürdüğümde yarın ne yapacağımı bugüne dek çok gördüm. Ölüm geldiğinde siz, "Sevgilim, seni terk ediyorum," dersiniz. Sevgiliniz kendini korkunç bir biçimde yalnız, sefil, mutsuz hisseder, ağlar, birdenbire yalnız bırakıldığını görür. Bunun üstesinden gelemediği için kendisine bazı uğraşlar bulur, başka bir kadınla çıkar ya da kendisini dine verir.

Birbirimizle ne tür bir oyun oynuyoruz? Bunun bir gerçek olduğunu görüyorum. Bir başkasıyla olan ilişkimde kendim hakkında pek çok şey öğrendim. Öyleyse, şu konu gündeme geliyor: Bu imge yaratma işlemi sona erebilir mi? Geçmişin bu güçlü anı, tıpkı büyük bir yoğunlukla akan ırmak gibi, peşindeki devasa yoğunluğuyla birlikte bu büyük güç—tüm bu imge yaratma geleneği ve tüm bunların arzu-

lanması—tek bir çatışma olmaksızın sona erebilir mi?

Şimdi, bu imge yaratma düzeneği, yalnızca imge yaratma değil, ama kesinliğe, geleneğe, bu yapının tümüne karşı duyulan istek, sona erebilir mi? Bunu mu soruyorsunuz ya da sorumu size yöneltebildim mi? Bu soruyu kendinize sorduğunuzda, "Bilmiyorum, öyleyse bulacağım" diyor musunuz, yoksa bunu ortaya çıkarmak için önceden beri uğraşıyor musunuz? Bu imge yaratma süreci nasıl sona erebilir? Bu, kaydetmenin son bulması anlamını taşır—söylediği hiçbir sözcüğü, aşağılamayı, azarlamayı kaydetmemek—bu, hiçbir biçimde kaydetmemektir. Bu olanaklı mıdır? Bu soruyu soruyorum; bunu yanıtlamalısınız.

S: Hayır, bu olanaklı değil. Bunun olabileceğine inanmıyorum.

K: Hanımefendi bunun olamayacağını söylüyor; dolayısıyla kapıları kapattı.

S: Hayır, kapıları kapatmadım, ama bunun olabileceğine inanmıyorum.

K: Bu olabilir ya da olamaz dediğiniz anda, kapıları kapatmış olursunuz. Bu tıpkı bir adamın, "Bunu yapamam," demesini andırır; bitirmiştir. Yüreğinizi ve zihninizi bu soruya koyduğunuzda, herbirimizin bunu yapabileceğinden açıkça ve kesinlikle eminim.

Karınız, kız arkadaşınız ya da kocanız size, "Bu sabah oldukça aptalsın," dediğinde bunu kaydetmeniz, bu sözcüklere, duygularına tepki göstermeniz gerekiyor mu? Bütün bunları anında gözlemleyebilir misiniz? Ya da, "Bu sabah çok güzel görünüyorsun," dediğinde ne yaparsınız? Bunu

inceleyin. Kesinlikle kaydetmemek olanaklı mıdır?

Lütfen, ilişkide kişinin kendi hakkında öğrenmesi üzerine konuşuyoruz. Neden imge yarattığımızı ve gerçek ilişkinin hiç yaşanmadığını görüyoruz. Fiziksel ilişki olabilir, ama psişik olarak, kuşkusuz, bütünüyle bölünmüş olduğumuzu söyleyebiliriz. Hırslı ya da yanşmaya eğilimli olduğunuzda, bir başkasıyla nasıl ilişki kurabilir ve bir başkasını nasıl sevebilirsiniz? Bunu yapamazsınız. Böylece, bu ilişkiyi sorgularken pek çok şey öğrendiniz. Şimdi, şu söylediğimiz noktaya geldiniz: Sözcüğü, kendinizi kapatmadan duyabilir; sözcüğün anlamını, önemini, bunu söyleyen erkek ya da kadının yüzündeki ifadeyi ve bütün bunlara karşı kendi tepkinizi görebilir misiniz? Bütün bunların ayırdında olabilir misiniz?

S: Bu noktada, "Bilmiyorum," demekle sürekli zorluğa girdiğimizi sanıyorum.

K: "Bilmiyorum," sözünü yinelemeyi bırakın. Yoksa sıkışıp kalırsınız. Bu imgeleri yarattığımızı ve bu imgeleri neden yarattığımız konusunun oldukça açık olduğunu söyleyerek başladık. Bundan sonraki sorunun, bu imge yaratma sürecinin durdurulup durdurulamayacağı olduğunu söyledik. O zaman "Bilmiyorum," diyebilirim. Doğru mu? Çünkü o zaman zihin son derece uyanıktır.

S: Kişinin, imgeleri sona erdirmekle ilgilenmesi gerekir.

K: Evet. Siz, imge yaratmanın durdurulup durdurulamayacağını ortaya çıkarmakla ilgilisiniz. Bunun durdurulabileceğini ya da durdurulamayacağını söylediğimde, sıkışır kalırım. Ama, "Bilmiyorum," dediğimde durağan değilim. Hareket ediyorum; bunu bulmak için son derece etkin ve

enerji doluyum. Enerjimi size iletmiyorum; bunu siz kendiniz yapıyorsunuz. Lütfen—bu tehlikelidir.

Öyleyse, dinleyip kaydetmemek olanaklı mıdır?

S: Bazen donup kalırsınız.

K: Hayır, burada donup kalma söz konusu değil, hanımefendi. Bir başkasıyla olan ilişkiniz bu denli önem taşıdığında donup kalamazsınız. Bütün yaşam ilişkidir. Sorun, yalnızca siz ve ben değil; bu evrensel bir sorun. Öyleyse bunu evrensel olarak karşılamalıyız, yalnızca "Karımı seviyorum," dememeliyiz. "Sen ve ben" konunun çok küçük bir parçasıdır. Evrensel sorunu anladığınızda, küçük sorunu da anlayacaksınız, ama küçük sorunla başladığınızda, evrensel—bunun uzantısı anlamında evrensel—olanı anlamayacaksınız. Bu, nerede olursak olalım, hepimizi ilgilendirir.

Öyleyse soruyorum: Bir başkasının yüzündeki ifadeyi, hareketi, nefreti, küstahlığı görüp, sözcüğü herhangi bir tepki olmaksızın dinleyebilir miyim? Dolayısıyla şimdi, dinleme ile ne demek istediğimizi ortaya çıkaracağız.

Dinlemem olanaklı mıdır? Dinlemek ne anlama gelir? Siz hiç dinliyor musunuz? Şimdi dinliyor musunuz? Ne söylediğimi mi dinliyorsunuz, yoksa kendiniz hakkında ortaya koyduğunuz bir sonucu mu dinliyorsunuz? Ya da dinlediğiniz sırada, önceden bir sonuç çıkardınız mı? Ya da dinlediğinizden bir fikir soyutlamasına gittiniz ve bu fikri mi izliyorsunuz? Dolayısıyla, gerçekte dinlemiyorsunuz. Öyleyse, şimdi dinliyor musunuz? Bu, tek bir düşünce hareketi olmaksızın dinlediğiniz anlamını taşır, çünkü bununla son derece ilgilisiniz. Yoksa, bunu dinlemezsiniz. Bununla derinden, gerçekten ilgilendiğinizde, içgüdüsel, doğal olarak

dinlersiniz. Öyleyse, deneyiminizden hareketle mi dinliyorsunuz, sözcüğün içeriğini değil, sözcüğü mü dinliyorsunuz ya da dinliyor, duyduklarınızdan bir fikri soyutluyor ve "Evet, anladım" mı diyorsunuz? Düşüncenin herhangi bir hareketi olmadan, amaçlı bir hareket olmadan dinliyor, yalnızca dinliyorsanız, lütfen, şimdi söylediklerime iyice kulak verin. Erkek ya da kız arkadaşınızı ya da karınızı aynı biçimde dinleyebilir misiniz? Anlıyor musunuz? Öyleyse olayı bitirirsiniz. Bunun açıklığını bir kavrarsanız, bu olağanüstü açıktır. Ama, zihinsel bağlamda, her şeyi birbirine karıştırıyoruz.

Dolayısıyla, dinleme eylemi olduğunda, kaydetme yoktur. Geçen gün yaptığım konuşmadan sonra biri bana gelerek şöyle dedi: "Ne kadar güzel bir konuşmaydı, olağanüstüydü. Hepsini anladığımı duyumsuyorum" Bunu büyük bir dikkatle dinledim. Bana bunu elli yıldır söylüyorlar, konuşmalarımın ne kadar olağanüstü olduğunu kaydedip dursaydım, delinin biri olurdum! Öyleyse lütfen bulmaya çalışın, kötü ya da hoş şeyler söyleyen birini, kaydetmeye izin vermeden tam anlamıyla dinleyebilir misiniz? Başka bir deyişle, sözcüğün söylendiği anda, kaydeden herhangi bir merkezin olmamasını sağlayacak derecede dikkatli olabilir misiniz?

Hiç dikkatli oldunuz mu? Tüm dikkatinizi, tüm enerjinizi, yüreğinizi, zihninizi her şeyi buna vermek bağlamında dikkatli oldunuz mu? Bunu yaptığınızda, bundan hareketle dikkatli olan bir 'ben' (me) yoktur; yalnızca dikkat vardır. Böyle bir dikkatte, kaydetme yoktur. Yalnızca dikkatsizlik olduğu zaman, kaydeden bir merkez vardır.

S: Dikkatin dağılması söz konusu değil mi?

K: Hayır. Dikkatin dağılması diye bir şey yoktur. Lütfen bunu anlayın. Dikkatin dağılması diye bir şey yoktur. Bir şeye dikkatinizi vermek istersiniz, ama genelde olduğu gibi, dikkatiniz dağılır. Bu ne demektir? Dikkatinizi vermiyorsunuz; dolayısıyla dikkatiniz dağılmıyor demektir. Öyleyse, dikkatsiz olduğunuzu ve dolayısıyla dikkatinizin dağınık olduğunu anlayın. Dikkatsiz olduğunuzun ayırdına vardığınız anda, dikkatli olursunuz. Bunu kavrayın, beyefendi. Bu konuda çaba göstermeniz gerekmez.

Öyleyse, hiç kaydetmemek olanaklıdır. Böyle yaşayabilir misiniz? Bir gün ya da birkaç dakika için değil—yaşamınızın tümünü böyle geçirebilir misiniz?

S: Özür dilerim. Söylediğiniz gibi dikkatli olduğumda, söz konusu dikkat, dikkatli olduğum şeyle sınırlı mıdır?

K: Hayır. Dikkat dikkattir, bununla ya da şununla sınırlı değildir. Dikkatliyim. Dikkat *vardır.*

Şimdi, bir dakika bekleyin; yalnızca buna bakın. Sorumuz, öğrenme ve ilişki aracılığıyla kişinin kendi hakkında öğrenip öğrenemeyeceğiydi. Konunun bütününe adım adım, mantıklı, akılcı ve sağlıklı bir biçimde girdik. Şimdi, lütfen bir dakika, şunu dinleyin. Buna, çok çok dikkatli, ayrıntılı bir biçimde girdik. Şimdi, bunu bir bütün olarak, parçalara ayırmadan gözlemleyebilir misiniz? Yapının bütünlüğünü algılayabilir misiniz? Bunu azar azar, bölüm bölüm ya da parça parça ele aldık; bu bana hiçbir şey söylemiyor. Ama, bütünü kavrarsanız, bundan hareketle ayrıntıları inceleyebilirsiniz. Ama ayrıntılar aracılığıyla bütünü elde edemezsiniz.

Şimdi, bu aradan sonra, bu kaydetme olayını, öğrenmeyi, ilişkiyi bir bütün olarak gözlemleyebilir misiniz? Bütün de-

mekle, olayın bütününe ilişkin, anında, derin bir içgörünüz olmasını imliyorum. Görüyorsunuz, buna alışkın değiliz. Her zaman bir şeyden diğerine, bir bölümden diğer bölüme, bir parçadan diğerine geçeriz ve böylece giderek bütünü oluşturduğumuzu düşünürüz—oysa bütün bu değildir. Bütün, yapının tamamının ve ötesinin algılanmasıdır. Bundan sonra, son derece mantıksal olabilirsiniz.

S: Yapının ötesini dediniz.

K: Kuşkusuz. Bu yapı çok çok duyarlıdır.

S: Dikkat, bu yapıyı ve bu yapının ötesine gitmeyi içerir mi?

K: Evet, beyefendi, dikkatli olduğumuzda bu yapı yoktur. Bütünüyle dikkatli olduğunuzda, yapı yoktur. Söz konusu dikkat kişiyle aynı düzeyde, aynı zamanda ve aynı yoğunlukta karşılaşır. Diğeri olmayabilir; bunun konuyla ilişkisi yoktur. Zihniniz, tam olarak bununla karşılaşır. Böylece, öteki kişi karşı koymaya başlar, "Bana karşı ilgisizsin", "Sen busun; sen şusun" der. Bunun nedeni siz değilsiniz.

S: Dikkatli olmak nedir?

K: Bir şeye karşı, bir şey hakkında ya da bir şey için dikkatli olmazsınız; yalnızca dikkatli olursunuz.

S: Dikkatli olan kimdir, nedir?

K: Dikkatli olan bir siz yoksunuz; yalnızca dikkat vardır.

S: Burada bir başka 'ben' (I) yok mudur?

K: Hayır. Görüyorsunuz, bir şeylere ulaşmak istiyorsunuz.

Öyleyse bundan sonra, imgelerden özgür müyüz? Eğer değilseniz, dinlemiyorsunuz demektir.

Hiç kimse sizi dinlemeye zorlayamaz; bu size bağlı. Birbirinizle ve dolayısıyla evrensel olarak tüm insanlıkla var olan bir ilişki türünü istiyorsanız, bu size kalmış, ama bütünüyle farklı bir yaşam yolu bulmak istiyorsanız, bu da size kalmış, o zaman, kendinizde, başkalarında her şeyi dinlemelisiniz.

S: Yapının nasıl yitip gittiğini göremiyorum. Kusura bakmayın, ama bunu anlamıyorum. Ona karşı dikkatli olduğum halde, yapı nasıl ortadan kalkar?

K: Size anlatayım. Yapı, yapı ile imlediğimiz bütün her şeyle vardır: Başka bir deyişle, kesinlik arzusu, alışkanlık, çağlar boyunca süregelen gelenekler vb. Bütün bunlar, bir başkası hakkında oluşturduğumuz yapı, görüntü, imgelerdir. Bütünüyle dikkatli olduğumuzda, yapı yoktur ve dolayısıyla imge yaratmanın, her şeyin ötesindesiniz demektir. Yalnızca eğlenmek amacıyla bir şeyi deneyin. Bir sonraki sefere karınız, kocanız, kız ya da erkek arkadaşınız hoş ya da hoş olmayan bir şey söylediğinde, bunu izleyin. Yalnızca o an için izleyin. Söz konusu bir an için dikkatli olun, böylece kaydedip kaydetmediğinizi görürsünüz. Görüyorsunuz, bunu demek istiyorum. Bulun, deneyin; yoksa hiçbir zaman ortaya çıkaramazsınız.

S: Sanırım burada bir çelişki var. Aynı anda bunu nasıl izleyebilir ve bununla bir olabilirsiniz? Nasıl aynı anda korku olabilir ve bunu izleyebilirsiniz?

K: Hayır, başka bir konuya giriyorsunuz. Bir süre için dinlediğinizi söylüyorum. Öğrenmenin mekanik yolunu, farklı

bir yolunu ve aynı zamanda kişinin ilişki aracılığıyla kendi hakkında öğrenip öğrenemeyeceğini farkettiniz, anladınız. Bu konuya az çok girdik. Şimdi soruyorum: Öncelikle, bu bütün yapının farkında olabilir misiniz? Tıpkı yanınızda oturan kişinin giysisinin ne renk olduğunun farkında olduğunuz gibi, bunu fark edin. Daha sonra, bundan ayrı olduğunuzu fark edin, ki bu saçmadır. Dolayısıyla söz konusu farkındalıkta bölünme olmadığını anlarsınız ve böylece büyük bir dikkat duygusu başlar. Bu dikkate—bu sizin ya da bir başkasının değildir; bu yalnızca dikkattir—bütün yapı yoktur. *Buradan hareketle,* diyorum ki, karınız, kız ya da erkek arkadaşınız size bir şey söylediğinde, söz konusu anda dikkatli olun ve ne olduğunu görün.

Ojai, 15 Nisan 1979

Kendi sorunlarımızı neden çözemiyoruz? Neden çeşitli psikologlar, uzmanlar, analistler peşinde koşup onlardan bize yardım etmelerini istiyoruz? Tembel, üşengeç olduğumuz ya da zamanımız olmadığı ve ne yapmamız gerektiğini bize söylemeleri için başkalarına ödeme yaptığımızda, zaman kazandığımızı düşündüğümüz için mi? Bize yardım edebileceklerini düşünerek, bir konuda uzmanlaşmış, büyük araştırmalar yapmış, çok şey bilen diğer insanlara güvenme alışkanlığına ya da koşullanmasına kapılmışız. İçinde bulunduğumuz kıskaçtan kaçmak için, bize yardım etmeleri amacıyla, her zaman başkalarına dayandığımızı düşünüyorum. Dünyaya yayılan dinler bunu sunmuşlardır. Ritüelleri, dogmaları vb. ile düzenlenmiş ve yetkin bir biçimde yapılanmışlardır, biz de mutlulukla bunlara yöneliriz. Derinde yatan kendi sorunlarımızı hiçbir zaman çözmeye yetkin değiliz. Kendimizi bir başkasına bırakıyoruz; bunu neden yaptığımızı merak ediyorum. Fiziksel açıdan bu normaldir; sağlıklı olmadığınızda bir doktora, cerraha gidersiniz. Ev yapmak istediğinizde, bir mimara gidersiniz. Belki de aynı düşünce, bizi yardım alma amacıyla, başkasına gitmeye yöneltiyor.

Kendi kitabımızı, kendi tarihimizi hiçbir zaman okuyamıyoruz, çünkü sürekli başkalarına bağımlıyız: grup terapileri, çeşitli psikosomatik tedaviler, psikoterapiler ve bunun gibi şeyler.

Biz insanlar Uzak Doğu, Yakın Doğu ya da burada, nerede yaşarsak yaşayalım, insanlığın bütün öyküsünü, ki bu biziz, okumaya yetkin değiliz. Binlerce ve binlerce yıldır kuşaktan kuşağa aktarılan bu kitabı okumamız ve bir bölümünü bile okumadan, çözümlemeden bırakmamamız olanaklı mıdır? Baştan sona insanlığın bütün hareketini, evrimini hem fiziksel, hem de içsel, psişik olarak okuyabilir miyiz? Bu kitabı okuyabilirsek, ki şaşırtıcı bir biçimde eğlendiricidir—ve deyim yerindeyse—büyüleyicidir, çok büyük olanaklara kapı açılacaktır. İnsanlığın geri kalanı gibi psişik olarak bu kitabı nasıl okuyacağımızı bilirsek, belki o zaman, kendi yaşamlarımızın akışını değiştirebileceğiz. Çünkü bizim ilgilendiğimiz budur—en azından konuşmacının ilgilendiği budur—insan zihninin kökten bir biçimde değişmesini sağlamak ve dolayısıyla düzen, barış, güvenlik, mutluluğun egemen olduğu ve bütün bunların ötesinde, ölçülemez olanı sorgulayan iyi bir toplum ortaya çıkarmak.

Bu kitabı nasıl okumamız gerektiğini öğrenmeliyiz. Böylece, yalnızca görsel olarak değil, aynı zamanda bilincimizin bütün hareketlerini, bütün endişelerimiz, korkularımız, hazlarımız, sevinçlerimiz ve biriktirilen batıl inançlarımızla birlikte—bilim adamlarının, psikologların, din adamlarının batıl inançlarıyla birlikte—nasıl gözlemleyeceğimizi ortaya çıkarmalıyız. Bütün olayı çok, çok açık ve kesin, hiçbir yanlışa yer vermeden nasıl okumak gerektiğini bulmalıyız. İşte bu sabah, bunu yapacağız, yapabilirsek: öğreneceğiz. Ben sizin eğitmeniniz değilim. Birlikte bu 'kendi', ego olan, kişilik, eğilimler, özellikler, güdüler, engellemeler olan, kendi bilincimizi oluşturan her şey olan bu olağanüstü kitaba nasıl bakılacağını ve bu kitabın nasıl okunacağını öğreniyoruz. Bunu okuyabilmek için, tıpkı çoğu insanda olduğu gibi, kişinin gözlerinin ve kulaklarının duygusuz, tıkanmış olmaması, bir tür düş ürünü yanılsamalara kapılmış olmama-

sı gerekir.

*

Bütün bunların ötesinde, düşünce tarafından yaratılmayan, gerçek olan, düş ürünü olmayan, zihin ya da el tarafından yapılmamış bir şeyler olup olmadığını ortaya çıkaracağız. Bütün bunları okuyacağız; bunu yapmak için, kendimiz olan bu devasa kitabı okuyabilmek için, açık bir görüşe sahip olmamız gerekir.

Gözlemlemek, okumamızda hiçbir çarpıtmanın olmamasını gerektirir. Herhangi bir biçimde çarpıtılmış gözlem, okumadaki açıklığı önler. Çarpıtılmış durumda mıyız? Algılamamız, sorgulamamız, gözlemlerimiz çarpıtılmış mı? Lütfen, birbirimize bunu soruyoruz; ben size çarpıtılmış olup olmadığını söylemiyorum. Bu soruyu sorguluyor, araştırıyor, inceliyoruz. Kitabı okumada bir nedenim olduğunda ve kitapta olanı değiştirmeyi istediğimde, algılamamız, sorgulamamız, gözlemlerimiz çarpıtılmıştır. Kitabın sonu, bu veya şu olmalı biçiminde yaptığımız gözlem önceden bir sonuca varmışsa, zihnin yaptığı gözlemde sevmediği bazı bölümler varsa ya da tüm bunların ötesine gitmesi gerektiğini görürse, bütün bu etkenler çarpıtmaya neden olur. Kuşkusuz. Öyleyse kitabı okumaya başlamadan önce açıklığın ve her türlü çarpıtmayı bir yana iten büyük bir enerjinin olması gerekiyor. Başka bir deyişle, kişi bir yanılsamaya düşmüşse, ki çoğu insan için bu geçerlidir, burada ilgi odağımız kitap değil, zihnin neden bir yanılsamaya kapıldığı olacaktır, çünkü bir yanılsama içinde olan zihin okuyamaz. Dolayısıyla burada beni ilgilendiren şey, zihnin neden bir yanılsamaya kapıldığıdır. Korkudan dolayı mı? Karşılaştığım şeyi sevmeyebileceğim, düş kırıklığına uğrayabileceğim, üzülebileceğim için mi? Kitap hakkında kendi yanılsamalarıma,

kendi düşüncelerime, kendi sonuçlarıma sahip olmayı yeğliyor muyum, dolayısıyla bu kitabı okumaya yetkin değil miyim? Öyleyse, burada ilgilendiğim konu, sorgulayan, kitabı okumayı isteyen bu zihnin, bir yanılsamaya kapıldığıdır. Korkudan dolayı mı? Gözlemleme sanatı, düşünceye kendi yerini vermekten geçer. Böylece zihin, bütünüyle, kesinlikle korkudan özgür olabilir. Bunu söylediğim için kabul etmeyin, ama bu böyledir. Bu konuya girdiğinizde, psişik bağlamda korkunun bir sonu vardır.

Zihin bir yanılsamaya kapıldığında, bunun bir yanılsama olduğunun farkında mıdır? Yoksa bunun bir yanılsama olduğunu bilmiyor mudur? Zihin, bir yanılsama içinde, bir yapma inançlar dünyasında yaşadığını bilmezse, bunun nasıl farkına varacaktır? Diyelim, ben bir yanılsamaya kapıldım. *Yanılsama* sözcüğü *'ludere'*den gelir, oynamak anlamındadır—fikirlerle oynamak, gerçek olmayan, kavramsal şeylerle oynamak. Ben, gerçek olmayan bir dizi sonuç ve inançlarla oynuyorum. Bu inanç bana uymuyorsa, bir başka inancı ele alıyorum. İnançlarla oynuyorum ve bu oyun da bir yanılsamadır. Gerçekte olageleni karşılayamadığım için zihin, inançları ve dogmaları yaratıyor. Şimdi, bunun farkında olduğumda, yanılsama içinde olduğumu bildiğimde, bitmiştir. Ancak, yanılsama içinde olduğumu bilmediğimde, bunun dışına çıkmak olanaksızdır. Oysa, bir yanılsamaya kapıldığımı fark ettiğim an, bu farkındalık yanılsamayı dağıtır. Kuşkusuz. Böylece zihnim, bu kitabı okumaya yetkinleşir.

Binlerce yıldır bugünkü biçimiyle, kavgalarla, endişelerle, şiddetle, zorbalıkla, çevremizde ve içimizde süregelen her şeyle yaşayan insan zihninde kökten bir dönüşüm yaratmakla ilgiliyiz. Söz konusu insanlar ancak düzensizlik içinde yaşayabilir, kesinlikle iyi bir toplum, iyi bir insan ortaya

çıkaramaz ve hiçbir zaman iyiliğin ne olduğunu anlamayamaz. Öyleyse, biz bunu yapıyoruz; bunu sorguluyoruz.

O zaman, ben olan, siz olan, insanlığın öyküsü olan bu kitap nedir? Bu yalnızca, kitaplarda basılı insanlığın öyküsü, insanın tarihsel evrimi değildir, aynı zamanda, hiç kimsenin kesinlikle betimleyemeyeceği ya da bir kitaba basamayacağı yazılmamış bir kitaptır. Bugünkü insanın, bir sonucu olduğu bu olağanüstü evrim, her zaman hareket eder, değişir, kendisini yeniler; hiçbir zaman durağan değildir. Öyleyse zihnimin—insanın zihninin—bu kitabı okumak için uyanık, açık olması gerekir. Kitabın okunması ne demektir—kitap değil, *okumak* ne demektir? Okuma yetisi, gözlemleme yetisi, öyküyü dinleme yetisi, kitabın söylediğini öğrenme yetisidir. Bu üç öğe—kitabın söylediklerini görmek, duymak ve kitaptan öğrenmek— bunun içindedir. Bunu birlikte yapıyor muyuz? Başka bir deyişle, kitabı birlikte özgürce gözlemliyor muyuz? Ya da kitabı yorumluyor muyuz? Kitabı okuduğum, ama zihnim kitabın söylediklerini isteklerim, arzularım, korkularım, yalnızlıklarım doğrultusunda yorumladığında, gerçekte kitabı okumuyorum, kitabın ne olduğunu, düşüncemin ne olduğunu söylüyorum demektir. Öyleyse ben önce bu sanatı öğrenmeliyim. Kişi bunu öğrenmelidir, *'ben'* (I) sözcüğünü kullandığım için özür dilerim—kişi okuma sanatını öğrenmelidir, başka bir deyişle kitabı gözlemleme sanatını öğrenmelidir: Bu, gözlemleyen olmadan gözlemlemek, görmektir.

Bu konuya gireceğim. Lütfen, biraz sabırlı olun ve ağır ağır ilerleyelim.

Gözlemleyen geçmiştir. Gözlemleyen, biriktirilen deneyimlerdir. Gözlemleyen, her türlü etki, baskı, bilginin sonucudur. Kitabı bu bilgiyle okumaktadır. Kitabı, geçmiş olmadan

okuyabilir miyiz? Bu fazla soyut değildir; oldukça yalındır. Bildiğimizi düşünüyoruz; kitabı yeni olarak ele almıyoruz. Okula ilk kez giden bir öğrenci bilmiyordur. Tazeciktir; gençtir; öğrenmek istiyordur. Kitabı aynı biçimde okumalıyız; buna, edindiğimiz tüm biriktirilmiş bilgilerle değil, yepyeni bir biçimde yaklaşmalıyız, bu da kitabın kendisidir. Öyleyse, kitabın içeriğini önceden bilen bir gözlemleyen olarak buna geldiğinizde, bunu okuduğunuzda, kitabın ne söylediğini okumaya yetkin olmazsınız. Öyleyse, gözlemleyenin olmaması gerekir; yalnızca okumak vardır, burada söz konusu olan okuduklarınızı kendinize özgü yanılsamalara, özel durumlara ve isteklere çevirmeniz değildir. Bu açıktır. Öyleyse yalnızca okumak vardır, bu da yalnızca kitabı gözlemlemektir.

Böylece, kitap size çok şey anlatır. Kitabın söylediklerini duyabiliyor musunuz? Kitabın şarkısını duyabiliyor musunuz? Size bir şey anlatıyor. Size bu olağanüstü öyküyü anlatıyor. Bunu duyabilmelisiniz, yalnızca okumamalı, süregelen bu olağanüstü yaşam şarkısını duyabilmelisiniz. Kulağımla duyabilirim ya da dışarıdan gelen sesler olmaksızın duyabilirim. Bunu size göstereceğim; konuya biraz daha gireceğim. Gerçekten sevdiğiniz, anlamlı, derin, canlı ve güzel bir müzik duyduğunuzda—yalnızca modern 'pop' müziğin gürültüsü değil; özür dilerim bundan hoşlanabilirsiniz, bu da başka bir konudur—bunu tüm varlığınızla duyarsınız. Kesinlikle bununla birlikte olursunuz. Sizin ve onun arasında bölünme yoktur; daha önce duyduğunuz bir şeyin anımsanması söz konusu değildir. Bütün hareketle birlikte olursunuz. Bach, Beethoven ya da Mozart'ın gerçek güzelliğini duyduğunuzda onunla birlikte hareket edersiniz. Kitabın size anlattığı öyküyü de aynı biçimde dinlemelisiniz.

Umarım, bütün bunları izliyorsunuz. Yoksa, zamanınızı boşa harcamayın. Güzel bir günde dışarı çıkın, dağa tırmanın, golf oynayın ya da hoşça zaman geçirin. Ama, siz buradasınız, öyleyse lütfen dikkatinizi verin, çünkü bu sizin yaşamınız.

Öğrenme sanatı diye bir şey de vardır. Bu biraz daha karmaşıktır. Okula, koleje, üniversiteye gittiğinizde iyi bir meslek, iyi bir iş sahibi olmak amacıyla çeşitli konularda öğreniriz, *bilgi* ediniriz. Bu, belirli bir dönem sırasında, çocukluktan başlayıp üniversiteden çıkana dek, bilgi biriktirilmesidir ve iş alanında ya da başka biçimde kullanılabilir. Tesisatçı ya da profesör, bilim adamı ya da matematikçi olmayı isteyin, bütün süreç aynıdır: Bilgi biriktirerek öğrenmek ve bu bilgiden yola çıkarak hareket etmek. Aynı zamanda, hareketler ve bu hareketler aracılığıyla öğrenmek de söz konusudur. Başka bir deyişle, bilgi biriktirmek ve hareket etmek ya da hareket etmek ve hareketler aracılığıyla öğrenmek; her ikisi de, temelde aynıdır. Ama, biraz daha zor olan farklı bir tür öğrenme de vardır. Bu ikisini biliyoruz: bilgi biriktirmek ve hareket etmek; hareket etmek ve dolayısıyla bu hareketimizin aracılığıyla öğrenmek, bu da bilgiye dönüşür. Her ikisi de aynıdır. Biz şimdi, bütünüyle farklı bir şey söylemek istiyoruz, çünkü bu mekaniktir; bu bilinenden yola çıkarak hareket etme sürecidir. Bir şoför, piyanist, tesisatçı, kemancı, profesör, bilim adamı, hepsi de bilgi biriktirir ve hareket eder; dolayısıyla, bilinenden bir diğer bilinene hareket ederler ve sürekli değişirler. Biz, farklı bir öğrenme yolu olduğunu söylüyoruz. Bunu birlikte biraz daha fazla düşünmemiz gerekiyor.

Kişi, araba kullanma gibi durumlarda bilgi birikiminin gerekli olduğunu görür. Bir köprü yapmak istediğiniz zaman, toprağın niteliğini bilmek zorundasınız. Başka bir deyişle

zihin, açıklamalar elde etmiş, bilgi toplamış ve bundan yola çıkarak hareket etmiştir. Bu, insanın hiç bitmeyen devinimidir: bilgi toplamak sonra hareket etmek. Biz, kökleri bilinende olmayan farklı tür bir öğrenme olduğunu söylüyoruz. *Bilinen*, bilgi sahibi olmak ve sonra hareket etmek anlamını taşır. Farkı görüyor musunuz? Bunu dikkatlice açmak istiyorum. Bilgi edinme ve sonra bundan yola çıkarak hareket etmek söz konusudur; böylece, hareketler bilgiyi, bilgi de hareketleri değiştirir. Biz, sürekli bunu yapıyoruz; dolayısıyla sıradan, mekanik bir hale geliyor ve bilinmeyen bir şey sorgulama özgürlüğü, bilmediğiniz bir şeyi gözlemlemek için bilinenden özgürleşme hiçbir zaman gerçekleşmiyor.

Konuşmacı için, insanın gelişmesi, biriktirilen bilgide yatmıyor. İlk önce bunu dinleyin; benimle aynı fikirde olmaktan ya da olmamaktan vazgeçin. İlk önce dinleyin! Bilim adamları ve diğerleri insanın ancak, giderek daha çok bilgi elde etmesi, yukarılara tırmanması, yükselmesi sayesinde gelişebileceğini söylüyorlar. Oysa, bilgi her zaman geçmiştir ve geçmişten özgürleşme olmadığı sürece, gelişimi her zaman sınırlı kalacaktır. Her zaman belirli bir düzene sıkışıp kalacaktır. Farklı bir öğrenme yolu olduğunu söylüyoruz; bu, bilginin tüm hareketini bütünüyle görmektir. Bilgi gereklidir, yoksa yaşayamazdınız, ama bunun sınırlılığını anlamak, bütün hareketine ilişkin bir içgörü elde etmektir. Bu konu hakkında hiç düşünmemiş olabilirsiniz. Bilgiyi doğal olarak aldık, bilgiyle yaşıyoruz ve yaşamımızın geri kalan bölümünde, bilgiyle hareket edeceğiz. Ama, bilginin kendisinin ne olduğunu ve özgürlükle olan ilişkisinin, gerçekleşmekte olanla ilişkisinin ne olduğunu hiç sormadık. Bütün bunları kabullendik. Bu, bizim eğitimimizin ve koşullanmamızın bir parçasıdır.

Bilginin bütün hareketini sorgulamaya başladığınızda, ki bu zamandır, düşüncedir, bilginin sınırlılığını görürsünüz, çünkü bilgi her zaman geçmiştedir ve dolayısıyla parçalar halindedir. Buna ekleme yapabilirsiniz, bundan çıkarabilirsiniz, bunu genişletebilirsiniz, ama her zaman, kendini değiştiren geçmişin bir hareketi olarak kalır, öyleyse bu hareket-te hiçbir zaman özgürlük yoktur. Bu konuya girmemiş olabilirsiniz. Bu sizin için yeni olabilir, dolayısıyla lütfen, uzlaşmak ya da uzlaşmamak için değil, ortaya çıkarmak için dikkatle dinleyin. Bu alanda insan için özgürlük olmadığını söylüyoruz. Daha gelişmiş ısıtma sistemleriniz, daha iyi banyolarınız olabilir, ama zihin sürekli geçmiş tarafından yönlendiriliyor, tutuluyorsa ya da buna bağımlıysa, psişik, içsel bağlamda özgürlük yoktur.

Öyleyse, yalnızca bilgi edinmekten ibaret olmayan bir öğrenme yolu var mıdır? Süreğen bilgi birikimi olmayan bir bakma, öğrenme, duyma yolu ve bundan yola çıkarak hareket etme yolu var mıdır? Geçmişe bağlı olmayan bir hareket var mıdır?

Bunu bir başka biçimde söylemek istiyorum. Bilgi edindim—bilgi edinmek söz konusudur—ve bu bilgiden yola çıkarak hareket ediyorum. Bu harekette, söz konusu hareket kendi kendini sınırlar. Bütünsel değildir; tam değildir. Söz konusu hareketin gerçekleşmesinde üzüntüler, türlü çabalar vardır. Şimdi soruyoruz; kökleri geçmişte olmayan bir hareket var mıdır? Çünkü, söz konusu hareket geçmişten doğarsa, her zaman sınırlıdır; her zaman parçalanmıştır; hiçbir zaman tam, hiçbir zaman bütün değildir. Öyleyse, geçmişten özgür bir hareket var mıdır? Yalnızca bu soruyu anlayın; böylece konuya girebiliriz. Bu sorunun aptalca olduğunu, anlam taşımadığını söyleyebilirsiniz, ama bilginin bütün karmaşıklığını ve sınırlılığını gördüğünüzde, anlam

kazanır. Bunun sınırlılığından doğan hareketlerin sınırlı ve karmaşık olması kaçınılmazdır, dolayısıyla bu bilgiye dayanarak, hiçbir zaman iyi bir toplum ortaya çıkamaz.

Geçmişin devinimi olmadan, hareket etmek olanaklı mı? Ben bunun olabileceğini söylüyorum, bu da, bilginin bütün yapısına ilişkin bir içgörüyü elde etmektir. İçgörü, derin bir anlayıştır, bu olayın bütünüyle anlaşılmasıdır: Bilgi, hareket sınırlıdır, özgürlükleri yoktur, dolayısıyla bundan, iyi bir toplum ortaya çıkarılamaz. Bu hakikatin algılanması, bütünsel olan farklı tür bir öğrenmenin ortaya çıkmasıdır.

Bakın, şöyle açıklayayım. Erkek ile kadın arasındaki ilişki nedir? İlişki nedir? Genelde kabul edildiği gibi ilişki, birlikte hareket etmektir. Siz, yaşamınızı sürdürmek için çalışırsınız ve karınız evde kalıp yemekleri pişirir ya da sizin gibi o da çalışır. İlişki bütün bunları çağrıştırır: şefkat, cinsellik, öğrenme, alay etme, eş değiştirme—kız ya da erkek arkadaşınızı beğenmediğiniz zaman, bir diğerine gidersiniz. Bu süreç, *ilişki* olarak adlandırılır. Gerçek ilişkinin ne olduğunu soruyoruz? Bu tür bir ilişki aslında var mıdır? Bunun olduğunu söylemiyorum; sorguluyoruz. Bu konuda, dogmatik bir önerme yoktur. Gerçekte, ilişkimiz neye dayanır? Lütfen, bunu sorgulayın. Biriyle ilişki içindesiniz. Yaşam ilişkidir, ilişki olmadan var olamazsınız, ama söz konusu ilişki nedir? Bunun, *sevgi* olduğunu söylüyorsunuz. Kişi bu sözcükten oldukça çekinir, çünkü sevgi, türlü saçma anlamlarla yüklüdür ve genellikle *cinsellikle* bağdaştırılır. Böylece sevgi, yalnızca cinsel bir haz haline gelir. İlişki sorununu araştırdığınızda, bu gerçekte neye dayanır? Bu, birbiriniz hakkında kurduğunuz imgelere dayanır; değil mi? Kuşkusuz. İki imgenin ilişkisi vardır. Bu fikrin ya da bu gerçeğin hoşunuza gitmeyebileceğini biliyorum, ama ister hoşlanın, ister hoşlanmayın bunu sindirmek zorundasınız. Ger-

çek şu ki, herkes bir diğeri hakkında imgeler yaratır ve bu imgelerin bir tür ilişkisi vardır. Herkes, kendi yoluna giderken, hırslar, tutkular sürekli ayıncı rol oynarlar ve belki yatakta birleşirler. Bu ilişki değildir; bu yüzeyseldir, duyulara dayanır, hazdır. İmge gerçekte, iki kişi arasındaki bölücü etkendir.

Bu imge kurmanın düzeneği anımsamaktır—onun ne söylediğini ya da sizin ne söylediğinizi anımsamak, sizin cinsel imgelerinizi, saygılı, öfkeli olma, alay etme imgesini anımsamak. Birbiriniz hakkında olağanüstü çok imge kurdunuz. Anımsamak, düşüncenin hareketidir. İmge olmadan ilişki olup olamayacağını soruyoruz. Bu, biricik ilişkidir. Bunun hakikatini gördüğünüzde, imgenin olduğu yerde bölünmenin olduğunu gördüğünüzde, onun hakkında bir imgeniz olduğu ve onun da sizin hakkınızda bir imgesi olduğu zaman, bu imgelerin insanları birbirinden ayrı tuttuğunu gördüğünüzde, bunun önemini bütünüyle gördüğünüzde, ki bunu başarabilirsiniz, imge kurma düzeneği sona erer. Doğal olarak böyledir, çünkü yaşamın tümü ilişkidir—ister doğayla, ister birbirimizle olsun. Bu bir ilişkidir, ama dünya, kozmos, evren hakkında bir imgemiz varsa, yaşamla ilişkimiz olmaz. Doğa hakkında bir imgeniz olabilir; böylece söz konusu imge, gerçek olandan daha önemlidir. Bunun hakikatini gördüğünüzde, imge yaratma sona erer. Böylece, doğayla, evrenle gerçek bir ilişki olanağı sağlanır, bu da sevgidir.

Öyleyse, bir öğrenme yolu olduğunu ve bunun da anlık hareketler olduğunu söylüyoruz. Bu, bilgiden doğmaz; dürtülere dayalı bir hareket değildir; duygusal, romantik bir hareket de değildir; bilginin bütün hareketinin anlaşılmasından doğan bir harekettir, bu da bilginin sınırlılığı gerçeğidir.

Şimdi zihnim—zihin—okumaya hazırdır. Kitabı herhangi bir çarpıtma olmadan okumaya hazırdır. Yanılsama olmadığı için, bütün öyküyü tamamıyla ve "Seviyorum ya da sevmiyorum" demeden duymaya yetkindir. Bunu tıpkı bir müzik gibi okur; "Bunu sevmiyorum" diyen bir parça yoktur. Bu kitaptan öğrendiğinizde, hareket okuma sürecinin içindedir. Okumak ve hareket etmek değil, çünkü bunu yaptığınız zaman, bu bellek haline gelir ve sınırlıdır. Umarım anlıyorsunuz. Bunu incelediğinizde, ne kadar olağanüstü olduğunu görürsünüz.

Böylece, zihin okumaya hazırdır. Kitabın zihin olduğunu keşfeder. Kitap, bilinçtir. Kitap, dışarıda bir kürsünün üstüne benim okumam için bırakılmamıştır; kitap bilincimin, bilincinizin bütün içeriğidir—açgözlülük, kıskançlık, vb. Kitap orada değildir; kitap buradadır. Öyleyse, kitap burada olduğuna göre onu nasıl okuyacaksınız? Okumanın orada olduğunu düşünmüştük, ama kitap, söz konusu çarpıtmalara, bu denli büyük teknolojik olaylara, düzensizliğe, büyük korkulara, endişelere, zorbalıklara, şiddete, şefkate, sevince, bunların hepsine yetkin zihnin bu özelliğidir. Öyleyse kitap budur. Peki, ben ne okuyorum? Ne olduğunu görüyorsunuz! Önceleri kitabın okumam için orada, dışarıda olduğunu düşünüyordum, ama şimdi kitabın, o şey olduğunu gördüm. Dolayısıyla, yalnızca, ilişkide kesinlikle dingin bir gözlemleme olduğunda okunabilir. Anlıyor musunuz? Bunu izliyor musunuz? Yalnızca ilişkide kitap okunabilir. Karım, arkadaşım, köpeğim, doğa, dağlar, bir ovanın güzelliği olan ilişki, benim gerçekliğimdir. Böylece çatışma sona erer. Kitaba, ne *olması gerektiğini* söylemiyorum, böylece çatışma biter. Kitap bensem, bölünmenin sonu, kaçışın sonu, engellemelerin sonu vardır. Kitap benim, öyleyse denetim yok; kitabın kendisinden farklı bir istek de yok. Böylece, bütün çatışma hareketi, savaşım, daha iyi olma, bir

grup aracılığıyla kendimi anlamaya çalışma, bütün bunlar sona erer, çünkü olay buradadır. Bundan sonra, bütün bu hareketi günlük ilişki içinde bulursunuz. Bu gözlemlediğiniz ilişkide çatışma yoktur.

Öğrencilerle Konuşma, Rajghat, 22 Aralık 1952

Anımsarsanız, daha önce korku üzerine konuşuyorduk. Şimdi, korku da bilgi birikiminden sorumlu değil mi? Bu çok zor bir konu, dolayısıyla buna son derece dikkatli bir biçimde yaklaşıp, inceleyip inceleyemeyeceğimizi görelim. İnsanlar bilgiyi biriktirir ve bilgiye taparlar. Bilginin yaşamda son derece önemli olduğunu düşünürler—ne olduğunun, ne olacağının bilgisi, yalnızca bilimsel bilgi değil, adlandırıldığı üzere tinsel bilgi. Bütün bilgi biriktirme süreci giderek, bilgi olarak taptığımız şeye dönüşür. Bu da korku temeline dayanmıyor mu? Bilmediğimiz zaman kaybolacağımızı, nasıl hareket edeceğimizi, nasıl davranacağımızı bilemeyeceğimizi duyumsarız. Böylece, öteki insanların inançları, deneyimleri, kendi deneyimlerimiz, kitap bilgisi, bilge insanların söyledikleri aracılığıyla gelenek haline gelen bilgiyi giderek oluştururuz; ve bu geleneğin, bu bilginin arkasına sığınırız. Bu bilginin temel olduğunu ve bu bilgi olmadan yitip gideceğimizi düşünürüz; ne yapacağımızı bilemeyiz.

Şimdi, bilgi ile ne demek istiyoruz? Ne biliyoruz? Biriktirdiğiniz bilgiyi gerçekten göz önüne aldığınızda, ne biliyorsunuz? Bu nedir? Bazı düzeylerde bilgi önemlidir, örneğin bilim ya da mühendislikte olduğu gibi, ama bunun ötesinde, bildiğimiz nedir? Bu bilgi biriktirme sürecini hiç düşündü-

nüz mü? Neden sınavlara giriyorsunuz? Neden okuyorsunuz? Bilgi, bazı düzeylerde gereklidir, matematik, coğrafya, tarih bilgisi olmadan, kişi nasıl bir mühendis ya da bilim adamı olabilir? Bütün toplumsal ilişkiler bu tür bilgi üzerine kuruludur ve bilgi olmadan yaşamımızı sürdürecek parayı kazanamazdık. Bu tür bilgi gereklidir, ama bunun ötesinde ne biliyoruz?

Bilgi, yaşamımızın belirli düzeylerinde, yaşamak için vazgeçilmezdir. Ama bunun ötesinde, bilginin doğası nedir? Tanrıyı bulmak için bilgi gereklidir, kişinin kendini bilmesi için bilgi gereklidir ya da yaşamın türlü girdaplarında yolunuzu bulmak için bilgi temel oluşturur dediğimizde ne demek isteriz? Burada, bilgiyi deneyim olarak anlıyoruz. Deneyimlediğimiz nedir? Bildiğimiz nedir? Bu bilgi, ego tarafından, 'ben' (me) tarafından kendini güçlendirmek için kullanılmıyor mu? Örneğin, belirli bir toplumsal konuma eriştim. Bu deneyim, bu elde ettiğim başarı, bunun saygınlığı, bunun gücü bana belirli bir güven, rahatlık duygusu verir; böylece, başarılı olduğum, güçlü olduğum ve edindiğim konumun bilgisi, sonuç olarak biri olduğum bilgisi, 'ben'i (me) güçlendirir, değil mi?

Öyleyse, bilgiyi, egoyu, 'ben'i (me) güçlendirme aracı olarak kullanırız. Bilim adamlarının, babanızın, annenizin ya da öğretmeninizin bilgili olmakla nasıl övündüklerini, bilginin nasıl 'ben'in (me) yayılma duygusunu verdiğini, "Ben bilirim, sen bilmezsin; ben daha deneyimliyim, sen değilsin" duygusunu hiç farketmediniz mi? Giderek, yalnızca açıklamalardan öte bir şey olmayan bilgi, gururlanma amacıyla kullanılmakta ve ego için, 'ben' (me) için bir beslenme, varlığını sürdürme kaynağı olmaktadır. Çünkü ego, bağımlılık olmadan, var olamaz. Bilim adamı gururunu beslemek, biri olduğunu duyumsamak için bilgisini kullanır; bil-

ginler, öğretmenler, anne babalar ve gurular için de bu geçerlidir. Hepsi de bu dünyada biri olmayı isterler, bu nedenle, bilgiyi bu isteği gerçekleştirecek bir araç olarak kullanırlar; incelediğiniz zaman, sözcüklerin ötesine geçtiğinizde, orada ne vardır? Bildikleri nedir? Yalnızca, kitapların içerdiğini bilirler; ya da deneyimlediklerini bilirler, deneyimleri, edindikleri koşullanmanın arkatasarına dayanır. Dolayısıyla, çoğumuz sözcüklerle, bilgi olarak adlandırdığımız açıklamalarla doluyuz ve bu olmadan yitip gideriz. Öyleyse, sözcüklerin perdesinin, açıklama perdesinin tam arkasında korku parıldar ve biz bunu, yaşamdaki mesleğimizin bir aracı olarak bilgiye dönüştürürüz.

Korkunun olduğu yerde sevgi yoktur ve sevgi olmadan bilgi, kişiyi yıkıma götürür. Dünyada günümüzde olagelen de işte budur. Örneğin, insanların dünyada yaşayan insanları nasıl beslemek gerektiğine ilişkin bilgileri vardır, ama bunu yapmazlar. Bunlara nasıl gıda, giyecek, barınak sağlanacağını biliyorlar, ama bunu yapmıyorlar, çünkü her gruptan insan kendi milliyetçi, egoist tutkuları ile bölünmüştür. Gerçekten savaşı durdurmak isteselerdi bunu yapabilirlerdi, ama yine aynı nedenlerden dolayı bunu yapmıyorlar. Öyleyse, sevgi olmadan bilginin anlamı yoktur. Bu yalnızca bir yok etme aracıdır. Bunu anlayana dek, yalnızca sınavlardan geçmek ya da belirli bir konum, saygınlık ya da güç elde etmek bozulmaya, yozlaşmaya, insan onurunun giderek alçalmasına yol açar. Önemli olan yalnızca belirli düzeylerde bilgili olmak değildir—bu temelidir—ama bilginin nasıl egoizm, bencilce amaçlar için kullanıldığını görebilmek amacıyla bu duyguyu beslemektir. Deneyimin bir 'kendi'nin yayılması, güç, saygınlık aracı olarak nasıl kullanıldığına bakın. Buna baktıkça, belirli konumlardaki yetişkin insanların başarılarına, bulundukları konuma nasıl tutunduklarını göreceksiniz. Kendileri için bir kafes örmeyi istiyorlar,

çünkü güçlüler, saygınlıklan, konumları ve yetkeleri var, bu kişiler ayakta kalabiliyor, çünkü herbirimiz aynısını yapmayı istiyoruz, biri olmayı istiyoruz. Olduğunuz kişi olmayı değil, biri olmayı istiyorsunuz.

Olmak ile olmayı istemek arasında bir fark vardır. Olma arzusu, 'kendi'nin büyültülmesi, güç, konum, saygınlık için kullanılan bilgi aracılığıyla sürüp gider. Öyleyse hepimiz için, olgunlaşma sürecinde sizler ve benim için, bütün bu sorunları görmek ve bunları araştırmak, bir kişiye yalnızca bir sıfatı, adı, bir konumu olduğu için saygı göstermediğimizi görmek önemlidir. Çok az şey biliyoruz. Büyük ölçüde kitaplardaki bilgiyi elde edebiliriz, ama pek azımızın, herhangi bir şeyde doğrudan deneyimi var. Yaşamsal önem taşıyan, gerçekliğin, Tanrının doğrudan deneyimlenmesidir. Ve bunun için sevginin var olması gerekir.

Yeni Delhi, 17 Şubat 1960

Çoğumuz, temel bir değişimin gerekli olduğunu fark etmiş olmalıyız. Çok sorunla karşılaşıyoruz ve bütün bu sorunlara yaklaşmak için farklı bir yol—belki de bütünüyle farklı bir yol—olmalı. Sanırım, bu değişimin içsel yapısını anlayana dek, yalnızca yeniliğin, yüzeysel bir devrimin çok az önemi olacaktır. Gerekli olan, kuşkusuz, yüzeysel bir değişim, yeni bir düzene geçmek üzere ayarlama yapma ya da uygunluk sağlama değil, zihni bütünüyle dönüştürme, yalnızca bir bölümü değil, bütünü kapsayan bir değişim yaratmadır.

Bu değişim sorununu anlamak için, önce, düşünme sürecini ve bilginin doğasını anlamak gerekir. Bu konuda derine inmedikçe, herhangi bir değişim pek az önem taşıyacaktır, çünkü yalnızca yüzeyde değişmek, değiştirmeye çalıştığımız olayları sürdürmektir. Bütün devrimler, insanın insanla olan ilişkisini değiştirmek, daha iyi bir toplum, daha farklı bir yaşam biçimi yaratmak amacından yola çıkar; ama zaman içinde, devrimin kaldırması beklenen çeşitli kötüye kullanmalar farklı bir biçimde, toplumun farklı bir kesiminde ortaya çıkar ve aynı süreç böylece devam eder. Değiştirmek üzere, sınıfsız bir toplum ortaya çıkarmak için yola çıkarız, ama zaman içinde, koşulların baskısı altında, yalnızca farklı bir grubun yeni üst sınıfı oluşturduğunu görürüz. Devrim hiçbir zaman kökten ve temel değildir.

Öyleyse, bu denli çok sorunla karşı karşıya olduğumuzda, yüzeysel bir yenileme ya da uyarlamanın anlamsız olduğunu düşünüyorum; kalıcı ve önemli bir değişim oluşturabilmek için de, değişimin neyi çağrıştırdığını anlamalıyız. Biz, koşulların baskısıyla, yüzeysel olarak, propaganda, gereksinim ya da belirli bir düzene uyma nedeniyle değiştiriyoruz. Kişinin, bunun farkında olması gerektiğine inanıyorum. Yeni bir buluş, siyasi bir yenilenme, bir savaş, toplumsal bir devrim, bir öğreti dizgesi—bunların hepsi de insan zihnini, yalnızca yüzeysel olarak değiştirir. Temel bir değişimin neyi çağrıştırdığını bulmayı açık yüreklilikle isteyen insan, kesinlikle bütün düşünce sürecini, başka bir deyişle, zihin ve bilgiyi sorgulamalıdır.

Sizinle, zihnin ne olduğunu, bilginin doğasını ve bilmenin ne anlama geldiğini konuşmak istiyorum; çünkü bütün bunları anlamazsak pek çok sorunumuza yeni bir yaklaşımın, yaşama yeni bir bakış açısının olabileceğini sanmıyorum.

Çoğumuzun yaşamı oldukça çirkin, boğucu, sefil, değersiz. Varlığımız, çatışmalar, çelişkiler, savaşımlar, acılar, geçici coşkular, anlık doyumdan öteye gitmiyor. Kendimizi öylesine çok ayarlamalarla, uygunluklarla, düzenlemelerle bağlamışız ki, kesinlikle bir anlık bir özgürlüğümüz, tam bir var olma duygumuz yok. Her zaman düş kırıklıkları yaşanıyor, çünkü her zaman gerçekleştirme peşinde koşuyoruz. Zihnimiz dingin değil, sürekli, çeşitli istekler altında eziliyoruz. Öyleyse, bütün bu sorunları anlamak ve bunların ötesine geçebilmek için kuşkusuz, bilginin doğası ve zihnin sürecini anlamakla başlamamız gereklidir.

Bilgi, bir birikim duygusunu çağrıştırır, değil mi? Bilgi, edinilebilir ve doğası gereği, bilgi her zaman eksiktir; hiçbir zaman tam değildir. Dolayısıyla, bilgiden kaynaklanan bü-

tün hareket de eksiktir, tam değildir. Bunu çok açık bir biçimde görmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Sizin ve konuşmacının zihni anlayış içinde, duyarlılıkla hareket ettiğinde, birbirimizle gerçek bir paylaşım olanaklıdır. Ama siz yalnızca, konuşmanın sonunda bilgi ile ne demek istediğimi bulmak için dinliyorsanız, bu paylaşım gerçekleşmez. Siz yalnızca bir tanımı bekliyorsunuz ve tanımlar, kuşkusuz, anlamayı sağlamaz.

Öyleyse karşımıza şu soru çıkıyor: Anlamak nedir? Anlayan zihnin durumu nedir? "Anlıyorum" dediğinizde bununla ne demek istiyorsunuz? Anlamak yalnızca idrak değildir; bir tartışmanın sonucu değildir; kabul etme, yadsıma ya da sanıyla hiçbir ilgisi yoktur. Tam tersi, kabul etme, yadsıma ve sanı, anlamayı engeller. Anlamak için kuşkusuz, içinde karşılaştırma ya da kınama duygusunun olmadığı, uzlaşma ya da uzlaşmama amacıyla, hakkında konuştuğumuz olayın gelişimine ilişkin bir beklentinin olmadığı bir dikkat halinin var olması gerekir. Her türlü sanının, karşılaştırma ya da kınamanın durdurulması ya da askıya alınması söz konusudur; yalnızca, ortaya çıkarmak için dinlersiniz. Yaklaşımınız sorgulayıcıdır ki, bu da, bir sonuçtan başlamadığınız anlamına gelir; bir dikkat hali içindesinizdir ve bu da gerçekten dinlemektir.

Her ne kadar zor olsa da, bu bilgi sorununa girmek istiyorum, çünkü bilgi sorununu anlayabildiğimiz zaman, zihnin ötesine gidebileceğimizi düşünüyorum; kendisini aşmakla ya da kendisinin ötesine gitmekle, zihin, sınırlandırma, başka bir deyişle çaba olmadan var olabilir, bu da bilinç üzerine bir sınırlama koyar. Zihnin mekanik sürecinin ötesine gitmedikçe, gerçek yaratıcılık kuşkusuz olanaksızdır ve kuşkusuz, gerekli olan, yaratıcı, tüm bu katlanan sorunlar-

la başa çıkabilen bir zihindir. Bilginin ne olduğunu anlamak ve eksik, sınırlı olanın ötesine geçmek, yaratıcı olanı deneyimlemek, yalnızca bir algılama anını değil, sürekli bir farkındalığı, içinde sonucun bulunmadığı sürekli bir sorgulama durumunu gerektirir. Ve bu, sonuçta, zekâdır.

Eğer dinliyorsanız, yalnızca kulaklarınızla değil, anlamayı gerçekten dileyen, yetkenin olmadığı, bir sonuçla ya da bir alıntıyla başlamayan, doğru olduğunun kanıtlanması isteğini taşımayan, ama bu sayısız sorunların farkında olan ve bunların doğru bir biçimde çözümlenmesi gerektiğini gören bir zihinle dinliyorsanız—zihninizin durumu bu ise—birbirimizle bağ kurabileceğimizi düşünüyorum. Yoksa, yalnızca bir sürü sözcükle baş başa kalırsınız.

Söylediğim gibi, bütün bilgiler eksiktir ve bilgiden doğan bütün hareketler de eksiktir, dolayısıyla çelişkilidir. Kendinizin, etkinliklerinizin, dürtülerinizin, düşünce ve isteklerinizin farkına vardığınızda, kendinizle çelişkili bir halde yaşadığınızı göreceksiniz: "İstiyorum" ve aynı zamanda "İstemiyorum", "Bunu yapmalıyım" ve "Şunu yapmamalıyım" vb. Zihin her zaman çelişkili bir durumdadır ve bu çelişki ne denli çok olursa, hareketleriniz o denli çok çatışma yaratır. Başka bir deyişle, yanıtlanması gerekli, önlenmesi olanaksız ya da kaçamadığınız bir savaşım konusu olduğunda, zihniniz çelişkili bir durumda olduğundan dolayı, söz konusu savaşımı gerektiren olayla karşılaşmanın verdiği gerilim belirli bir hareketi zorunlu kılar ve bu tür bir hareket de, daha çok çelişkiye, sefalete neden olur.

Çelişkili bir hal içinde yaşadığımızın açık olup olmadığını bilmiyorum. Barış hakkında konuşuyor, ama savaşa hazırlanıyoruz. Şiddet karşıtlığından söz ediyoruz, ama temelde şiddet yüklüyüz. İyi olmaktan söz ediyoruz, ama iyi değ-

liz. Sevgiden söz ediyoruz—ama hırsla, yarışma duygusuyla, acımasızlık duygusuyla doluyuz. Öyleyse, çelişki vardır. Bu çelişkiden doğan hareketler ise yalnızca düş kırıklığı ve daha çok çelişkiye neden olur. Bilgi tam olmadığı için, bu bilgiden doğan her türlü hareketin, çelişkili olması kaçınılmazdır. Öyleyse, sorunumuz, eksik olmayan bir hareket kaynağı bulmaktır, tam bir anlık bir hareketi yaratabilmek amacıyla ve "Bunu ileriki bir tarihte, bazı dizgeler aracılığıyla bulacağım" dememek için, bunu şimdi ortaya çıkarmalıyız.

Görüyorsunuz, bütün düşünceler eksiktir; hiçbir zaman tam olamaz. Düşünce, belleğin yanıtıdır ve bellek her zaman eksiktir, çünkü bellek, deneyimlerin sonucudur; öyleyse düşünce, deneyim tarafından koşullandırılan bir zihnin tepkisidir. Bütün düşünme, bütün deneyim, bütün bilgi kaçınılmaz olarak eksiktir; dolayısıyla düşünce, karşılaştığımız bu birçok sorunu çözemez. Mantıksal, sağlıklı bir biçimde bu sorunlar hakkında uslamlama yapmayı deneyebilirsiniz; ama kendi zihninizi gözlemlediğinizde, düşüncenizin çevre koşulları, içine doğduğunuz kültür, yediğiniz besinler, yaşadığınız iklim, okuduğunuz gazete, günlük yaşamınızdaki etkiler ve baskılar tarafından koşullandığını göreceksiniz. Bir komünist, sosyalist, Hindu, Katolik, herhangi bir şey olarak koşullandınız. İnanmaya ya da inanmamaya koşullandınız ve zihin kendi inançları ya da inançsızlıkları, kendi bilgisi, deneyimleri tarafından koşullandığı için, bütün düşünme eksiktir. Özgür düşünme yoktur.

Öyleyse, çok açık bir biçimde, düşüncemizin belleğin bir yanıtı olduğunu ve belleğin mekanik olduğunu anlamalıyız. Bilgi, her zaman eksiktir ve bilgiden doğan bütün düşünceler sınırlıdır, eksiktir, hiçbir zaman özgür değildir. Öyleyse, düşüncenin özgürlüğü yoktur. Ama, bir düşünme süreci ol-

mayan ve zihnin yalnızca kendi çatışmalarının ve kendi üzerine baskı kuran bütün etkilerin farkında olduğu bir özgürlüğü ortaya çıkarmaya başlayabiliriz.

Hepsinden öte, günümüzde olduğu haliyle eğitimin amacı nedir? Zihni gerekliliklere göre biçimlendirmektir, değil mi? Günümüzde, toplum, büyük ölçüde mühendislere, bilim adamlarına, fizikçilere gereksinim duyuyor, böylece çeşitli ödül ve zorlama yöntemleri aracılığıyla, zihin, söz konusu isteğe uymak üzere etki altında bırakılır. Ve biz bunu *eğitim* olarak adlandırırız. Bilginin gerekli olmasına ve eğitimden vazgeçememize karşın, bilgi sahibi olmak, fakat buna tutsak olmamak olanaklı mıdır? Bilginin eksik doğasının farkında olarak, bütün bir hareketi, bir düşünceye, bir fikre dayanmayan hareketi gerçekleştirmeye yetkin zihnin bilgiye tutsak olmasına izin vermememiz olanaklı mı?

Şöyle açıklayayım. Bilgi ile bilme arasında bir fark yok mudur? Bilgi, kuşkusuz, hep zamana ilişkindir, oysa bilme zamana ilişkin değildir. Bilgi, bir kaynaktan, bir birikimden, bir sonuçtan gelir, ama bilme bir harekettir. Sürekli bilme, öğrenme hareketi içinde olan bir zihnin, buna dayanarak bildiği bir kaynağı yoktur.

Bir başka biçimde açıklamayı deneyelim. Öğrenme ile ne demek istiyoruz? Yalnızca bilgi biriktirdiğiniz, açıklamalar topladığınız zaman, öğrenme olur mu? Bu bir öğrenme biçimidir, değil mi? Bir mühendislik öğrencisi olarak, matematik vb. çalışırsınız; konu hakkında öğrenir, kendinize bilgi toplarsınız. Söz konusu bilgiyi pratik yollardan kullanmak amacıyla biriktirirsiniz. Öğrenmeniz biriktirmeye, toplamaya yöneliktir. Şimdi, zihin yalnızca aldığında, eklediğinde, edindiğinde, öğrenmekte midir? Yoksa öğrenmek, bütünüyle farklı bir şey midir? Şimdi öğrenmek olarak ad-

landırdığımız toplama işleminin, kesinlikle öğrenmek olmadığını söylüyorum. Bu yalnızca belleğin beslenmesidir, bu da mekanik hale gelir; ve mekanik bir biçimde, bir makine gibi işleyen zihin, öğrenmeye yetkin değildir. Bir makine hiçbir zaman öğrenmeye yetkin değildir—toplamak anlamı dışında. Öğrenme, oldukça farklı bir şeydir, bunu size göstermeye çalışacağım.

Öğrenmekte olan bir zihin hiçbir zaman "biliyorum" demez, çünkü bilgi her zaman eksiktir, oysa öğrenme her zaman tamdır. Öğrenme, belirli düzeyde bilgiyle başlayıp buna daha çok bilgi eklemek anlamına gelmez. Bu, hiçbir biçimde öğrenme değildir; bu yalnızca mekanik bir süreçtir. Bana göre, öğrenme bütünüyle farklı bir şeydir. Kendim hakkında, andan ana öğreniyorum ve 'kendim' son derece yaşamsal bir önem taşır. Bu yaşamaktır, hareket etmektir; başı ve sonu yoktur. "Kendimi biliyorum" dediğimde, öğrenme biriktirilen bilgide sona erer. Öğrenme hiçbir zaman biriktirmeye yönelik değildir; başı ve sonu olmayan bir bilme hareketidir.

Zihnin kendini, bilgi olarak adlandırılan bu mekanik biriktirmeden özgürleştirmesi olanaklı mıdır? Kişi bunu, düşünme süreci içinde bulabilir mi? Siz ve ben, koşullanmış olduğumuzu anlıyoruz. Bazı kişilerin yaptığı gibi, koşullanmanın kaçınılmaz olduğunu söylerseniz, sorun yoktur; siz tutsaksınız demektir, hepsi budur. Ama, kendinize bu sınırlamayı, bu koşullanmayı kırmanın olanaklı olup olmadığını sormaya başladığınızda ortaya bir sorun çıkar. O zaman, bütün düşünme sürecini sorgulamanız gerekecektir. Yalnızca, "Koşullanmamın farkında olmalıyım, bunun hakkında düşünmeliyim, anlamak amacıyla bunu incelemeli ve bunu yok etmeliyim," dediğinizde, güç kullanmış olursunuz. Düşünceniz, incelemeniz şimdi bile, donanımınızın bir sonu-

cudur. Dolayısıyla, düşünceniz aracılığıyla, kendisi de bunun bir parçası olan koşullanmanızı kuşkusuz ortadan kaldıramazsınız.

Önce sorunu anlayın; çözümü sormayın. Gerçek şu ki, koşulluyuz ve bu koşullanmayı anlamak için bütün düşünce de eksik olacaktır. Dolayısıyla, hiçbir zaman tam bir anlayış yoktur ve ancak bütün düşünme sürecinin bütünüyle anlaşılması durumunda özgürlük vardır. Buradaki zorluk ise, her zaman zihnin alanında işlememizdir, bu, mantıklı ya da mantıksız, düşüncenin aracıdır ve daha önce gördüğümüz gibi düşünce her zaman eksiktir.

Bana göre, zihin bir bütündür. 'Anlık'tır; duygulardır, gözlemleme, ayırt etme yetisidir; "Yapacağım" ve "Yapmayacağım" diyen o düşünce merkezidir; arzudur; gerçekleştirmedir. Bu bütündür, duygusal olandan ayrı, zekâya ilişkin bir şey değildir. Düşünceyi, sorunlarımızı çözme aracı olarak kullanıyoruz. Oysa düşünce, sorunlarımızdan hiçbirini çözme aracı değildir, çünkü düşünce belleğin bir yanıtıdır ve bellek, deneyim gibi biriktirilen bilginin bir sonucudur. Bunu anladığımıza göre, zihin ne yapabilir?

Tutku, güç, saygınlık, mevki arzusuyla doluyum ve aynı zamanda, sevginin de ne olduğunu bilmem gerektiğini düşünüyorum, dolayısıyla çelişkili bir hal içindeyim. Güç, mevki, saygınlık peşinde olan bir insanın, her ne kadar bunun hakkında konuşsa bile, sevgisi yoktur ve bu ikisinin, herhangi bir biçimde bütünleşmesi, bunu ne kadar istese de olanaksızdır. Sevgi ve güç biraraya gelemez. Öyleyse, zihin ne yapacak? Düşünce, gördüğümüz gibi, ancak daha çok çelişki ve sefalet yaratacaktır. Peki, zihin, düşünceyi kesinlikle bunun içine katmadan, bu sorunun farkında olabilir mi?

Bunu bir başka biçimde açıklamaya çalışalım. Hiç böyle bir şey yaşadınız mı—eminim yaşadınız—birdenbire bir şeyi algıladığınız ve bu algılama anında hiçbir sorununuz olmadığını gördünüz mü? Sorunu algıladığınız anda, sorun bütünüyle sona erer. Bir sorununuz var ve bunun hakkında düşünüyorsunuz, bunu tartışıyor, bunun hakkında kaygılanıyorsunuz; bunu anlamak için düşünce sınırlarınızın içinde her türlü olasılığa başvuruyorsunuz. Sonunda, "Artık yapamıyorum" diyorsunuz. Bunu anlamanıza yardım etmek için hiç kimse yok, hiçbir guru, hiçbir kitap yok. Sorunla baş başa kaldınız ve hiçbir çıkış yolu yok. Sorunu, bütün gücünüzü kullanarak sorgulayıp bir yana bırakırsınız. Zihniniz artık bu sorundan dolayı kaygılı ve hırpalanmış değildir, "Bir yanıt bulmalıyım" demeyi artık kesmiştir ve böylece dinginleşir, değil mi? Bu dinginlik içinde, yanıtı bulursunuz. Siz hiç bu tür bir olayı yaşamadınız mı? Bu olağanüstü bir şey değildir. Büyük matematikçiler, bilim adamları bunu yaşarlar ve insanlar bunu arada sırada günlük yaşamlarında deneyimlerler. Bu ne anlama gelir? Zihin, düşünme gücünü tam olarak işletmiş ve bir yanıt bulamadan bütün düşüncelerin sonuna gelmiştir; dolayısıyla dinginleşir—bıkkınlıktan, yorgunluktan dolayı değil, "Dingin olacağım ve böylece yanıtı bulacağım" dediği için değil. Yanıtı bulmak için olası her şeyi yaptığından, zihin, kendiliğinden dinginleşir. Seçenek olmadan, herhangi bir istek olmadan bir farkındalık vardır, bu, endişenin olmadığı bir farkındalıktır ve zihnin bu hali içinde, algılama vardır. Bütün sorunlarımızı çözecek olan da işte yalnızca bu algılamadır.

Bir kez daha, sorunu farklı bir biçimde açıklayalım. Zihinle ilgilendiğimiz zaman, bilinci sorgulamamız gerekir, çünkü zihin bilinçtir. Zihin yalnızca 'anlık', duygu, istek, düş kırıklığı, başarı, umutsuzluk değildir, aynı zamanda bilincin toplamıdır, bu bilinçaltını da kapsar. Çoğumuz, yüzeysel

olarak bilinç düzeyinde hareket ederiz. Her gün saat ondan beşe iş yerine gittiğinizde, büyük bir sıkıntı duygusuyla, tıpkı bir makine gibi kendiliğinden, bilincin üst katmanlarında hareket edersiniz. Bir meslek ya da iş öğrendiniz, bilinçli zihniniz bu düzeyde işler, oysa aşağıda bilinçaltı zihniniz vardır. Bilinç tıpkı, derin, geniş, hızlı akan bir ırmağa benzer. Yüzeyde pek çok şey olmaktadır ve pek çok yansıma vardır, ama kuşkusuz bu, bütün ırmak değildir. Irmak, bir bütündür; aşağıda ve yukarıda olanın tümünü kapsar. Bilinç için de durum aynıdır, ama pek azımız, aşağıda neler olup bittiğini bilir. Çoğumuz, yüzeyde biraz güvence ve biraz mutluluk ile ortalama bir biçimde sürdürülen yaşamdan memnundur. Biraz yiyecek ve barınağımız, birkaç küçük tapınım, birkaç küçük tann, küçük coşkular olduğu sürece, yüzeyde dönüp dolaşmamız bize yeter. Böylesine kolayca memnun olduğumuz için, derinlikleri hiçbir zaman sorgulamayız ve belki de derinlikler, yüzeyde olagelenden çok daha güçlü, çok daha ivedidir. Dolayısıyla, yüzeyde görünen ile aşağıda süregelen arasında bir çelişki vardır. Çoğumuz bu çelişkiyi ancak bir kriz olduğunda fark ederiz, çünkü yüzeysel zihin kendini çevreye bütünüyle uydurmuştur. Yüzeysel zihin, yeni Batı kültürünü, meclis yapısı ve diğer her şeyiyle uygulamıştır, ama aşağıda bugün de eski tortular, ırksal güdüler, sürekli isteyen, sıkıştıran, sessiz dürtüler yatmaktadır. Bunlar öylesine derindedir ki, genelde bunlan fark etmeyiz ve sorgulamayız, çünkü zamanımız yoktur. Bunların ipuçları çoğunlukla bilinçli zihne, rüyalar olarak yansıtılır.

Böylece zihin, bir bütünden oluşur, ama çoğumuz, yüzeyde hareket etmekten başka bir şey yapmamaktan memnunuz. Yalnızca büyük kriz anlarında, kendi içimizdeki bu derin çelişkinin farkına varırız ve bundan kaçmayı isteriz, böylece, tapınağa, guruya gider, radyoyu açar ya da başka

bir şey yaparız. Bütün kaçışlar ister Tanrı, ister radyo aracılığıyla olsun, temelde aynıdır.

Öyleyse, bilinçte bir çelişki vardır ve bu çelişkiyi çözmek ya da bundan kaçmak için harcanan her türlü çaba, bilince daha çok bir sınırlama getirir. Her seferinde farklı biçimde aynı şeylerden söz ediyorum. İlgilendiğimiz şey bilgiyle, yani eksik olanla eğitilen zihnin bütününün nasıl farkına varabileceği. Ancak zihin bütünün farkında olduğunda, sorunun sona erdiği bir anlayışa varılır.

Tüm düşünme sınırlıdır, çünkü düşünme belleğin yanıtıdır—deneyim olarak bellek, bilgi birikimi olarak bellek—ve mekaniktir. Mekanik olduğu için, düşünme, sorunlarımızı çözemez. Bu, düşünmeyi durdurmamız gerektiği anlamına gelmez. Ama, bütünüyle yeni bir etken gereklidir. Çeşitli yöntemler ve dizgeler, çeşitli yollar—siyasal yollar, dini yollar—denedik ve bunların hepsi de başarısız oldu. İnsan hâlâ sefalet içinde, çaresizlik içinde arayışlarını sürdürüyor ve üzüntüsünün sonu yok gibi görünüyor. Öyleyse, zihin tarafından tanınamayacak bütünüyle yeni bir etken gerekiyor.

Kuşkusuz zihin, tanımanın aracıdır ve zihnin tanıdığı her şey önceden bilinendir; dolayısıyla yeni değildir. Bu hâlâ düşünce, bellek alanı içindedir, dolayısıyla mekaniktir. Öyleyse zihin, tanıma süreci olmadan algıladığı bir halde olmalıdır.

Şimdi, bu hal nedir? Bunun düşünceyle hiçbir ilgisi yoktur; tanıma ile ilgisi yoktur. Tanıma ve düşünce mekaniktir. Eğer bu biçimde söyleyebilirsek, bir algılama halidir, başka bir şey değildir: bu, bir oluş halidir.

Çoğumuz, sığ zihinleri olan sıradan insanlarız ve dar, sığ bir

zihnin düşünmesi ancak daha çok sefalete yol açabilir. Sığ bir zihin kendini derinleştiremez; her zaman sığ, küçük ve kıskanç olacaktır. Ama, sığ olduğu gerçeğini görebilir ve bunu değiştirmek için hiçbir çaba harcamaz. Zihin koşullanmış olduğunu görür ve koşullanmayı değiştirmeye kalkmaz, çünkü değiştirmeye yönelik güdüleri, bilginin sonucu olduğunu ve bunun da eksik olduğunu görür. Dolayısıyla bir algılama durumundadır. Olanı algılamaktadır. Peki genelde ne olur? Kıskanç olduğunda zihin, kıskançlıktan kurtulmak için düşünceyi kullanır, böylece bunun karşıtını, yani kıskanç olmayanı yaratır, ama o anda bile düşünce alanı içindedir. Şimdi, zihin kıskançlık halini bunu kınamadan ya da kabul etmeden ve bunu değiştirme isteğini gündeme getirmeden algıladığı zaman, bir algılama hali içindedir ve bu algılama, yeni bir hareket, yeni bir öğe, bütünüyle farklı yapıda bir oluştur.

Gördüğünüz gibi, sözcükler, açıklamalar ve simgeler bir şey, oluş bütünüyle farklı bir şeydir. Biz burada sözcüklerle ilgilenmiyoruz; oluş ile ilgileniyoruz—gerçekte olduğumuz gibi olmak, kendimizi tinsel varlıklar, atman ve bütün bu saçmalıklar gibi düşlemek değil, ki bu da hâlâ düşünce alanındadır, dolayısıyla eksiktir. Önemli olan, olduğunuz gibi—kıskanç—olmaktır ve bunu bütünüyle algılamaktır. Bunu ancak, düşünce hareketi olmadığı zaman bütünüyle algılayabilirsiniz. Zihin, düşünce hareketidir ve aynı zamanda, düşünce hareketi olmadan tam bir algılamanın olduğu bir haldir. Yalnızca bu algılama hali, düşünme biçimimizde kökten bir değişim yaratabilir, o zaman düşünmek, mekanik olmayacaktır.

Bizim ilgilendiğimiz konu, kuşkusuz, bütün bu zihinsel sürecin sınırlamalarıyla birlikte farkında olmak ve bu sınırlamaları kaldırmak için bir çaba göstermemektir, ne olduğu-

nu bütünüyle görmektir. Bütün düşünme askıda olmadığı sürece, ne olduğunu bütünüyle göremezsiniz. Bu farkındalık halinde seçenek yoktur ve yalnızca söz konusu hal sorunlarımızı çözebilir.

Madras, 23 Aralık 1964

Öğrenmek, bilgi edinmekten çok daha önemlidir. Öğrenmek bir sanattır. Elektronik beyin, bilgisayar bilgi elde edebilir ve her türlü açıklamayı verebilir, ama bu makine, akıllı, iyi bilgilendirilmiş olmasına karşın, öğrenemez. Yalnızca insan zihni öğrenebilir. Biz, öğrenme eylemi ile bilgi süreci arasında bir fark olduğunu söylüyoruz. Bilgi süreci, deneyimler, çeşitli izlenim biçimleri, toplumun etkileri ve her türlü etki yoluyla toplamaktır. Bu toplama işlemi, bilgi bağlamında bir tortu bırakır ve biz bu bilgiden, bu arkatasardan yola çıkarak hareket ederiz. Yoksa, bu bilgi olmadan, yüzyıllar boyunca elde ettiğimiz bütün bu teknolojik bilgi olmadan hareket etmek olanaksızdır, nerede yaşadığımızı, ne yapacağımızı bilemeyiz. Oysa, öğrenme eylemi sürekli bir harekettir. *Öğrendiğiniz* anda, bu bilgi halini alır ve bu bilgiyle hareket edersiniz. Bu nedenle bilgi, geçmişin aracılığıyla her zaman şimdide hareket eder.

Öğrenme, her zaman şimdide olan bir eylem ya da bir harekettir, geçmişe uygunluk söz konusu değildir. Öğrenme, kişinin bilgisiyle dinlemesi değildir. Bilgiyle, öğrendiklerinizle dinlediğinizde, aslında dinlemiyorsunuz, yorumluyorsunuz; karşılaştırıyorsunuz, yargılıyorsunuz, değerlendiriyorsunuz, kurulu belirli bir düzene uygunluğu sağlıyorsunuz demektir. Dinleme eylemi bütünüyle farklıdır; dinleme, içinde belirli bir düzene uygunluk arayışının, karşılaştırma-

nın, değerlendirmenin ya da yorumlamanın olmadığı tam bir dikkatle dinlenilen zamandır—siz dinliyorsunuz.

Şurada [başınızın üzerindeki ağaçlarda] duran kargaları dinliyorsunuz; çok ses çıkarıyorlar; uyku saatleri. Ama, konuşmacının söylediklerini dinlemek istediğiniz için, kargaları kızgınlıkla dinlediğinizde, seslerine direndiğinizde, dikkatinizi tam veremezsiniz; zihniniz bölünür. Dinleme eylemi, öğrenme eylemidir.

Kişinin yaşam hakkında öğreneceği çok şey vardır, çünkü yaşam, ilişki içinde harekettir. Ve bu ilişki eylemdir. *Yaşam* olarak adlandırdığımız bu hareketleri öğrenmeliyiz, bilgi biriktirmemeli ve bu bilgiye göre yaşamamalıyız—bu uygunluktur. Uygunluk sağlamak, uyarlamak, bir kalıba uymak, kendini belirli bir toplumun çeşitli izlenimlerine, isteklerine, baskılarına uyarlamaktır. Yaşam, yaşanmak; anlaşılmak içindir. Kişi yaşam hakkında öğrenmelidir ve kişi, yaşamla tartıştığı anda, yaşama geçmişle yaklaştığında, bilgi bağlamında koşullanmasıyla yaklaştığında, öğrenmesi son bulur.

Öyleyse, bilgi biriktirmekle öğrenme eylemi arasında bir fark vardır. Bilginizin olması gerekir; yoksa, nerede yaşadığınızı bilmez, adınızı unutursunuz, vb. Dolayısıyla, bir düzeyde bilgi zorunludur, ama bu bilgi yaşamı anlamak için kullanıldığında—bu bir harekettir, yaşayan, devinen, etkin, her an değişen bir şeydir—yaşamla *birlikte* hareket edemezseniz, geçmişte yaşarsınız ve yaşam olarak adlandırılan bu olağanüstü şeyi anlamaya çalışırsınız. Yaşamı anlamak için, onunla ilgili her dakikayı öğrenmelisiniz ve ona hiçbir zaman öğrendim diyerek yaklaşmamalısınız.

Çoğumuzun toplumda sürdüğü yaşam, uygunluk sağlamaktır, bu da, düşüncelerimizi, duygularımızı, yaşam biçim-

lerimizi, uygar bir toplumun düzenine, belirli bir kuralına ya da kalıbına uydurmak demektir; söz konusu toplum ise, her zaman ağır hareket eder, belirli kalıplara göre gelişir. Biz çocukluğumuzdan beri, içinde yaşadığımız çevreye kendimizi uyarlamak, düzene uygunluk sağlamak üzere yetiştirildik. Bu süreç içinde, hiçbir zaman öğrenme yoktur. Uygunluk sağlamaya karşı başkaldırabiliriz, ama bu başkaldırı hiçbir zaman özgürlük değildir. Ancak, hiçbir zaman biriktirmeyen, öğrenen zihin, yaşamın sürekli akışıyla birlikte hareket eder.

Toplum, insanlar arasındaki ilişki, insanlar arasındaki etkileşimdir. Çocukluğumuzdan beri, uymaya, uygunluk sağlamaya zorlandığımız belirli kalıplar oluşturmuştur, bu uygunluk içinde biz hiçbir zaman özgür olamayız. Toplum, belirli bir yetke, belirli davranış kalıpları, kurallar oluşturur. Hiçbir zaman insana özgür olması için yardım etmez; tam tersi, toplum insanı uymaya, saygı göstermeye, söz konusu toplumun erdemlerini geliştirmeye, belirli bir kalıba uymaya zorlar. Toplum hiçbir zaman insanın özgür olmasını istemez; onu özgür olmak üzere eğitmez. Bütün dinler toplumun bir parçasıdır, insan tarafından ve psişik olarak kendi özel güvenliği için yaratılmışlardır. Günümüzde örgütlendikleri biçimiyle dinlerin, kendi dogmaları, törenleri; yetke ve bölünme ile yönetilir. Dolayısıyla dinler de, insanın özgür olmasını istemez. Bu oldukça açıktır.

Öyleyse, sorun toplumda düzen olması gerektiği değil mi? Düzeniniz olması gerekir; yoksa yaşayamazsınız—etkinlik bağlamında düzen, her vatandaşın işbirliği yapması, konum farkı olmadan işlevini gerçekleştirmek için en iyisini yapması bağlamında düzen. Bu düzendir—toplumun yarattığı, bizim düzen olarak adlandırdığımız ve konum farkı olan düzen değil. İşlev, konum farkı yaratır; işlev, saygınlık, güç

yaratır. Birbiriyle yarışmaya dayalı toplumun mücadelesinde, insanları düzen içinde tutmak için yasalar vardır.

Öyleyse sorun, araba kullandığınızda yolun doğru şeridinde gitmek için uygunluğun olması gerektiğidir aynı zamanda özgürlüğün olması da gerekir. Yoksa toplumun anlamı yoktur. Toplum, insana özgürlük vermez; ona başkaldırması için yardım edebilir, ama herhangi bir öğrenci başkaldırabilir. İnsana, özgür olması ve bütün bu uygunluk sorununu anlaması için yardım etmek, uygunluk göstermesi, ama toplumun bir kölesi olmaması için yardım etmek, kurallara, düzene, topluma uyması, bu olağanüstü özgürlük duygusunu koruması için yardım etmek, bütün bunlar, çok büyük bir zekâ gerektirir. İnsan, iki milyon yıl yaşamış olmasına karşın, özgür değildir. İnsan özgür olmadıkça, üzüntünün sonu gelmeyecektir; endişenin, sefaletin, kişinin zihin ve yüreğindeki korkunç yoksulluğun sonu olmayacaktır.

Toplum, bu özgürlükle kesinlikle ilgili değildir, yalnızca insan bu özgürlük aracılığıyla kendisi için bir düzene, bir inanca, bilgiye göre değil, andan ana, yaşamla birlikte akan yeni bir yaşam biçimi bulabilir. İnsan, sözcüğün en derin anlamıyla özgür olmadığı zaman—istediğini yapmakta özgür olması anlamında değil, bu son derece açık ve saçmadır—kendisine belirli koşulları zorunlu kılan, zihnini biçimlendiren toplumdan özgür olması bağlamında, iki milyon ya da daha fazla yıl da yaşasa, üzüntüden, yalnızlık acısından, yaşamın zorluğundan, miras aldığı türlü endişelerden özgür olmayacaktır.

Öyleyse sorun şudur: İnsanın uygunluk sağlaması, ama toplumdan özgür olması olanaklı mıdır? İnsan, uygunluk sağlamalı, kendisini uyarlamalıdır—araba kullandığında, başkalarının güvenliği için yolun doğru şeridinde gitmeli-

dir, mektup atmak için pul almalıdır, gelirinin üzerinden vergi ödemelidir, vb. Ama, uygunluk göstermek çoğumuz için, çok daha derindir; psişik olarak uygunluk gösteririz ve toplumun olumsuzluğu da işte burada başlar. İnsan, toplumdan özgür olmadıkça, izlemesi için toplumun yerleştirdiği kalıplardan özgür olmadıkça, yalnızca ahlaklıdır—toplumsal bağlamda düzenli olduğu için ahlaklı—ama erdemlilik bağlamında düzensizdir. Belirli bir toplumun ahlakını izleyen insan ahlaksızdır, çünkü bu yalnızca onu giderek daha fazla bir kalıba yerleştirir ve giderek daha fazla köle olmasına neden olur. Giderek saygınlık kazanır ve dolayısıyla giderek daha çok sıradanlaşır.

Öğrenen bir insan, yaşadıkça, toplumun bütün işlevini anlamaktadır, bu, insanla insan arasında doğru ilişkiyi kurmak, işbirliği yapması için kendisine yardım etmektir—bir fikir ile, bir düzen ile, yetke ile değil, şefkat, sevgi, zekâdan yola çıkarak işbirliği yapmak. Aynı zamanda, zekânın yükseltilmiş duyarlılığını da anlamaktadır. Zekâ yalnızca, deneyim ve bilgi zihni körelttiği için deneyimle ve bilgiyle hiçbir ilgisi olmayan yükseltilmiş duyarlılıktır.

Bildiğiniz gibi, yaşamınızın her günü bir ağacın yanından geçebilirsiniz. Bir dalın o olağanüstü biçimini beğenmiyorsanız, bir yaprağı, kış ortasında bir ağacın çıplaklığını, gün batımının güzelliğini göremiyorsanız, güneşin batışıyla ya da hurma ağacının sudaki yansımasıyla tam bir bağ kuramıyorsanız, zihniniz her ne kadar ahlaklı, saygın olsa ve topluma uygunluk sağlasa da, körelmiş bir zihindir. Böyle bir zihin hiçbir zaman özgür olamaz. Ancak, yaşadıkça, her gün, her an, yaşamın, ilişkinin—bu eylemlerdir—hareketi içinde öğrenen bir zihin, yalnızca bu tür bir zihin özgür olabilir. Zihnin özgür olması gerekir, insanda var olan çatışmalardan, kendi içindeki çelişkilerden özgür olması gerekir.

İnsanda var olan, kendi içindeki çelişki, kendi içinde ve komşusuyla sonsuz çatışma yaratır ve bu çatışma ahlak olarak adlandırılır, çünkü insanın, toplumun oluşturmuş olduğu kalıplara uymasına yardım eder.

Bombay, 21 Şubat 1965

Oldukça karmaşık olarak nitelendirilebilecek, ama aslında oldukça yalın bir şey hakkında konuşmak istiyorum. Biz olayları karmaşık hale getirmeyi seviyoruz; olayları karmaşıklaştırmayı seviyoruz. Karmaşıklığın, her şeyi zihinsel ya da geleneksel bir biçimde ele almanın entelektüel bir olgu olduğunu düşünüyor ve böylece soruna ya da olaya karmaşık bir yapı kazandırıyoruz. Oysa, bir şeyi derinden anlamak için kişi konuya yalın bir biçimde yaklaşmalıdır—yalnızca sözlü ya da duygusal bağlamda değil, son derece genç bir zihinle buna yaklaşmalıdır. Çoğumuzun zihni yaşlı, çünkü pek çok deneyime sahip. Kırıldık; sayısız sorunlar ve sarsıntılarla karşılaştık; esnekliğimizi, hızlı hareket etme yeteneğimizi kaybediyoruz. Genç bir zihin, kuşkusuz, görmek ve gözlemlemek üzerine hareketlerde bulunan bir zihindir. Başka bir deyişle genç bir zihin, görmenin hareket etmek olduğunu anlayan bir zihindir.

Sesleri nasıl dinlediğinizi merak ediyorum. Ses, yaşamımızda önemli bir rol oynar. Kuş sesi, gök gürültüsü, denizin durmak bilmeyen dalgaları, büyük şehrin gürültüsü, yaprakların fısıltısı, kahkaha, çığlık, bir sözcük—bunların hepsi de ses türleridir ve yaşamımızda, yalnızca müzik olarak değil, her gün duyduğumuz sesler olarak da, olağanüstü bir rol oynarlar. Kişi çevresindeki sesleri nasıl dinleyecek, kargaların sesini, uzaktan gelen müziği? Kişi bunu kendi sesiy-

le birlikte mi dinler, yoksa kendi sesi olmadan mı dinler?

Çoğumuz kendi kendimize gevezelik yapmaya, fikir yürütmeye, yargılamaya, değerlendirmeye, adlandırmaya yönelik seslerle dinleriz, ama olguyu hiçbir zaman dinlemeyiz. Kendi gevezeliğimizi dinleriz, ama gerçekte dinlemeyiz. Gerçekten dinlemek için zihnin olağanüstü dingin ve sessiz olması gerekir. Konuşmacıyı dinlediğinizde, kendinizle konuşmayı sürdürdüğünüz, fikirlerinizi, düşüncelerinizi, sonuçlarınızı, değerlendirmelerinizi dışa yönelttiğiniz sürece, gerçekte konuşmacıyı hiç dinlemiyorsunuz demektir. Yalnızca konuşmacıyı değil, aynı zamanda kuşları, günlük yaşamın seslerini dinlemek için de, belirli bir dinginliğin, belirli bir sessizliğin olması gerekir.

Çoğumuz sessiz değiliz. Yalnızca kendimizle konuşmayı sürdürmekle kalmıyor, aynı zamanda sürekli ve bitmemecesine konuşup duruyoruz. Dinlemek için, belirli bir uzay duygusuna sahip olmamız gerekiyor, ama kendimizle konuştuğumuzda uzay yoktur. Dinlemek, belirli bir dinginliği gerektirir ve dinginlik içinde dinlemek de belirli bir disiplini gerektirir. Disiplin çoğumuz için, kendimize özgü sesin, kendi yargılamamızın, kendi değerlendirmemizin bastırılmasıdır. Gevezeliği durdurmak amacıyla, en azından o an için, bunu bastırmaya çalışırız ve böylece, konuşmacıyı ya da kuşları dinlemek için bir çaba harcarız. Disiplin, çoğumuz için, bir bastırma biçimidir; belirli bir düzene uygunluk sağlama biçimidir. Sesi dinlemek için, her türlü denetim, baskı doğal olarak ortadan kalkmalıdır. Dinlediğiniz zaman, kendi sesinizi, kendi gevezeliğinizi durdurmanın ve dinginlik içinde dinlemenin olağanüstü güç olduğunu göreceksiniz.

Disiplin sözcüğünü, doğru anlamında, öğrenmek anlamın-

da kullanıyorum. Disiplin, sözcüğün tam anlamıyla, uymayı, bastırmayı, öykünmeyi değil, özellikle öğrenme işlemini çağrıştırır. Öğrenme, yalnızca bilgi biriktirme değildir—herhangi bir makine de biriktirebilir. Hiçbir makine öğrenemez; bir bilgisayar ya da elektronik bir beyin bile öğrenemez. Bilgisayarlar ve elektronik beyinler ancak bilgi, açıklama biriktirebilir ve bunları size geri verebilirler. Öyleyse, öğrenme disiplindir ve bunu anlamak çok önemlidir.

Her dakika öğrenme eylemi gerektiren bir konuya giriyoruz—uyma, bastırma değil, öğrenme. Yalnızca duyduklarınızı daha önceden bildikleriniz ya da okuduklarınızla karşılaştırıyorsanız—her ne kadar geniş kapsamlı ve akıllıca olsa da—öğrenme olamaz. Karşılaştırıyorsanız, öğrenemezsiniz. Öğrenme yalnızca, zihin oldukça sessiz olduğunda ve bu sessizlikten hareketle dinlediğinde ortaya çıkabilir; yoksa öğrenme olamaz. Yeni bir dil, yeni bir teknik, bilmediğiniz yeni bir şeyi öğrenmek istediğinizde, zihninizin belirli bir dereceye kadar dingin olması gerekir; dingin olmadığında, öğrenemez. Söz konusu dili ya da tekniği daha önceden biliyorsanız, yalnızca daha çok bilgi eklersiniz. Daha çok bilgi eklenmesi yalnızca daha çok bilgi elde etmektir, öğrenmek değildir.

Öğrenmek, disiplin altına almaktır. Bütün ilişkiler bir tür disiplindir ve bütün ilişki harekettir. Hiçbir ilişki durağan değildir, her ilişki yeni bir öğrenmeyi gerektirir. Kırk yıldır evli olmanıza, karınız ya da kocanızla rahat, dengeli, saygın bir ilişki kurmanıza karşın, bunu bir kalıba oturttuğunuz an, öğrenmeyi sona erdirirsiniz. İlişki bir harekettir; durağan değildir. Her ilişki bunun hakkında sürekli öğrenmenizi ister, çünkü ilişki sürekli değişir, hareket eder, canlıdır; yoksa ilişkide olmazsınız. İlişkide olduğunuzu düşünebilirsiniz, ama aslında, diğer kişiye ilişkin kurduğunuz imgeyle,

her ikinizin yaşadığı deneyimle, acıyla, incinmeyle ya da hazla ilişkidesinizdir. İmge, simge, fikirler—bunlarla bir kişiye yaklaştığınızda ilişkiyi, durağan, ölü, yaşamdan yoksun, canlılığı olmayan, tutkunun olmadığı bir şeye dönüştürürsünüz. Yalnızca, öğrenen bir zihin çok tutkuludur.

Tutku sözcüğünü, çoğalan haz anlamında değil, her zaman öğrenen ve dolayısıyla her zaman istekli, canlı, hareket eden, yaşayan, şevkli, genç olan zihin hali için kullanıyoruz. Çok azımız tutkuluyuz. Haz, şehvet, sevinç duygumuz var, ama tutkumuz yok. Sözcüğün geniş anlamıyla, tutku olmadan nasıl öğrenebilir, yeni şeyleri nasıl keşfedebilir, nasıl sorgulayabilir, bu sorgulama hareketine nasıl kapılabilirsiniz?

Çok tutkulu bir zihin, her zaman tehlikededir. Belki de çoğumuz, bilinçsizce öğrenen ve dolayısıyla hareket eden bu tutkulu zihnin farkındadır ve bilinçsizce başarısız olmuştur, büyük olasılıkla neden hiçbir zaman tutkulu olmadığımızın nedenlerinden biri de budur. Saygı, uygunluk gösteriyoruz; kabul ediyoruz; boyun eğiyoruz. *Saygınlık, görev* ve buna benzer bütün öteki sözcükleri, öğrenme eylemini bastırmak için kullanıyoruz.

Öğrenme eylemi, disiplindir. Söz konusu disiplinde, herhangi tür bir uygunluk yoktur, dolayısıyla baskı da yoktur, çünkü duygularınız, öfkeniz, cinsel zevkleriniz ve diğer şeyler hakkında öğrendiğinizde, baskı altına alma, düşkünlük gösterme durumu yoktur. Bu en zor yapılabilen şeylerden biridir, çünkü bütün geleneklerimiz, bütün geçmiş, bütün bellek, alışkanlıklar, zihni belirli bir yere yerleştirmiştir. Bu alışkanlığı kolayca izliyoruz ve bu alışkanlıktan ötürü herhangi bir biçimde rahatsız edilmeyi de istemiyoruz. Dolayısıyla, çoğumuz için, disiplin yalnızca uygunluk göster-

me, bastırma, öykünmedir, bunlar kişiyi son derece saygın bir yaşama yöneltir—eğer buna yaşam denirse. Saygınlık, baskı, öykünme, uygunluk çerçevesi içine sıkışmış bir insan, aslında yaşamıyordur. Bütün öğrendikleri, bütün elde ettikleri, belirli bir kalıba uymaktan öte bir şey değildir ve izlediği disiplin onu yıkmıştır.

Ama biz, ancak yoğun bir canlılık, tutku olduğunda ortaya çıkabilecek öğrenme eyleminden söz ediyoruz. Bir öğrenme eylemi olan disiplinden söz ediyoruz. Öğrenme eylemi her dakikadır, *öğrendiniz* ve öğrendiğinizi bir sonraki olaya uyguluyorsunuz demek değildir—o zaman öğrenmeyi durdurursunuz. Konuştuğumuz bu tür disiplin gereklidir, çünkü bütün ilişki disiplin içinde, öğrenme içinde bir harekettir. Her dakika öğrenme eylemi olan bu disiplin, büyük ölçüde içgörü, anlayış gerektiren bir şeyi sorgulamada temel oluşturur.

Saanen, 4 Ağustos 1965

Krishnamurti: Biri farklı bir boyutta yaşama isteğine, belki bu konuşmalar sırasında, belki de ormanda tek başına yürürken ya da bir diğeriyle olan ilişkisinde, bir şeyler sezdiğine ve "Keşke bu anda kalsam ve eskiye dönmesem" dediğine dikkat çekti. Deneyimle, söz konusu farklı bir boyut duygusuyla gerçekler arasında bir çelişki vardır. Bu çelişkiyi uzaklaştırabilirsek, farklı bir boyut duygusu ve sürekli buna ulaşmaya çalıştığımız tek bir an bile olmayacaktır. Bu sorulara yaklaştığımız ve bu çelişkinin bütünüyle, hem bilinç, hem de bilinçaltı düzeylerinde ortadan kaldırılıp kaldırılamayacağını bulmaya çalıştığımızda, belki karşılaştırma yapmadan yaşayabileceğiz. Bu soruna girelim mi?

Kişi, kesinlikle farkında ve duyarlı olduğunda, bu çelişkinin bilincine nasıl varır? Size bir çelişki durumunda olduğumuzu söyleyen nedir? Birileri size bunu söylediği için ya da bu size acı verdiği için mi farkına varırsınız? Bir zevkin peşinde gitmeyi istiyor ve bu zevkin peşinde gittiğinizde de, bir çelişki olduğunu mu fark ediyorsunuz? Bir şeyi izlemek istiyorsunuz, ama etkinlikleriniz, günlük yaşamınız sizi bundan uzaklaştırıyor mu? Kişi, nasıl farkına vardığını bulmalıdır.

Bu konuya adım adım gireceğiz. Herhangi bir sonuca varmayacağız. Baktığımız, incelediğimiz sürece öğreneceğiz, dolayısıyla sonunda varılacak herhangi bir sonuç olmayacak. Çünkü birisi bana, bir çelişki içinde olduğumu *söyler-*

se bunun bütünüyle farklı bir etkisi olur.

Şiddet karşıtı, barış yanlısı bir idealim olduğu, ama şiddete eğilimli olduğum zaman, bir çelişki vardır ya da iki arzu farklı yönlere gitmek ister, buradan çatışma doğar. Yaşam, bir çelişki içinde olduğumu gösterir ya da birisi bana bunu söyler. Bu çelişkiyi bir çaba, bir acı, olgu ile ideal arasında bir düzenleme yapma yoluyla fark edebilirim. Bir olay ya da bir deneyim bana bir çelişki içinde olduğunu söyler. Bu bir haldir. Öte yandan, herhangi bir uyarıcı olmaksızın bu çelişkiyi siz fark edebilirsiniz. Şimdi, çoğumuz için bunlardan hangisi geçerlidir? Bir olay zihni kendi aykırılığı hakkında uyarır ya da zihin herhangi bir olay olmaksızın kendi fark eder. İlk önce bunlardan birincisini ele alalım, daha sonra ikincisini inceleyelim.

Çelişkiyi, hoş ya da üzüntü verici bir olay aracılığıyla tanırız. Bir imge, bir ideal, yerleşik bir davranış düzeni elde etmişken, bütün bunlarla çelişen bir olay gerçekleşir. Bu nedenle, üzüntü duyarım. "Bir çelişki hali yaşıyorum" derim ve gerçeği oluşturarak, ki bu biçimde şiddet uygulanır, bunu ideale uyarlayarak ya da ideali ortadan kaldırıp yalnızca gerçeği bırakarak sinirli bir halde bu çelişkinin üstesinden gelmeye çalışırım.

Kurulu davranış düzeni ya da kendi alışkanlıklarım aracılığıyla, ne yapmam gerektiğine, ne olmam gerektiğine ilişkin bir imge vardır ve bu imgenin dışında gerçekleşen bir olay, söz konusu imgeyle çelişir. Bu aykırılık acı verdiği için, bundan kurtulmak isterim. Ya gerçeği, olayı, imgeye uyarlarım ya da imgeyi bütünüyle ortadan kaldırırım ve hiçbir merkez bırakmam.

"Olayı imgeye uyarlamalıyım" ya da "İdeali ortadan kaldır-

malıyım" diyen varlık kimdir? Burada söz konusu üç öğe vardır: Gerçek, ideal ve "Ya ideali ortadan kaldırarak ya da yalnızca olguyu kabul ederek çelişkiden kurtulmalıyım," diyen varlık. Şimdi, söz konusu varlığın kim olduğunu bulmalıyım. Bu varlık var olduğu sürece, çelişki olacaktır.

Soran: Çelişki, hiçbir şeyle bağlantılı değildir. Çelişki, kendi içinde vardır.

K: Biz de buna geliyoruz. Önce, şu konuyu açıklığa kavuşturalım. İmge, 'ne olmam gerektiği', ideal ve şiddet yüklü olduğum olgusu vardır. Yarattığım bu ideali ortadan kaldıracak ve böylece yalnızca olguyu ele alacağım. "Bunu ortadan kaldırmalı ve yalnızca olguyu ele almalıyım" diyen varlık kimdir? Bu varlığı, bunu bildiren merkezi anlamadığımda, bu merkez her zaman bir çelişki durumunda olacak ya da çelişki yaratacaktır. Şimdi, bu merkez kimdir? Bu merkez nedir?

S: Bu kendinizin bir parçası değil mi?

K: Evet, hanımefendi, ama, kendiniz nedir? Nedir bu?

S: Yolun ortasında duran ve aşılması gereken bir şey.

K: Bakın, hanımefendi, "Bir çelişki içinde olmamalıyım, dolayısıyla bu durumda olmamak için, ideali ortadan kaldıracağım," diyen bu merkezin ne olduğunu kendimize soruyoruz. Bu merkez hâlâ burada ve biz, bunun yapısının, doğasının ne olduğunu soruyoruz.

Bunu ortaya çıkaracağız, yeniden öğreneceğiz. Bu, öğrenmenin tek yoludur. Bunun hakkında düşünmüş olabilirsiniz, bunun hakkında sonuçlara varmış olabilirsiniz, ama

buna varırsanız, öğrenmeyi kesersiniz. Biz şimdi, ister ideali kaldırın, isterse gerçeği göz ardı edin, çelişkiyi yaratan bu merkezi öğreneceğiz. Bunu öğrenecek olan zihnin durumu, merkezin ne olduğunu gerçekten bilmeyen bir durum olmalıdır. Bunu daha önceden biliyor olabiliriz, ama daha önceki bilgiyle yaklaştığımızda, bugün gerçekte ne olduğunu ortaya çıkarmalıyız. Değişmiş olabilir; hareket etmiş olabilir; kendini dönüştürmüş olabilir; hiç var olmayabilir. Dolayısıyla bunu ortaya çıkarmak için, bu merkezi bugün öğrenmek için, daha önceki bilgiden, daha önceki sonuçlardan özgür olmamız gerekir. Dolayısıyla zihinlerimizin bu soruyla birlikte sessiz, bütünüyle sessiz, dingin olması gerekir. Böylece, bunun hakkında öğrenebileceğiz—böylece bunun hakkında öğreniyoruz. Her zaman çelişki yaratan, denetimleyen, "Bu doğru", "Bu yanlış", "Bunu yapmam gerekiyor", "Bunun olması gerekiyor", "Sevilmiyorum", "Sevmem gerekiyor", "Mutsuzum", "Farklı bir boyutta yaşamam gerekiyor", "Dinledim, ama anlamadım" diyen bu merkez nedir? Bu hareket nedir?

S: Bu bilme hareketidir.

K: Bu sorduğumuz çok zor bir soru. Eskiler bunun ruh, atman, Tanrı, iyilik, ilk günah olduğunu söylerlerdi. Bütün bu söylenenleri hemen bir yana itip, bilme hareketi olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? İlk önce başkalarının bunun hakkında ne söylediklerini bilmeli ve bunda doğruluk olup olmadığını bulmalısınız. Yalnızca, din bilginlerinin, Tanrıya, doğruluğa, ruha, atmana inanan insanların söylediklerini yinelersiniz, hiçbir yere ulaşamazsınız. Birtakım yetkenin yinelenmesi sizi ilgilendirmez. Bu yalnızca gelenektir, bunu dışlarsınız. Sorgular ve belirli noktaya varırsınız; buna, bütünüyle bilmeyerek, sessizce yaklaşırsınız. Bunun hakkında öğrenmek istersiniz; öğrenmek için, bakmadan önce tam

bir dinginliğin gerekli olduğunu görürsünüz. Sessiz olmaya yönlendirilmeden, zorunlu kılınmadan sessiz olabilir misiniz, kendiliğinizden sessizleşebilir ve bu hareketin ne olduğunu bulabilir misiniz?

S: Bilginin merkeze dönüştüğünü düşünüyorum.

S2: Bu tartışmalar ne için? Bir anlamı yok..

S3: Bu, uyum ilkesiyle bağlantılı.

K: Korkarım soruyu pek anlamadınız. Yalnızca ne duyumsadığınızı, ne düşündüğünüzü bildiriyorsunuz.

S: Zihin, çelişkinin merkezidir, bilgiyi biriktiren zihin, imgeleri yaratan zihin, bir kurtarıcıyı ortaya koyan zihin, sürekli olanın ve sürekli olmayanın olduğunu düşünen zihin. Zihnin kendisi bir çelişki içindedir.

K: Şimdi, bir dakika bekleyin! Bunu söylediniz. Peki, bunun hakkında ne öğrendiniz? Bunu incelediniz, konuya yaklaştınız ve bunun zihin olduğunu söylediniz. Bunu sözlü olarak belirttiniz ve bir önerme kurdunuz. Ne öğrendiniz? Bir şey öğrendiniz mi? Çelişkide olanın, bilgiyi edinen, inanan, Katolik, Protestan, komünist, inanmayan, inanan, imgeyi yaratan zihin olduğunu söylüyorsunuz. Bu gerçek bir olgu mu, yoksa bir fikir mi?

S: Bu özgürlüğe yönelik bilinçaltı istek mi?

K: Hayır, hanımefendi. Bunun zihin olduğunu, bilgiyi kapsayan zihin olduğunu söyleyen bir önerme söz konusu. Bunun zihin olduğunu size söyleten nedir?

S: Araştırdım.

K: Size soruyorum. Bir zihin bir başka zihine soruyor. Bunun zihin olduğunu nereden biliyorsunuz? Size bunun zihin olduğunu söyleten nedir?

S: Bize böyle söylendi.

K: Size söylendi mi? Bana da, öldüğümde olağanüstü bir dünya olacağı söylenmişti, ama ben *bu* dünyada *yaşamak* zorundayım. 'Zihin' dediğinizde, ya bu olguyu fark ettiniz—bunu, tıpkı açlığı fark ettiğiniz gibi fark ettiniz, dolayısıyla bu farkedişin geçerliliği vardır—ya da siz yalnızca kurguluyorsunuz ve bunun zihin olduğunu söylüyorsunuz. Bu durumda, öğrenmiyorsunuz. Öyleyse, aramızdan herhangi birinin bunun zihin, imge, koşullanma, bir Katolik, bir Protestan ya da bir komünist olarak yerleşik bir düzen olduğunu yanıtlamasından önce bunun hakkında öğrenmeliyiz, yalnızca bir önerme kurmamalı, *öğrenmeliyiz.* Bu özel durumu anlamadan önce, bunun hakkında öğrenecek olan zihnin ne olduğunu ortaya çıkarmalıyız.

Bakın, oğlum, kız kardeşim, annem, büyükannem, her kimse, iyi değil, mutsuz, uygun davranmıyor ve ben de bu yüzden rahatsızım. Bu rahatsızlıktan dolayı, bir şey yapmak istiyorum—ona yardım etmek, elini tutmak gibi. Ama rahatsız olduğumda, olguyu bir olgu olarak, aşın duygusal ve aptalca olmayan bir biçimde ele alamam. Öyleyse, bu soru size sorulduğunda, nasıl dinlediğiniz son derece önem taşır. Ya bir sonuçla, söz konusu merkezin ne olduğuna ilişkin daha önceden elde ettiğiniz bir fikirle dinlersiniz ya da "Gerçekten bilmiyorum; bu konuyu araştıralım," dersiniz. Gerçekten bilmediğiniz zaman, bu soruya, daha önceden

bunu kurgulamış, daha önceden koşullanmış yorgun bir zihinle değil, taze bir zihinle yaklaşırsınız.

Öyleyse, konudan daha ilginç olan—bu durumda çelişki—buna bakan zihnin halidir. Bir ağaca baktığımda, ağacın kendisinden çok daha önemli olan, ona nasıl baktığımdır. Bu çelişki sorusuyla karşılaştığında zihnin hali nedir?

S: Güçlük de burada, çünkü zihnin sessiz olması gerektiği çok açık görünüyor.

K: Sessiz *olun*! Sessiz *olun*! Konuşmayın! Görüyorsunuz, hepiniz konuşuyorsunuz, yapmıyorsunuz. Sessiz olun.

S: "Sessiz olun" dediğinizde, bize sessiz olmanın önemini vurgulamaya çalışıyorsunuz.

K: Bunu size vurgulamıyorum. Bakın, ben Çince bilmiyorum. Ne yapıyorum? Zihnim boş; bilmiyorum. Bu konuda ilerledikçe öğrenmeye başlıyorum. Ama siz bunu yapmıyorsunuz.

S: Zihninizi seyrederseniz, aynı anda susarsınız.

K: Hanımefendi, sessiz olmak, susmak değil. Bakın, konumuz çelişki, insanların neden çelişki içinde yaşadığı. Yerleşik süreğen bir imge, bir kural olduğunu söyledik, günlük olaylar bu kuralla çelişir. Zihin, çelişki olmaksızın—çelişki olmadan gerçekten *yaşamak*—nasıl yaşanacağını öğrenmeyi istediğinde duraksama, sessizlik, dinginlik ile yaklaşmalıdır. Bunu yaptığında, tıpkı benim şimdi yaptığım gibi, bir yanda sorun, öte yanda bütünüyle dingin, sorunu bilmeyen zihin vardır. Soruna bakan bu tuhaf dinginliğin, bu ilginç sessizliğin ne olduğunu soruyorum. Bu uydurma mı? Zihin

bu sessizliği, sorundan kurtulmak ve çelişkisiz uyumlu bir durumda yaşamak için uydurdu mu, yoksa bu sessizlik doğal mı? Doğalsa, uydurulmadıysa, doğal olmaya zorlanmadıysa, bir merkez var mı? Çelişki içinde olan bir merkez var mı? Merkez, doğası gereği çelişkidir. Bu çelişkiye, bu soruna bakan yalnızca sessizlikse, bu sessizlik doğal bir durum mudur, yoksa zihin uyum içinde yaşamayı istediği için uydurulmuş mudur? Doğal değilse, çelişki yeniden başlar.

Öyleyse zihin, herhangi bir soruna—yaşam, ağaç, eş—bütünüyle sessizlik içinde yaklaşabilir mi? Bu, yapılabilecek en zor şeylerden biridir, ama kişi, başka herhangi bir yaklaşımın çelişkiyi doğuracağını görür. Biz her zaman konuya olumlayarak yaklaştık: Bu bilgidir, bu imgedir, bu zihindir, bu şudur, bu odur vb. Ama bu kez biraz daha ileriye gittik. Sessizlik dedik. Sessizlik, sessiz olmak amacıyla, gürültünün olumsuzlanması, söylentinin olumsuzlanması, şunun bunun yadsınması mıdır? Olumlu, yönlendirici olmayan, yaşamda var olması gerekli bu olumsuzlama duygusunun ne olduğunu bulmalıyım.

Gerçekten iyi bir zihin hem olumlu hem de olumsuzdur; hem kadın, hem de erkektir, yalnızca erkek ya da yalnızca kadın değildir. Yunanlıların tıpkı Hindularda olduğu gibi buna ilişkin bir sözcükleri vardı. Bunu kendi imgelerinde simgeleştirdiler ve dolayısıyla bunu yitirdiler. Bunu sözcüğe, bir imgeye koyduğunuz an, gider. Ama, öğrenmeye başlar ve öğrenmeyi sürdürürseniz, bunu sözcüklere dökebilirsiniz, ama hiçbir zaman ölmez.

Öyleyse, sesin karşıtı olmayan, bu sürekli çatışmanın karşıtı olmayan bir sessizliği anlamak istiyoruz ve bunu anlamak için insan, olumsuzlamanın bütün yapısını anlamalıdır.

Bombay, 16 Şubat 1966

İnsan, insanoğlu, kökten bir değişim yaratmak için her şeyi yaptı, ama temelde, insan hiç değişmedi. İki milyon yıldır ne isek, yine öyleyiz! İçimizdeki hayvan çok güçlü. Bütün açgözlülüğü, kıskançlığı, hırsı, öfkesi, acımasızlığıyla bu hayvan bugün de yüreğimiz ve zihnimizin derinliklerinde yaşıyor. Din, kültür, uygarlık aracılığıyla bunun dışını cilaladık; daha iyi davranışlara sahibiz—belki birkaçımız daha iyi davranışlarımız var. Biraz daha çok biliyoruz; teknolojik açıdan çok ilerilere gittik. Batı ve Doğu felsefesini, edebiyatını tartışabiliriz; bütün dünyayı dolaşabiliriz. Ama içimizde, çok derinlerde, kökler çok sıkı gömülmüş.

Bütün bunları gördüğümüzde, biz—bir insan olarak siz ve ben—nasıl değişeceğiz? Kuşkusuz gözyaşlarına boğularak, idrak yoluyla, ideolojik bir ütopya peşinde koşarak değil—kişinin kendine uyguladığı zorbalık yoluyla da değil. Böylece kişi bütün bunları ortadan kaldırır, umarım siz de bütün bunları ortadan kaldırmışsınızdır. Kişinin ulusunu, tanrılarını, geleneklerini, inançlarını, inanmak üzere yetiştirildiğimiz bütün her şeyi ortadan kaldırmak, yapılması çok zor bir şeydir. Zihinsel bağlamda bunu kabul edebiliriz, ama derinlerde, bilinçaltında, tutunduğumuz geçmişin önemine ilişkin bir direnç vardır.

Öyleyse, soru şudur: İnsan kendi içinde nasıl bu denli ola-

ğanüstü bir değişim meydana getirebilir ve hâlâ bu dünyada varlığını sürdürerek, teknolojik açıdan işlevlerini yerine getirir ve sağlıklı, mantıklı, kabul edilebilir bir biçimde uslamlayabilir? İstenç—bu güçlendirilmiş arzudur—değişim meydana getirmez. İstenç, arzunun bir sonucudur, arzuya dayanır ve arzu hazzın bir parçasıdır. Bir insan olarak değişmem gerekiyor. Ne yapacağım? İstenci denetlemek, bastırmak, bir güdüye sahip olmak —istencin verdiği olumlu iddialı bir yön—amacıyla istencin uygulanmasının bu değişimi meydana getirmediğini görebiliyorum. Çünkü bu istencin uygulamasında çatışma vardır, çatışmanın olduğu yerde ise hiçbir değişimin olamayacağı açıktır. Çatışma, değişimi gerçekleştiremez. Siz ve ben bir konu hakkında çatıştığımızda, anlayış yoktur; uyum yoktur; bir araya gelmek yoktur. Çatışmanın olduğu herhangi bir düzeyde, değişim olamaz. Değişim çatışma aracılığıyla meydana getirilemez ve istenç yapısı gereği yalnızca çatışmanın bir sonucu değildir, aynı zamanda çatışmayı yaratır.

•

Bildiğiniz gibi, yaşamımızda pek az güzellik var. Yavaş yavaş doğaya karşı duyarsız hale geldik. Kendi sorunlarımız, kendi ilgi alanlarımızla öylesine yoğunuz ki, zihinlerimiz, yüreklerimiz ve beyinlerimiz duyarlılığını yitirdi. Çatışmayı, bir yaşam biçimi olarak kabul ettik. Çatışmanın olduğu yerde, duygu yoktur. Çatışma ve sevgi birlikte gidemez. Buna karşın, yaşam biçimimiz—iş yerinde, tapınakta, kilisede, sokakta—rastlantısal ya da önemli bir çatışma dizisinden öte değildir. Bütün bunları değiştirmeyi istediğimizde, yalnızca bir ağaca nasıl bakmak gerektiğini, bir akşamın sessizliğini nasıl dinlemek gerektiğini değil, aynı zamanda, kendi özünde düzensizlik olan böylesine yozlaşmış bir toplumda nasıl yaşanması gerektiğini de anlamalıyız. Bütün

bunları anlamak için, kendi düşünmemizin doğasını anlamalıyız. Beynimiz, düşünce makinesidir ve bu düşünce pek çok deneyimin sonucudur.

Bu konuya girmeden, lütfen dinleyin—aynı fikirde olmaksızın, çünkü bu konu hakkında aynı fikirde olmak söz konusu değildir. Ben, herhangi bir propaganda yapmıyorum; sizi bir başka şeye dönüştürmeye çalışmıyorum. Gözlemleyen olduğunuz zaman, siz kendiniz bu değişikliği gerçekleştireceksiniz. Lütfen dinleyin. Tıpkı bu kuşları dinlediğiniz, bir gece gökyüzünün güzelliğini ve zengin bir ırmağın dinginliğini gördüğünüz gibi dinleyin, zihinsel olarak değil, yalnızca sözcükleri değil, sözcüklerin çağrıştırdığını dinleyin. Pek azımız dinlemeye yetkiniz, çünkü ön yargılarımız, sonuçlarımız var. Bildiğimizi düşünüyoruz. Hiçbir zaman dinlemiyoruz.

Öğrenmek için, dinlemenin olması gerekir ve dinlediğinizde, dikkat vardır. Dikkat ancak, sessizlik olduğunda vardır. Öyleyse öğrenmek için, sessizlik, dikkat ve gözlem olması gerekir. Bütün süreç öğrenmektir—biriktirmek değil—yaşadığınız sürece öğrenmek; yaparken öğrenmek, daha önce öğrenip *sonra* yapmak değil. Yaşarken, yaparken öğreniyoruz, önce öğrenip sonra yapmıyoruz. Bu ikisi birbirinden bütünüyle farklıdır.

Şimdi biz, yaparken öğreniyoruz, çünkü size öğretilmiyor. Öğretmen ya da öğrenci yok, guru yok. Çünkü kişi, bir başkasının ışığıyla değil, kendi ışığıyla yürümeli. Bir başkasının ışığıyla yürürseniz, bu sizi karanlığa götürür. Öğrendiğinizi anlamak son derece önemlidir ve öğrenmek için de sessizliğin olması gerekir. Zihniniz konuşup duruyorsa, nasıl öğrenebilirsiniz? Nasıl bakabilirsiniz? Nasıl dikkat edebilirsiniz? Öğrenmekte olan bir çocuğa bakın! Konusuna gerçek-

ten ilgi duyduğunda dingindir ve dikkatini verir. Bu dikkatten dolayı öğrenmektedir. Camdan dışarı bakmayı istese bile, bu bakma hareketi, söz konusu öğrenmenin bir parçasıdır.

Öyleyse, şu anda gerçekleştirdiğimiz öğrenme ve öğrenmek için, bunu bize öğreten bir öğretmen yok. İnsanın bütün gereksinim duyduğu yalnızca dikkattir, o yalın, dingin sessizlik duygusudur ve böylece kişi öğrenir. Bu biçimde, öğrenme sırasında, kitap, öğretmen, size bunu gösterecek kimse yoktur; olay bütünüyle gerçekleşmektedir.

Öyleyse, bütün çatışmaların sona erdiği bir yaşam biçimiyle ilgileniyoruz. Öğreneceğiz, ama "Çatışma olmadan yaşamak için neler yapmalıyım," diye sormayacağız. Bu en çocukça, olgunluktan uzak bir sorudur ve bunu sorduğunuz an, size ne yapılması gerektiğini öğretecek kişiyi yaratırsınız, böylece bunun içinde sıkışıp kalırsınız. Öğrenmenin, yaparken gerçekleştiğini görmelisiniz; bir hata olmasının ya da olmamasının bununla hiçbir ilgisi yoktur.

Öğrenmek, öğretilirken değil, yaparken gerçekleşir—teknolojik açıdan hariç. Teknolojik açıdan, yardım görmeye gerek duyanm—bir elektronik beyni öğrenmekte olduğu gibi. Ama burada, size öğretecek kimse yoktur, öğrenmenin başlaması gerekir. Bir başkasının öğrettiği, hakikat değildir. İzleyen, hakikati yok eder—tıpkı gurunun yaptığı gibi. Öyleyse, öğrenmek zorundasınız ve öğrenme, yaparken gerçekleşir. Bu, öğrenmenin güzelliğidir. Söz konusu öğrenme, sıkıntıya, yapmak zorunda olduğunuz bir şeye değil, bir sevince, bir lezzete dönüşür.

Öyleyse, çatışma olmadan nasıl yaşamak gerektiği sorusuna varlığımızın bütün düzeylerinde—zihinsel olarak, duy-

gularımızda, heyecanlarımızda, fiziksel davranışlarımızda—girmek için, öğrenmek zorundayız. Konuşmacı sizin için araştırsa da, öğrenmek zorundasınız, bu da, onunla birlikte araştıracağınız anlamına gelir. Dolayısıyla öğrenme, her zaman birliktedir; bu öğrenmenin, her zaman bir ilişki süreci olduğu anlamına gelir. Lütfen bunun güzelliğini anlayın. Kendi başınıza öğrenemezsiniz. Öğrenmek, yaparken gerçekleşir, yapmak ilişkidir, geri çekilmek, çözümlemek ve sonra öğrenmek değildir. Öğrenmek, bir ilişki hareketidir ve ilişki yaşamdır. Yaşam, her günkü varloluşumuzun olağanüstü hareketidir, bu da ilişkidir. Çatışmanın yer almadığı bir yaşam biçimi bulmak ise, en büyük buluş, en büyük yoldur.

İlk önce, çatışmanın, her ne kadar yaşamımızın bir parçası olsa da, hiçbir koşulda, derin bir farkındalık, sessizlik ve güzellikle dolu bir yaşam oluşturmasının olanaklı olmadığını anlamalıyız. Çatışma içindeki bir insan büyük bir olasılıkla sevemez. Hırslı bir insanın kesinlikle sevgisi yoktur. Nasıl olabilir? Çatışma içindedir; düş kırıklığına uğramıştır; başarmak ister; eğilimi bu yöndedir. Dolayısıyla, güzellik, şefkat, sevgi yoktur. Romantik ve duygusal olabilir, ama bu sevgi değildir.

Çatışmanın her biçim ve her koşulda—kişi her ne kadar buna alışmış, bunun içinde yaşamış olsa da—yıkıcı olduğuna, saptırdığına ilişkin derin bir anlayışı olan zihin, çatışmanın sonuçlarını öğrenir ve çatışmanın kesinlikle yer almadığı bir yaşam biçimini öğrenmeye başlar. Ama, bu son derece canlı bir yaşam olacaktır, uykuya dalmayacak, uyuşmayacak, hareketsizleşmeyecek, körelmeyecek, aptallaşmayacaktır. Çatışmadan özgür olan insan değil, çatışma içindeki insan körelmiş, aptalca, duyarsız bir yaşam sürer.
Çatışmanın yer almadığı bu olağanüstü zihin halini anla-

mak ve aşmak için, kişi çatışmanın yapısını ve doğasını anlamalı ve gerçekte, nesnel olarak bütün bu durumu görmelidir. Bunu görmeden, kesinlikle bunun ötesine geçemezsiniz. Bu tıpkı, yaşamın güzelliğinden söz eden, müzik dinleyen, tiyatroya giden, bir gün batımında ağaçları seyreden, ama sokaktaki çamuru fark etmeyen birini andırır. Sokağın çamuruna, kirine, bakımsızlığına, yoksulluğuna alıştığı için, gerçekte güzelliği seven bir kişi değildir. Güzelliği sevmek için, kirin, bakımsızlığın, yoksulluğun ve acımasızlığın da farkında olmalısınız.

Saanen, 12 Temmuz 1964

Siz, bir birey olarak, gerçekten kendi içinize son derece sorgulayıcı, acımasız bir biçimde dönerek, herbirimiz için bütünüyle özgürleşmenin olanaklı olup olmadığını bulabilir misiniz? Kuşkusuz, yalnızca özgürlük varsa, değişim olabilir. Değişmemiz gerekiyor, yüzeysel olarak değil, yalnızca biraz buradan, biraz şuradan budama anlamında değil, zihnin kendi yapısında kökten bir dönüşüm yaratmamız gerekiyor. İşte bu nedenle, değişim hakkında konuşmanın, değişimi tartışmanın ve her birimizin bu konuda ne kadar uzağa gidebileceğini görmenin, son derece önemli olduğunu düşünüyorum.

Değişimle ne demek istediğimi biliyor musunuz? Değişmek, bütünüyle farklı bir biçimde düşünmektir; hiçbir zaman endişenin, çatışma duygusunun, başarmaya, bir şey olmaya ya da bir şey haline dönüşmeye yönelik savaşımın olmadığı bir zihin durumunu ortaya çıkarmaktır. Bu, korkudan bütünüyle özgür olmak demektir. Korkudan özgür olmanın ne anlama geldiğini bulmak için, kişi bence, bu öğretmen ve öğretilen sorununu anlamalı ve böylece öğrenmenin ne olduğunu keşfetmelidir. Burada öğretmen yok, dolayısıyla öğretilen kimse de yok. Hep birlikte öğreniyoruz. Öyleyse, birinin size ne yapmanız gerektiğini öğreteceği ya da söyleyeceği fikrinden bütünüyle kurtulmalısınız— bu, sizin ve konuşmacının arasındaki ilişkinin bütünüyle

farklı olduğu anlamına gelir. Öğreniyoruz; size öğretilmiyor. Burada size herhangi bir şey öğretilmek üzere bulunmadığınızı, size öğretecek bir öğretmen, sizi kurtaracak bir kurtarıcı, ne yapılması gerektiğini söyleyecek bir guru olmadığını gerçekten anladığınız zaman—bu olguyu gerçekten anladığınız zaman—her şeyi kendiniz yapmak zorunda olacaksınız, bu da olağanüstü bir enerji gerektirir.

Biz genellikle, araştırmalar, kitaplar, deneyimler aracılığıyla ya da bir öğretmen aracılığıyla öğreniriz. Bunlar, öğrenmenin alışılmış yollarıdır. Ne yapılması ve ne yapılmaması, ne düşünülmesi ve ne düşünülmemesi, nasıl duyumsanması, nasıl tepki verilmesi gerektiğini ezberleriz. Deneyimler aracılığıyla, araştırma, inceleme, deneme, kendini inceleme aracılığıyla bilgiyi anı olarak depolarız, bu anılar böylece daha çok istek ve soruna yanıt olur, buradan hareketle, giderek daha fazla öğreniriz. Bu süreci oldukça iyi tanıyoruz; çünkü ancak bu yolla öğreniyoruz. Uçağın nasıl kullanılacağını bilmiyorum, dolayısıyla öğreniyorum. Öğrenim görüyorum, deneyim kazanıyorum, bunların anısı belleğimde depolanıyor, sonra uçuyorum. Çoğumuzun bildiği tek öğrenme süreci budur. Araştırma, deneyim, eğitim aracılığıyla öğreniyoruz. Öğrenilen şey, belleğe bilgi olarak depolanır ve bir şey yapmamız gerektiğinde ya da uğraşmayı gerektiren bir olayda, söz konusu bilgi kullanılır.

Şimdi, bütünüyle farklı bir öğrenme biçimi olduğunu düşünüyorum, ama bunu anlamak ve bu farklı biçimde öğrenebilmek için, yetkeden bütünüyle kurtulmalısınız; yoksa bu konuda yalnızca eğitilmiş olursunuz ve duyduklarınızı yineleyip durursunuz. İşte bu nedenle, yetkenin doğasını anlamak son derece önemlidir. Yetke öğrenmeyi engeller—bilginin bellek olarak biriktirilmesi biçiminde olmayan öğrenme. Bellek her zaman, belirli kalıplar halinde yanıt ve-

rir, dolayısıyla özgürlüğü yoktur. Bilgi ve kurallarla yüklü, öğrendiği şeylerin altında ezilen kişi, hiçbir zaman özgür olamaz. Olağanüstü bir biçimde geniş bilgisi olabilir, ama bilgi birikimi, özgür olmasını engeller, dolayısıyla böyle bir kişi öğrenmeye yetkin değildir.

Türlü türlü bilgi biriktiririz—bilimsel, psişik, teknolojik, vb.—ve bu bilgi, insanın fiziksel sağlığı için gereklidir. Aynı zamanda, güvende olmak, rahatsızlık duymadan, kendi bilgi sınırlarımız içinde hareket etmek, dolayısıyla kendimizi her zaman güvende tutmak amacıyla da bilgi biriktiririz. Hiçbir zaman, kuşku içinde olmayı istemeyiz, kuşku içinde kalmaktan korkarız ve bilgi biriktiririz. Benim söz ettiğim işte bu psişik birikimdir ve özgürlüğü bütünüyle engelleyen de işte budur.

Öyleyse kişi, özgürlüğün ne olduğunu sorgulamaya başladığı an, yalnızca yetkeyi değil, bilgiyi de sorgulamalıdır. Yalnızca öğretildiğiniz, duyduklarınızı, okuduklarınızı, deneyimlerinizi biriktirdiğiniz zaman, hiçbir biçimde özgür olamayacağınızı göreceksiniz, çünkü her zaman bilinenin kalıbı içinde hareket etmektesiniz. Bu, çoğumuzun gerçekte karşılaştığı durumdur, öyleyse kişi ne yapmalı?

Zihnin ve beynin nasıl işlediğini görüyoruz. Beyin, kendi deneyimi, kendi bilgisi, kendi umutları ve korkularının duvarları arasında yaşayan ve hareket eden, hayvani, ilerici, evrimsel bir şeydir. Kendini korumak ve güven altına almak için son derece etkindir ve bir ölçüde de, böyle olmak zorundadır; yoksa, kısa sürede yok olurdu. Belirli derecede güvenliğe sahip olmalıdır, dolayısıyla her türlü bilgiyi toplayarak, her türlü kurala uyarak, buna göre yaşayacağı belirli bir düzeni yaratarak, alışıldığı biçimde kendine yarar sağlar ve böylece hiçbir zaman özgür olmaz. Kişi, kendi

beynini, beyninin tam olarak nasıl işlediğini gözlemlediğinde, içinde doğaçlamanın kesinlikle bulunmadığı bu kalıplaşmış varoluş biçiminin farkına varır.

Öyleyse, öğrenmek nedir? Farklı tür bir öğrenme, biriktirici olmayan, yalnızca bir bellek arkatasanna ya da kalıplar yaratarak özgürlüğü engelleyen bilgiye dönüşmeyen bir öğrenme türü var mıdır? Bir yük haline gelmeyen, zihni bozmayan, tam tersine zihni özgürleştiren bir öğrenme türü var mıdır? Bu soruyu kendinize, yüzeysel olarak değil, içten gelerek sorduysanız, zihnin neden yetkeye tutunduğunu ortaya çıkarmak gerektiğini görürsünüz. İster eğitimcinin, ister kurtarıcının, ister kitabın yetkesi, isterse kişinin kendi bilgi ve deneyiminin yetkesi olsun, zihin neden bu yetkeye tutunuyor?

Biliyorsunuz, yetkenin pek çok biçimi vardır. Kitapların yetkesi, kilisenin yetkesi, idealin yetkesi, sizin kendi deneyiminizin yetkesi ve topladığınız bilginin yetkesi. Bu yetkelere neden tutunuyorsunuz? Teknolojik açıdan, yetkelere gerek vardır. Bu son derece yalın ve açık. Ama biz, zihnin psişik durumundan söz ediyoruz; teknolojik yetkeden farklı olarak, zihin psişik bağlamda neden yetkeye tutunur?

Kuşkusuz, zihin yetkeye tutunur, çünkü belirsizlikten, güvensizlikten korkar; bilinmeyenden korkar, olabileceklerden korkar. Siz ve ben, hiç yetke olmadan yaşayabilir miyiz—baskın olma, iddia etme, dogmacılık, saldırganlık, başarmayı isteme, ünlü olmayı isteme, biri olmayı isteme bağlamında yetke? Bu dünyada yaşamayı—işe gitme vb.—tam bir alçakgönüllülük içinde sürdürebilir miyiz? Bunun, ortaya çıkarılması çok zor, değil mi? Ama yalnızca, bu tür tam bir alçakgönüllülük durumunda—bu, bilmemeye gönüllü bir zihnin durumudur—kişinin öğrenebileceğini düşünüyo-

rum. Yoksa kişi yalnızca biriktirir, dolayısıyla öğrenemez.

Peki, insan her gün, söz konusu durumda yaşayabilir mi? Kuşkusuz, gerçekten öğrenen bir zihnin ne yetkesi vardır, ne de yetke peşindedir, çünkü, sürekli öğrenme halindedir, yalnızca dış olaylar yoluyla değil, iç olgular yoluyla da öğrenir, herhangi bir gruba, topluluğa, herhangi bir ırk ya da kültüre ait değildir. Her şeyden, sürekli ve biriktirmeden öğrenebiliyorsanız, herhangi bir yetke, öğretmen nasıl olabilir? Nasıl herhangi birini izleyebilirsiniz? Bu, yaşamanın biricik yoludur—kitaplardan öğrenmek değil, bunu demiyorum, sizin kendi isteklerinizden, kendi düşünce hareketinizden, kendi varlığınızdan öğrenmek. Böylece, zihniniz her zaman yeni ve taze kalır, her şeye bilginin, deneyimin, öğrendiklerinin yorgun bakışıyla değil, yenilenmiş gözle bakar. Kişi bunu gerçekten ve derinden anladığında, bütün yetke sona erer. O zaman, konuşmacının hiçbir önemi kalmayacaktır.

Hakikatin açığa vurduğu olağanüstü durum, gerçekliğin görkemi, size bir başkası tarafından verilemez. Yetke yoktur; kılavuz yoktur. Bunu siz kendiniz için keşfetmeli ve böylece, yaşam olarak adlandırdığımız bu kargaşaya bir anlam getirmelisiniz. Bu bütünüyle yalnız başına, herhangi bir eşlikçi, eşiniz ya da kitaplarınız olmadan alınması gereken bir yoldur. Bu yolculuğa, ancak, yapayalnız yürümek zorunda olduğunuz gerçeğini gördüğünüz zaman başlayabilirsiniz, o zaman yalnızsınız demektir, acıdan, alaycılıktan, umarsızlıktan dolayı değil, yalnızlığın kesinlikle gerekli olduğu gerçeğini görmenizden dolayı. Kişiyi yalnız başına yürümek üzere özgür bırakan, işte bu olgu ve bu olgunun algılanmasıdır. Kitap, kurtarıcı, öğretmen—bütün bunlar sizsiniz. Öyleyse siz kendinizi sorgulamalısınız; kendiniz hakkında öğrenmelisiniz—ama bu kendiniz hakkında bilgi

biriktirmek ve kendi düşüncenizin hareketlerine söz konusu bilgiyle bakmak anlamına gelmez.

Kendiniz hakkında öğrenmek, kendinizi bilmek için, kendinizi özgür ve yepyeni bir biçimde gözlemlemelisiniz. Yalnızca bilgiyi uygular, başka bir deyişle, birtakım eğitimcilerden, kitaplardan ya da kendi deneyimlerinizden öğrendiklerinizle kendinize bakarsanız, kendiniz hakkında öğrenemezsiniz.

'Sen', çok olağanüstü bir varlıktır; karmaşık, canlı, sürekli değişen, her türlü deneyimi yaşayan bir şeydir. Olağanüstü bir enerji girdabının merkezidir ve size bunu öğretebilecek hiç kimse yoktur—hiç kimse! İlk önce bunun anlaşılması gerekir. Bunu bir kez anladığınızda, doğruluğunu gerçekten gördüğünüzde, çok ağır bir yükten kurtulmuş olursunuz: Size ne yapmak gerektiğini söyleyecek bir başka kişiyi aramayı bırakırsınız. Bu, o olağanüstü özgürlük duygusunun başlangıcıdır.

Öyleyse, kendimi bilmeliyim, çünkü kendimi bilmeden, çatışma sona eremez; korku ve çaresizlik sona eremez; ölüm anlaşılamaz. Kendimi anladığımda, bütün insanları, insan ilişkisinin bütününü anlarım. Kişinin kendini anlaması, fizik bedeni ve sinirlerin çeşitli tepkilerini öğrenmesidir; düşüncenin her hareketinin farkında olması demektir; kıskançlık, zalimlik olarak adlandırılan şeyi anlamak ve şefkatin, sevginin ne olduğunu bulmaktır. Bunun bütününü, 'ben'i (me), 'sen'i anlamaktır.

Öğrenmek, bilginin temelini atma süreci değildir. Öğrenmek, 'andan ana'dır; kendinize sonsuza dek baktığınız, kendinizi hiçbir zaman kınamadığınız, yargılamadığınız, değerlendirmediğiniz, yalnızca gözlemlediğiniz bir hareket-

tir. Kınadığınız, yorumladığınız ya da değerlendirdiğiniz an, belirli bir bilgi ya da deneyim kalıbı oluşturursunuz ve bu kalıp sizi öğrenmekten alıkoyar.

Zihnin kökeninde, derinlerde, bir dönüşümün gerçekleşmesi ancak kendinizi anladığınızda olanaklıdır. Bu tür bir dönüşümün olması gerekir; değişim olmalıdır. *Değişim* sözcüğünü, toplumdan, çevreden, deneyimden ya da herhangi başka tür bir baskıdan etkilenme anlamında kullanmıyorum. Baskılar ve etkiler, sizi yalnızca belirli bir yöne iter. Ben burada, kendinizi anladığınız için, çaba harcamaksızın ortaya çıkan değişimden söz ediyorum. Kuşkusuz, bu ikisi arasında, zorlama yoluyla gerçekleşen değişimle kendiliğinden, doğal olarak, özgürce gerçekleşen değişim arasında çok büyük bir fark vardır.

Yaşamımızın oldukça yüzeysel olduğuna inanıyorum. Çok şey biliyoruz, pek çok deneyimimiz var, çok akıllıca konuşabiliyoruz, ama gerçekte derinliğimiz yok. Yüzeysel yaşıyoruz ve böylesine yüzeysel yaşarken, bu yüzeysel yaşama ciddiyet kazandırmaya çalışıyoruz. Oysa ben burada, yalnızca yüzeysel düzeyde kalmayıp kişinin varlığının derinliklerine işleyen bir ciddiyetten söz ediyorum. Çoğumuz gerçekte özgür değiliz ve özgür—kaygılardan özgür, alışkanlıklardan özgür, psikosomatik rahatsızlıklardan, korkudan özgür—olmadıkça yaşamımızın son derece sığ ve boş kalacağını ve bu biçimde yaşlanıp öleceğimizi düşünüyorum.

Öyleyse, büyük bir özenle beslediğimiz bu yüzeysel varoluşu delip, çok daha derin bir şeyleri tanıyıp tanıyamayacağımızı ortaya çıkaralım. Bu tanıma süreci, yetke aracılığıyla ya da bunun nasıl yapılması gerektiğini bir başkasının söylemesi yoluyla gerçekleşmez, çünkü bunu size söyleyebile-

cek kimse yoktur. Burada bizim yapacağımız, bütün bunların içinde neyin doğru olduğunu öğrenmektir, neyin doğru olduğunu bir kez gerçekten anladığınızda, yetke arayışı son bulur. O zaman, hiçbir kitaba gereksiniminiz kalmaz; kiliseye ya da tapınağa gitmezsiniz; bir izleyici olmayı bırakırsınız. Özgürlükte büyük bir güzellik, büyük bir derinlik, büyük bir sevgi vardır, ama biz şu anda bunlan hiç bilmiyoruz çünkü özgür değiliz. Öyleyse, sanırım, bizi ilgilendiren ilk konu, yalnızca sözlü veya dilbilimsel incelemeler aracılığıyla değil, sözcüklerden özgür bir biçimde, söz konusu özgürlüğü sorgulamaktır.

*

Çok sıcak, ama korkarım bu çadırın içini olabildiğince serinletmek için elimizden gelen her şeyi yaptık.

Kişi, zorlama ya da sıkı bir denetim yoluyla değil, bütün disiplin sorununu anlayarak, bunun hakkında öğrenerek kendini disiplin altına almalıdır. Yalnızca, şu anki durumu, sıcağı ele alalım. Kişi, bu sıcağın farkında olabilir, ama bundan rahatsızlık duymayabilir, çünkü kişinin ilgisi, kişinin sorgulaması, ki bu öğrenme hareketinin kendisidir, sıcaktan ve bedenin rahatsızlığından çok daha önemlidir. Öyleyse öğrenmek disiplin gerektirir ve öğrenme eyleminin kendisi, disiplindir; dolayısıyla, zorunlu kılınan bir disipline, yapay bir denetime gerek yoktur. Başka bir deyişle, yalnızca söylenenleri değil, bütün bu sözcüklerin bende uyandırdığı tepkileri de dinlemek istiyorum. Düşüncenin her hareketinin, her duygunun, her mimiğin farkında olmak istiyorum. Bu, kendi içinde disiplindir ve bu tür bir disiplin olağanüstü esnektir.

Öyleyse, ortaya çıkarmanız gereken ilk şey sizin—belirli bir

kültür ya da topluluk içinde yaşayan bir insan olarak—tıpkı gıda, rahatlık, cinsellik arzuladığınız gibi, özgürlüğü gerçekten isteyip istemediğiniz ve özgür olmak için ne derece uzağa ve derinlere gitmeye gönüllü olduğunuzdur. Bu paylaşabileceğimiz tek öğedir—bir tek öğe, çünkü bunun dışındaki her şey yalnızca aşın duygusallık, bağımlılık halini alır, bu da olgunluktan oldukça uzaktır. Oysa siz ve ben, özgürlüğün ne anlama geldiğini gerçekten araştırdığımız, sorguladığımız, öğrendiğimiz zaman, bu bolluktan yararlanabiliriz.

Daha önce de söylediğim gibi, burada öğretmen yok; öğretilen biri yok. Her birimiz öğreniyoruz, ama bir başkası hakkında öğrenmiyoruz. Siz, konuşmacı hakkında ya da komşunuz hakkında öğrenmiyorsunuz. Siz, kendiniz hakkında öğreniyorsunuz. Kendiniz hakkında öğreniyorsanız, konuşmacı olursunuz; komşunuz olursunuz. Kendiniz hakkında öğreniyorsanız, komşunuzu sevebilirsiniz; yoksa sevemezsiniz, hiçbir şey sözcüklerden öteye gidemez. Yarışıyorsanız, komşunuzu sevemezsiniz. Bütün toplumsal yapımız—ekonomik, siyasi, ahlaki, dini—yarışmaya dayalıdır, ama bir yandan komşumuzu sevmemiz gerektiğini söyleriz. Bu, olanaksızdır, çünkü yarışma duygusunun olduğu yerde sevgi olamaz.

Öyleyse, sevginin ne olduğunu, hakikatin ne olduğunu anlamak için özgürlüğün olması gerekir ve bunu size hiç kimse veremez. Bunu, siz kendiniz çok çalışarak bulmalısınız.

Madras, 16 Aralık 1959

Kişi, bütün bu varoluş sorunu hakkında gerçekten neler hissettiğini, sözcükler olmadan aktarabilse, olağanüstü olurdu diye düşünüyorum. Bir işinizin olması ve benzeri yüzeysel gerekliliklerin yanısıra, daha derin, içsel dürtüler, istekler, bilinçli ya da bilinçsiz çelişkili oluş durumları vardır. Bütün bunların ötesine geçmenin, zihnin kendisine koyduğu sınırları aşmanın, yüreğin dar sınırlarının ötesine geçmenin ve orada yaşamanın, bir yandan günlük etkinlikleri sürdürürken, söz konusu durumdan yola çıkarak hareket etmenin, düşünmenin ve duyumsamanın olanaklı olup olmadığını merak ediyorum. Sanırım bu, yalnızca sözde kalmayarak gerçekleştirilebilir. Kuşkusuz, zihnin kendisine koyduğu sınırları kırabiliriz, çünkü aslında, yalnızca tek bir sorunumuz var. Tıpkı ağaç birçok kökü, birçok yaprağı ve dallarıyla bir bütün oluşturduğu gibi, bizim de bir tek temel sorunumuz var. Bir mucize, bir güzellik, bir akşamüstü bulutlara farklı bir gözle bakış yoluyla zihin, düşüncenin, duyguların her hareketine olağanüstü duyarlı hale gelebilirse—bunu sözde değil, gerçekten yapabilirse—işte o zaman, sanırım sorunumuzu çözebiliriz.

Söylediğim gibi, temelde yalnızca tek bir sorun var—ben ve benim dürtülerim sorunu—bundan, bütün öteki sorunlarımız ortaya çıkıyor. Gerçek sorunlarımız, aya nasıl gidildiği ya da Venüs'e nasıl roket gönderileceği değildir; bun-

lar bize çok yakın, ama ne yazık ki, bunları nasıl ele alacağımızı biliyor görünmüyoruz. Gerçek sorunlarımızın farkında olduğumuzdan bile pek emin değilim. Sevgiyi bilmek, doğanın güzelliğini duyumsamak, insanın yarattıklarının ötesinde bir şeye tapmak— sanırım, şu anki sorunlarımızı anlamazsak, bunların hepsinden yoksun kalacağız.

Zihnin kendi engellerini kırıp, kendi sınırlamalarının ötesine geçip geçemeyeceği sorusunu, sizinle birlikte düşünmek istiyorum, çünkü yaşamlarımız, hiç kuşku yok ki, oldukça sığ. Dünyanın size verebileceği bütün zenginliklere sahip olabilirsiniz; son derece bilgili olabilirsiniz; pek çok kitap okumuş ve bütün geçmiş ve gelecek kurulu yetkeleri büyük bir bilgiyle saymaya yetkin olabilirsiniz; ya da son derece yalın bir biçimde, günlük yaşam savaşınızı, aile yaşamına özgü bütün ufak sevinçler ve üzüntülerle birlikte sürdürebilirsiniz. Kişi nasıl biri olursa olsun, zihnin kendi kendine yarattığı engellerin nasıl ortadan kaldırılabileceğinin bulunması, kuşkusuz büyük önem taşıyor. Bana göre, temel sorunumuz bu. Adlandırıldığı üzere eğitim, gelenekler, çeşitli toplumsal, ahlaki ve dini koşullanmalar yoluyla zihin sınırlanmıştır, çevreden kaynaklanan etkilerin devinen girdabına sıkışmıştır. Zihnin bütün bu koşullanmalardan kurtulması ve böylece sevinç içinde yaşaması, güzellikleri algılaması, olağanüstü eşsiz bir yaşam duygusuna kavuşması olanaklı mıdır?

Bunun gerçekleşebileceğini düşünüyorum, ama bunun aşamalı bir süreç olduğunu sanmıyorum. Söz konusu kurtuluş, evrimle, zaman içinde olamaz. Bu, anında olur ya da hiçbir zaman olmaz. Hakikatin algılanması, yıllar sonunda ortaya çıkmaz. Anlayışta yarın yoktur. Zihin ya anında anlar, ya da hiç anlamaz. Zihnin bunu görmesi son derece zordur, çünkü çoğumuz, yarın bağlamında düşünmeye alışığız. "Bana

zaman tanı, biraz daha fazla deneyimim olsa anlanm," deriz. Ama, anlayışın her zaman tıpkı bir şimşek gibi geldiğini, hiçbir zaman hesaplamalarla, zamanla, uygulamayla ve yavaş bir gelişmeyle gelmediğini, hiç fark etmediniz mi? Bu aşamalı anlayış fikrine dayanan zihin temelde tembeldir. "Tembel bir zihin nasıl uyanık, canlı ve etkin bir hale getirilir?" diye sormayın. 'Nasıl' yoktur. Aptal bir zihin her ne kadar akıllı olmaya çalışsa da, aptal olacaktır. Sıradan bir zihin, yarattığı tanrıya tapınarak sıradan olmaktan kurtulamaz. Zaman, hakikati, bir şeyin güzelliğini ortaya çıkarmaz. Anlayışı sağlayan gerçekte, dikkat halidir—kişinin bütün varlığıyla, hiçbir hesaplama, tasarlama olmaksızın, bir saniye için bile olsa, yalnızca dikkatli olması. Siz ve ben, şu anda bütünüyle dikkatli olabilirsek, anlık bir anlayışın, tam bir kavrayışın olacağını düşünüyorum.

Ama, kişinin bir şeye bütün dikkatini vermesi çok zordur, değil mi? Bir çiçeğe bütün varlığınızla bakmayı ya da zihninizin niteliklerinin bütünüyle farkına varmayı deneyip denemediğinizi bilmiyorum. Bunu denediyseniz, tam bir dikkatin herhangi bir sorunu nasıl bir açıklıkla ortaya çıkardığını bilirsiniz. Ama, herhangi bir şeye bu denli dikkat verilmesi kolay değildir, çünkü zihinlerimiz son derece saygındır; ne olması gerektiği ve ne olmaması gerektiği hakkında sözcüklere, simgelere ve fikirlere boğulmuştur.

Dikkat hakkında konuşuyorum, yalnızca söylenenlerin değil—çünkü bu ikincil derecede önem taşır—zihninizin kendisi için yarattığı engellerin, tıkanıklıkların bütünüyle farkında olmak anlamında, dikkatli olup olmadığınızı merak ediyorum. Bu tutsaklık bağlarının farkına varabildiğinizde, "Bununla ilgili ne yapacağım?" demeden, yalnızca fark edin—bunların çözülmeye başladığını göreceksiniz; ve bundan sonra, içinde seçeneklerin, ikilemlerin olmadığı bir

dikkat durumu ortaya çıkar, çünkü, artık ikilemde kalacağınız bir merkez yoktur. Söz konusu dikkat hali iyiliktir; bu, biricik erdemdir. Bundan başka erdem yoktur.

Böylece, zihinlerimizin çok sınırlı olduğunu anlıyoruz. Yeryüzünü ve gökyüzünü, yaşamın engin hareketini, sonsuza kadar süren, olmak ya da olmamak uğraşıyla 'ben' (me), 'kendi', olarak adlandırılan küçük bir köşeye indirgedik. Bu denli küçük, sıradan, ben merkezli olan bu zihin, kendine koyduğu engelleri, sınırlamaları nasıl aşabilir? Dediğim gibi bu ancak, içinde seçeneğin yer almadığı, hakikatin görüldüğü dikkat yoluyla gerçekleştirilebilir; bu tutsaklık bağlarını koparan, sınırları yıkan da, sizin çabanız, meditasyonunuz, uygulamalarınız, disiplin ve denetiminiz değil, hakikattir.

Söz konusu dikkat halinde olma, kuşkusuz, 'ben'i (me) ve niteliklerini tanımayı gerektirir. Kendimi bilmeliyim; zihnim, her heyecanın, her düşüncenin hareketini bilmelidir. Ama bilgi, tuhaf bir şeydir. Bilgi, eklenerek çoğalır; her zaman geçmiştedir. Şimdide ise yalnızca bilmek vardır. Bilgi her zaman bilmeyi renklendirir. Biz, bilgi ile değil bilmeyle ilgileniyoruz, çünkü kişi hakkındaki bilgi, kişinin bilmesini çarpıtır. Kendimi her zaman bilmek ile kendim hakkındaki bilgi arasında bir fark olduğunu düşünüyorum. Kendinin bilgisi, kendim hakkında topladığım bilgilerin bir birikimi olduğunda, kendimi anlamayı engeller.

Bakın, 'kendi', 'ben' (me) huzursuzdur, sürekli devinir, hiçbir zaman dingin değildir. Tıpkı vadiden aşağıya akarken korkunç gürültü çıkararak kükreyen bir ırmağa benzer. Canlı, hareket eden bir şeydir; kişi sürekli değişen, hiçbir zaman aynı olmayan bir şey hakkında nasıl bilgi sahibi olabilir? 'Kendi', her zaman hareket halindedir; bir an için bi-

le kesinlikle dingin değildir. Zihin bunu gözlemlediğinde, yapacak bir şeyi kalmamıştır. Kendinize bakmayı, zihninizi herhangi bir şeye zorunlu kılmayı hiç denediniz mi bilmiyorum. Bunu yaptığınızda, kendinize zorunlu kıldığınız şey sürekli sizden önde gider ve böylece kendinin bilgisinin sonuna varırsınız. Anlaşabiliyor muyuz?

Bilgi her zaman bilmek açısından yıkıcıdır. Kendini bilmek hiçbir zaman biriktirici değildir; 'ben'in (me) ne olduğu olgusunu yargıladığınız noktada toplanmaz. Görüyorsunuz, bilgiyi biriktiriyoruz ve bundan hareketle yargılıyoruz, işte güçlük burada. Deneyim, öğrenme, okuma aracılığıyla bilgi biriktirir ve bu arkatasardan hareketle düşünürüz, işlevlerimizi gerçekleştiririz. Bilgide bir konum elde ederiz ve bundan hareketle, "'Kendi' hakkında herşeyi biliyorum. 'Kendi', açgözlü, aptal, sürekli üstün olmayı ister" deriz. Bilgide bir konum elde ettiğiniz an, bilginiz son derece yüzeyseldir. Oysa, zihnin dayandığı bilgi birikimi olmadığında, yalnızca bilme hareketi vardır ve böylece zihin algılamasında olağanüstü hızlanır.

Öyleyse, kendinin bilgisi değil, kendini bilmek önemlidir. Düşünce hareketini, duyguların hareketini biriktirmeden—dolayısıyla bir an bile yargılamadan, kınamadan—bilmek son derece önemlidir, çünkü birikim olduğu anda, düşünen biri vardır. Bilgi birikimi zihne bir konum sağlar, bundan hareketle düşünülecek bir merkezdir bu; yargılayan, kınayan, özdeşleşen bir gözlemcinin ortaya çıkmasına neden olur. Ama, kendini bilme söz konusu olduğunda, ne gözlemleyen, ne de gözlemlenen vardır; yalnızca bir dikkat, seyretme, öğrenme hali vardır.

Kuşkusuz, bilgi biriktiren bir zihin hiçbir zaman öğrenemez. Zihin öğrenecekse, bilgi yükünü, biriktirdiklerinin yü-

künü taşımamalıdır. Taze, saf ve geçmişten özgür olmalıdır. Bilgi birikimi, 'ben'in (me) doğmasına yol açar; oysa bilme bunu hiçbir zaman yapamaz, çünkü bilme öğrenmektir ve sürekli öğrenmekte olan bir zihnin dayanak noktası olamaz. Bunun hakikatini gerçekten algıladığınızda, yarın değil, şimdi, kesinlikle anlık bir birikimi bile olmayan yalnızca bir dikkat halinin, öğrenmenin olduğunu görürsünüz, böylece, şu anda çoğumuzun sorunları bütünüyle ortadan kalkar. Ama bu, sorunlarınızı çözmeniz için ne bir hile, ne de sizin için öğrenilecek bir derstir.

Görüyorsunuz, bizimki gibi bir toplum—ister Hint, Rus, Amerikan, isterse başka bir toplum olsun—yalnızca maddi değerlerin izlenmesinde değil, yarışma, kazanma, ulaşma, gerçekleştirme bağlamında da açgözlüdür. Bu toplum düşünce yollarımızı öylesine biçimlendirdi ki, kendimizi bir amaç, bir erek kavramından özgürleştiremiyoruz. Biz her zaman, bir şeylere ulaşma, iç dinginliği elde etme açısından düşünüyoruz. Yaklaşımımız her zaman elde etmeye, açgözlülüğe dayanıyor. Fiziksel açıdan, bir dereceye kadar kazanmaya zorunluyuz; kuşkusuz kendimiz için gıda, giysi ve barınak sağlamalıyız. Ama zihin bu öğeleri, daha çoğunu elde etme aracı olarak kullanır. Burada, elde etmeyi, psişik bağlamda kullanıyorum. Zihin, tıpkı saygınlık ve güç elde etmek için doğal gereksinimleri kullanması gibi, bilgi aracılığıyla da kendini, psişik açıdan güvenli bir konuma yerleştirir. Bilgi bize bir güvenlik duygusu verir, değil mi? Deneyimlerden, kendimiz hakkında biriktirilen bilgiden oluşan arkatasarımızdan hareketle düşünürüz, yaşarız ve bu süreç bir ikilik durumu yaratır: Ne olduğum ve ne olmam gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla, bu ikisi arasında bir çelişki, süregen bir savaş vardır. Ama kişi bu süreci kapsamlı gözlemlediğinde, anladığında, önemini gerçekten hissettiğinde, işte o zaman, zihnin kendiliğinden iyi, uyanık, sev-

gi dolu olduğunu görür; her zaman öğrenmekte ve kesinlikle ele geçirmemektedir. Böylece, kendinin bilgisi oldukça farklı bir anlam kazanır, çünkü artık kendi hakkında bir bilgi birikimi olmaktan çıkar. Kendi hakkındaki bilgi küçük, sıradan, sınırlayıcıdır, oysa kendini bilme sonsuzdur; bunun sonu yoktur. Öyleyse sorunumuz, alışkanlık, geleneksel yollarımızı anında terk etmek ve yeniden doğmaktır.

Bütün bunların içinde zorluklarımızdan biri de, bağ kurma ya da iletişim sorunudur. Size bir şey söylemek istiyorum, ama söz, kullanılan sözcükler saptırılır. Size iletmek istediğim, sizinle bağ kurmak istediğim konu, son derece basittir: anında tam bir kendini bırakma. Hepsi bu— kendinizi bıraktıktan sonra ne olacağı ya da bunu ortaya çıkaracak dizge değil. Dizge yoktur, çünkü bir dizgeyi uyguladığınız anda, kuşkusuz benliği güçlendirirsiniz. Zihin, varoluşun türlü biçimlerine demirlediği çapaları birden salıveremez mi?

Bir akşam tam gün batımında, yeşil pirinç tarlaları ışıldarken, yalnız bir yolcu geçtiğinde ve kuşlar uçuştuğunda, dünyada olağanüstü bir dinginlik olduğunu duyumsamış olmalısınız. Bakan, hisseden, düşünen bir 'siz' yoktu, çünkü siz o güzellik, o dinginlik, o sonsuz olma haliydiniz. Bu tür bir şeyi, dünyanın yüzüne, gökyüzünün enginliğine baktıysanız eğer, yaşamış olmalısınız. Nasıl oldu? Birdenbire kaygı kalmadığında, birini sevdiğinizi, birinin sizi sevip sevmediğini artık düşünmediğinizde ve bu sevgi halinde, güzellik halindeyken, ne oldu? Yeşil ağaçlar, mavi gökyüzü, denizin dans eden dalgaları, dünyanın bütün güzelliği—bütün bunlar, çirkin, küçük, sıradan benliği dışarıya attılar ve bir an için siz bütün bunlar oldunuz. Bu kuşkusuz, hesaplama olmaksızın, kendini bırakma halidir.

Bu bırakma duygusuna ulaşmak için tutkunun olması gerekir. Tutkulu değilseniz, duyarlı olamazsınız. Bu *tutku* sözcüğünden ürkmeyin. Çoğu dinsel kitaplar, gurular, liderler, "Tutkulu olmayın" derler. Ama tutkunuz olmadığında, çirkin olana, güzele, hışırdayan yapraklara, gün batımına, bir gülüşe, bir ağlayışa nasıl duyarlı olabilirsiniz? Tutkuyu nasıl elde etmek gerektiğini sormayın. İnsanlar, iyi bir işe girmek, zavallı birinden nefret etmek ya da birini kıskanmak için yeterince tutkuya sahipler, ama ben bütünüyle farklı bir şeyden söz ediyorum—*seven* bir tutku. Sevgi, içinde 'ben'in (me) bulunmadığı bir haldir. Sevgi, içinde kınamanın olmadığı, cinselliğin doğru ya da yanlış olduğunun, bunun iyi ve bir başka şeyin kötü olduğunun söylenmediği bir haldir. Sevgi, bu çelişkili şeylerden hiçbiri değildir. Sevgide çelişki yoktur. Peki, kişi tutkulu değilse nasıl sevebilir? Tutku olmadan insan nasıl duyarlı olabilir? Duyarlı olmak, yanınızda oturan komşunuzu duyumsamaktır; kiri, çamuru, yoksulluğu ile kentin çirkinliğini görmektir ve ırmağın, denizin, gökyüzünün güzelliğini görmektir. Tutkulu değilseniz, bütün bunlara nasıl duyarlı olabilirsiniz? Bir gülüşü, gözyaşını nasıl duyabilirsiniz? Sevgi, size güvence veririm, tutkudur. Ve sevgi olmadan, ne isterseniz yapın—bu guruyu ya da diğerini izleyin, bütün kutsal kitapları okuyun, en büyük bir yenilikçi olun, Marks'ı okuyun ve devrim yapın—hiçbir değeri olmayacaktır, çünkü kalbiniz boş, tutkudan yoksun olduğunda, bu olağanüstü yalınlık olmadığında, kendini bırakma olamaz.

Kuşkusuz, zihin, kendini ve zincirlerini, ancak güvenlik isteği olmadığında bırakır. Güvenlik arayan bir zihin, sevginin ne olduğunu hiçbir zaman bilemez. Kendini bırakma, putlarının ya da zihinsel imgelerinin önünde diz çökmüş bir kişinin hali olamaz. Bizim burada konuştuğumuz konu, en az beyazın siyahtan farklı olduğu kadar farklıdır. Kendi-

ni bırakma, ancak bunu beslemediğiniz zaman ve kendinizi bildiğinizde ortaya çıkar. Lütfen dinleyin ve bu konuyu anlayın.

Zihin bilginin önemini anladığında, işte ancak o zaman, kendini bilme ortaya çıkabilir ve kendini bilme kendini bırakmayı gerektirir. Bundan hareketle gözlemlenecek, yargılanacak, tartılacak bir merkez bağlamında herhangi bir deneyime dayanmayı sona erdirirsiniz; dolayısıyla zihin, kendini bırakma hareketine dalar. Bu bırakmada, duyarlılık vardır. Ama, kendi yeme, düşünme alışkanlıklarına, hiçbir zaman hiçbir şeye bakmama alışkanlığına kapanan bir zihin kuşkusuz, duyarlı olamaz, sevgi dolu olamaz. Kendi sınırlarını bıraktığında zihin duyarlılığa ve dolayısıyla saflığa kavuşur. Sevginin ne olduğunu, hesapçı bir zihin, sevgiyi bedensel ve ruhani olarak ikiye ayıran bir zihin değil, saf bir zihin bilebilir. Bu durumda tutku vardır ve tutku olmadan gerçeklik yanınıza yaklaşmayacaktır. Yalnızca zayıf düşmüş bir zihin gerçeği yaratır; yalnızca körelmiş; açgözlü bir zihin gerçeğin, Tanrının peşinden koşar. Oysa sevgide tutkuyu bilen bir zihne, adsız olan gelir.

Krishnamurti'nin Not Defteri'nden Paris, Eylül 1961

21 Eylül

Akşam güneşi ırmağa vuruyor, köprünün üstünde trafik gürültüyle ve hızla akıyordu. Kaldırımlar, bir iş gününden sonra eve dönen insanlarla doluydu. Irmak parlıyordu; küçük dalgalar büyük bir keyifle birbirini izliyordu. Dalgaların sesini neredeyse duyabilirdiniz, ama trafiğin gürültüsü çok daha yoğundu. İleride, ırmağın aşağısında sudaki ışık değişiyordu, daha koyulaşıyordu, çok geçmeden hava kararacaktı. Ay, devasa kulenin diğer yanında, buraya ait değilmiş gibi, son derece yapay duruyordu; gerçekliği yoktu, ama yüksek çelik kulenin gerçekliği vardı; üstünde insanlar görülüyordu; buradaki lokanta ışıklandırılmıştı ve kalabalık oraya yöneliyordu. Gece biraz sisli olduğundan, parıldayan ışıklar aydan çok daha güçlüydü. Kule dışında her şey son derece uzak görünüyordu. Kendimiz hakkında ne kadar da az şey biliyoruz. Diğer şeyler hakkında, aya olan uzaklık, Venüs'ün atmosferi, olağanüstü ve en karmaşık elektronik beyinlerin nasıl kurulacağı, atomlann parçalanması, maddenin en küçük parçası gibi konularda görünüşte çok şey biliyoruz. Ama, kendimiz hakkında pek az şey biliyoruz. Aya gitmek, kendi içime yolculuk yapmaktan çok daha heyecanlı görünüyor; belki de kişi tembel ya da korkuyor ya da para ve başarı kazanma bağlamında, insanın kendi içine yolculuk yapması pek de kazançlı değil. Bu,

aya gitmekten çok daha uzun bir yolculuk; bu yolculuğu yapmak için uygun bir araç yok ve size hiç kimse, hiçbir kitap, kuram, kılavuz yardım edemez. Bunu kendinizin gerçekleştirmesi gerekir. Büyük bir araç bulmaya ve kurmaya harcadığınız enerjiden çok daha fazla enerjiye sahip olmanız gerekir. Bu enerjiyi herhangi bir ilaç, ilişkinizde herhangi bir etkileşim ya da denetim, yadsıma aracılığıyla elde edemezsiniz. Hiçbir tanrı, tören, inanç, dua bunu size veremez. Tam tersi, bunları bir yana bırakarak, bunların taşıdığı önemin farkına vararak, bu enerji, bilince ve ötesine yayılmaya başlar.

Bu enerjiyi, kendiniz hakkında bilgi biriktirerek satın alamazsınız. Her tür biriktirme ve buna bağlılık, bu enerjiyi azaltır ve saptırır. Kendiniz hakkında bilgi, sizi bağlar, ağırlaştırır, dondurur; hareket etme özgürlüğü olmaz ve siz, hareketlerinizi ve davranışlarınızı söz konusu bilginin sınırlan içinde gerçekleştirirsiniz. Kendiniz hakkında öğrenme kesinlikle, kendiniz hakkında bilgi biriktirmeyle aynı değildir. Öğrenme, etkin şimdi, bilgi ise geçmiştir; biriktirmek amacıyla öğrendiğinizde, öğrenme sona erer. Bilgi durağandır, çünkü bilgiye daha çok bilgi eklenebilir ya da bilgiden bilgi çıkarılabilir, oysa öğrenme etkindir—hiçbir şey buna eklenemez ya da bundan çıkarılamaz, çünkü hiçbir zaman biriktirme yoktur. Kendiniz hakkında bilmenin, öğrenmenin başı ve sonu yoktur, oysa bilginin vardır. Bilgi sonludur, ama öğrenme, bilme sonsuzdur.

Siz, binlerce yıllık insanın, umutlarının, arzularının, suçlarının, endişelerinin, inançlarının, tanrılarının, başarılarının, düş kırıklıklarının birikmiş bir sonucusunuz; siz bunların ve yakın zamanda buna eklenenlerin tümüsünüz. Bütün bunlar hakkında, derin ve yüzeysel olarak öğrenme yalnızca, açık ve belli olanın, sonuçlann,

sözlü ya da entelektüel önermeleri değildir. Öğrenme, bu olguların duygusal olarak ve doğrudan deneyimlenmesidir—bunlarla kuramsal, sözlü olarak değil, tıpkı aç bir insan gibi gerçekten bağ kurmaktır.

Öğrenmek, bir öğrenen varsa olanaklı değildir; öğrenen, biriktirilendir, geçmiştir, bilgidir. Öğrenen ve öğrenmekte olduğu konu arasında bir bölünme, dolayısıyla çatışma vardır. Bu çatışma, öğrenme, bilincin yapısını sonuna kadar araştırma enerjisini azaltır, yıkar. Seçenek çatışmadır, seçenek görmeyi engeller; kınama ve yargılama da görmeyi engeller. Bu olgu görüldüğünde, anlaşıldığında—sözlü, kuramsal olarak değil, gerçekten bir olgu olarak görüldüğünde—öğrenme 'andan ana'dır. Öğrenmenin sonu yoktur; önemli olan öğrenmektir, başarılar, başarısızlıklar, hatalar değil. Gören ve görülen şey değil, yalnızca görmek vardır. Bilinç sınırlıdır; yapısı gereği sınırlamadır; kendi varlığı çerçevesinde işler, bu da deneyim, bilgi, bellektir. Bu koşullanma hakkında öğrenme, söz konusu çerçeveyi yıkar; böylece düşünce ve duygu, sınırlı işlevlerine sahip olurlar; dolayısıyla, yaşamın kapsamlı ve derin konularının arasına giremezler. Bütün gizli ve açık entrikaları, zorlamaları ve arzuları, sevinçleri ve üzüntüleriyle birlikte, benliğin sona erdiği yerde, zamanın ve tutsaklığının ötesinde bir yaşamın hareketi başlar.

25 Eylül

Meditasyon, anlayışın çiçek açmasıdır. Anlayış, zaman sınırları içinde değildir; zaman, kesinlikle anlayışı getirmez. Anlayış, azar azar, özen ve sabırla toplanacak, aşamalı bir süreç değildir. Anlayış şimdi ya da hiçbir zamandır. Bu yıkıcı bir parıltıdır, sönük değildir; kişinin, bilerek ya da bilmeyerek korktuğu ve dolayısıyla sakındığı bu parçalanmadır. Anlayış, insan yaşamının rotasını, düşünce ve

hareket biçimini değiştirebilir; hoş olabilir ya da olmayabilir, ama anlayış bütün ilişkiler için bir tehlikedir. Ama anlayış olmadan, üzüntü sürüp gidecektir. Üzüntü ancak, kendini bilmeyle, her bir düşünce ve duyguya, bilincin ve gizli olanın her hareketine ilişkin farkındalık aracılığıyla sona erer. Meditasyon, bilincin, gizli ve açık olanın, bütün düşünce ve duyguların ötesinde yatan hareketin anlaşılmasıdır.

Uzman kişi bütünü algılayamaz; dünyası uzmanlaştığı alandır, dünyası, beynin sıradan bir işlemidir, dinin ya da teknisyenin dünyasıdır. Güç, yetenek kuşkusuz zarar vericidir, çünkü ben merkezciliği güçlendirir; parçalar halindedir, dolayısıyla çatışmayı doğurur. Yetenek yalnızca, beynin değil, zihin alanı içinde olan yaşamın bütünüyle algılanmasında önem kazanır. Yetenek ve işlevleri, beynin sınırlan içindedir, dolayısıyla, bütün yaşam sürecine karşı acımasız, kayıtsız olurlar. Yetenek, gururu, kıskançlığı doğurur ve bunun yerine getirilmesi büyük önem kazanır, dolayısıyla karmaşaya, düşmanlığa ve üzüntüye yol açar; ancak, yaşamın bütünüyle farkına varıldığında anlam taşır. Yaşam yalnızca, tek ve bölünmüş bir düzeyde —yiyecek, cinsellik, zenginlik, hırs değildir; buna zorunlu bırakıldığında ise, yalnızca bir umarsızlık ve sonsuz sefalet konusu haline dönüşür. Beyin, belirli bir bölümün uzmanlık alanında, kendini soyutlayıcı etkinliklerde ve zamanın sınırlı alanında işler. Yaşamın bütününü göremez; beyin, her ne kadar eğitimli olursa olsun, yalnızca bir parçadır; bütün değildir. Ancak zihin bütünü görür ve beyin, zihnin alanı içindedir; beyin zihni kapsayamaz, yaptığını yapamaz.

Bütünüyle görmek için, beynin bir olumsuzlama hali içinde olması gerekir. Olumsuzlama, olumlunun karşıtı değildir; bütün karşıtlıklar, birbirlerinin katları içinde ilişkidedir.

Olumsuzlamanın karşıtı yoktur. Bütünüyle görmek için beynin bir olumsuzlama hali içinde olması gerekir; değerlendirmeleri ve onaylamaları, suçlamaları ve savunmalarıyla araya girmemelidir. Dingin olmalıdır, ama herhangi bir biçimde zorlamayla değil, çünkü o zaman, yalnızca öykünen ve uygunluk gösteren ölü bir beyin olur. Olumsuzlama hali içinde olduğunda, dingin durmaktan başka seçeneği yoktur. Ancak bu durumda, tam bir görme olabilir. Zihnin niteliği olan bu tam görme sırasında, gören yoktur, gözlemleyen yoktur, deneyimleyen yoktur; yalnızca görme vardır. Zihin, o zaman bütünüyle uyanıktır. Bu bütünüyle uyanık halde, gözlemleyen ve gözlemlenen yoktur; yalnızca aydınlık, berraklık vardır. Düşünenle düşünce arasındaki çelişki ve çatışma sona erer.